

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

MOVIMENT COOPERATIU I DRET A LA CIUTAT.

MANCOMUNAR LA CIUTAT PER
PRODUIR NOVES QUOTIDIANITATS.

Almodis Cebrià Salvador

Tutora: Gemma Vilà Bosqued

Grau de Sociologia

Curs 2020-2021

RESUM

Les ciutats actuals estan regides pel valor de canvi. El mercat capitalista s'apropia de l'espai físic, convertint els processos d'urbanització en fonts lucratives, i dels espais mentals que hi entren amb disputa. Perquè els conceptes que qüestionen aquest model no esdevinguin significants buits necessiten anar acompanyats de pràctiques que els materialitzin. Aquest treball analitza el moviment cooperatiu i les dinàmiques d'intercooperació com a formes d'omplir de contingut el concepte *dret a la ciutat*, ja que articulen la producció de noves quotidianitats urbanes al voltant del valor d'ús. Per recolzar aquesta proposta teòrica es presenta un estudi de cas de La Comunal, un projecte intercooperatiu de Sants que ha rehabilitat un recinte abandonat del barri per crear un espai col·lectiu, obert i autogestionat, és a dir, un lloc en el qual es materialitza la producció urbana basada en el valor d'ús.

Conceptes clau: moviment cooperatiu, intercooperació, dret a la ciutat, valor d'ús, valor de canvi, mancomunar, vida quotidiana

The cooperative movement and the right to the city. Pooling the city to produce new daily life experiences.

In the current context, cities around the globe are ruled by the laws of exchange value and are treated as commodities. The capitalist market takes control over the physical space, turning the processes of urbanization into lucrative sources, and appropriates the mental spaces that cast doubts on its domination. The concepts that question this model are at risk to become empty signifiers. To avoid this possibility they need to be accompanied by practices with the potentiality to turn them into something material, real. This research analyzes the cooperative movement and the intercooperation dynamics that are built within it as ways to fill with meaning the right to the city, in other words, to articulate the production of new forms to share the daily life in the city around the use value. A case study of La Comunal, an intercooperative project located in Sants, has been presented to support this theoretical proposal. This case study includes interviews with three members of the project. Sants is a neighborhood that can be found in Barcelona and is well known for its cooperative and associative movements, that have been going on there since the last decades of the XIX. La Comunal has rehabilitated an abandoned enclosure in the neighborhood to create a collective, open and self-managed space, that is to say, a place where the urban production focused on the use value is materialized.

Key concepts: cooperative movement, intercooperation, right to the city, use value, exchange value, pooling, daily life

ÍNDIX

I. INTRODUCCIÓ	4
1.1. Presentació	4
1.2. Estat de la qüestió	5
1.3. Hipòtesis	6
1.4. Metodologia i estructura del treball	6
1.5. Objectius	7
1.6. Agraïments	8
2. PLANTEJAMENT TEÒRIC	9
2.1. La ciutat	9
2.1.1. El valor d'ús i el valor de canvi a les ciutats	9
2.1.2. Barcelona com a ciutat-mercaderia	10
2.1.3. La marca Barcelona	12
2.1.4. Alternatives	14
2.2. El Dret a la ciutat	16
2.2.1. Què és	16
2.2.2. Dret a la ciutat i cooperativisme	21
2.3. Cooperativisme i dinàmiques comunitàries a la ciutat	23
2.3.1. Els barris	23
2.3.2. Cooperativisme i comunitat	24

III. ESTUDI DE CAS: LA COMUNAL	26
3.1. Breu Context.....	26
3.1.1. El moviment cooperatiu a Sants.....	26
3.1.2. Barri Cooperatiu i l'Impuls Cooperatiu de Sants	27
3.2. La Comunal.....	28
3.2.1. El projecte	28
3.2.2. Les entitats	29
3.3. Anàlisi de les entrevistes	31
3.3.1. Categories d'anàlisi del dret a la ciutat	31
3.3.2. Resultats.....	34
IV. CONCLUSIONS	41
V. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA	45
VI. ANNEXOS.....	48
ANNEX 1: Guió de les entrevistes.....	48
ANNEX 2: Entrevistes	49

I. INTRODUCCIÓ

1.1. Presentació

Començo. Suposo que una introducció és un espai per situar-se; per intentar expressar d'on es ve i cap a on es vol anar, si és que es vol anar a algun lloc. Trobo que presentar-se costa. Posar límits al que és rellevant, al que hi ha de ser i al que no hi serà, em sembla conflictiu. I penso que d'això va aquesta recerca, d'estudiar la dialèctica entre el que hi ha i el que hi pot haver, d'analitzar la potencialitat productiva dels conflictes, sempre plurals. Fa temps que penso en aquest treball. Bé, potser no en aquest, sinó amb la idea del treball de final de grau. Suposo que, com indica el seu nom, és la forma d'acabar aquesta etapa d'aprenentatge; el principi d'un abisme que, com tots, atreu i espanta. És per això que tenia ganes que em servís per travessar distàncies. Tinc la sensació que estem en un moment en què els camins es desfiguren i tot és més a prop i més lluny, i m'interessava connectar amb realitats que no esborressin les distàncies, sinó que les omplissin.

L'estiu del 2019 vaig fer un curs de la Universitat de Barcelona sobre Economia Social i Cooperatives. Feia temps que m'interessava el moviment cooperatiu, però encara no en tenia gaires coneixements ni havia participat en cap mena de formació que hi estigués relacionada. Una de les activitats que vam realitzar va ser una visita a la Confederació de Cooperatives de Catalunya, a Sants, i ens van estar parlant del teixit cooperatiu del barri i de la diversitat de projectes sobre Economia Social i Solidària que s'hi podien trobar. Durant aquell estiu vaig estar donant voltes al treball de final de grau; al setembre començava quart i tenia clar que volia anar-lo construint al llarg de tot el curs. A poc a poc, durant aquells mesos previs a començar el nou curs, vaig anar esbossant la idea abstracta del treball i vaig decidir que el meu punt de partida seria el moviment cooperatiu a Sants i els seus impactes en la ciutat de Barcelona.

Per perfilar la investigació, donar-li un contingut que pogués ser interessant i que encara no s'hagués treballat, vaig decidir anar a parlar amb Coòpolis, l'Ateneu Cooperatiu de Barcelona. Vaig quedar amb una treballadora de l'ateneu i em va explicar que Sants era un barri del qual s'havia fet molta recerca i que hi havia investigacions que tractaven el moviment cooperatiu que s'hi ha gestat i hi segueix existint. Tot i així, també em va dir que no hi havia gaire anàlisi feta sobre l'efecte social que genera el cooperativisme, és a dir, de quina manera enforteix les xarxes comunitàries del territori. És per això que vaig decidir que faria un treball sobre intercooperació a Sants i que analitzaria la dimensió comunitària del moviment cooperatiu i els seus impactes en la vida quotidiana.

A principis del 2020 vaig començar el procés avaluatiu del treball de final de grau i, també, unes pràctiques a la Llei de Santsenca, un equipament de gestió comunitària del barri de Sants. Em venia de gust fer les pràctiques allà perquè era una manera de conèixer més la

realitat associativa i cooperativa del barri i aprendre a través de la participació en espais que compartia amb persones que s'hi dedicaven. Durant aquell temps, quan encara no havia concretat gaire el tema de recerca, vaig decidir que volia que una part del treball fos investigació qualitativa perquè em semblava que era el més adient per estudiar la dimensió comunitària d'una realitat. Amb el confinament, la part qualitativa que imaginava se'm va fer inaccessible i vaig decidir deixar el treball per l'any següent. Aquesta decisió també la vaig prendre per poder fer aquesta recerca amb més calma, per dedicar-m'hi sense sentir que l'estava fent a contrarellotge.

Durant aquells primers mesos, però, sí que vaig anar avançant amb el treball. Quan vaig proposar el meu plantejament general a la meva tutora, em va aconsellar que busqués algun concepte teòric que em servís per analitzar les dinàmiques comunitàries i que, a partir d'allà, construís el treball. Aquesta cerca d'un concepte que m'encaixés amb la meua idea general em va portar força temps perquè vaig estar mirant diferents enfocaments conceptuals i cap m'acabava d'encaixar amb el que pretenia fer fins que, finalment, vaig decidir ancorar el treball entorn del *dret a la ciutat*.

La idea de base del treball és que tant el moviment cooperatiu com el *dret a la ciutat* pretenen crear relacions en què el valor d'ús sigui central. A partir d'aquí em plantejo si el moviment cooperatiu urbà i les xarxes d'intercooperació que crea es poden entendre com a formes de reivindicació del *dret a la ciutat*. Aquesta pregunta és l'eix central de la recerca que he desenvolupat, i l'acompanyen i la complementen les següents preguntes:

- Quina relació hi ha entre el moviment cooperatiu i el *dret a la ciutat*?
- Com es planteja el concepte del *dret a la ciutat* des de teories marxistes? De quina manera la reivindicació del *dret a la ciutat* s'oposa a les dinàmiques dominades per la gestió pública-privada que es desenvolupen en els espais urbans?
- Com s'articula la intercooperació dins del cooperativisme a Sants?
- De quina manera el moviment cooperatiu potencia, a través de la intercooperació i l'arrelament al territori, les xarxes comunitàries?

1.2. Estat de la qüestió

Durant els últims anys, l'Economia Social i Solidària i, dins d'aquesta, el moviment cooperatiu, està creixent arreu del territori català. Una de les mostres d'aquest creixement és la proliferació de xarxes d'intercooperació (com la XES a Catalunya o l'Impuls Cooperatiu a Sants). Sants, sobretot a causa del seu recorregut històric obrer, és un dels barris de Barcelona amb un teixit cooperatiu més ampli. Això ha potenciat que s'hagi estudiat des de diferents perspectives: hi ha reculls històrics que expliquen com s'ha anat transformant el moviment, estudis econòmics que n'analitzen l'impacte i mapatges dels diferents projectes cooperatius del barri. Tanmateix, l'efecte social del cooperativisme s'ha estudiat poc.

Partint del fet que el moviment cooperatiu és un fenomen que s'estructura com a tal a finals del segle XIX, després de la Segona Revolució Industrial, es pot considerar un moviment intrínsecament urbà. Per això, tot i que el *dret a la ciutat* -plantejat per Lefebvre- es conceptualitza a finals dels anys seixanta del segle XX, la trajectòria del moviment cooperatiu es pot inscriure com una forma de reivindicar aquest dret. Actualment, el *dret a la ciutat*, tot i que neix i és prominentment defensat des de teories marxistes, ha estat abordat des de diferents ideologies. Així doncs, el concepte en sí està en disputa i el seu potencial transformador depèn dels significants que se li assignin i de les pràctiques que se li associïn. En aquest sentit, l'aportació d'aquest treball és vincular unes pràctiques, unes realitats viscudes dins del moviment cooperatiu, al *dret a la ciutat* i significar el concepte retornant a les idees que el definien inicialment.

1.3. Hipòtesis

Les hipòtesis que orienten aquest treball són:

- El *dret a la ciutat* és un concepte que va lligat a la creació de relacions comunitàries dins dels espais urbans.
- Els moviments cooperatius urbans es poden entendre com a formes de reivindicació del *dret a la ciutat*.
- La xarxa cooperativa de Sants -i la intercooperació que s'hi practica- s'oposa als processos de privatització que s'estan duent a terme a Barcelona i potencia la producció col·lectiva de la ciutat, és a dir, la implementació del *dret a la ciutat*.
- La intercooperació afavoreix la generació de vincles comunitaris que potencien l'arrelament en el territori.

1.4. Metodologia i estructura del treball

Aquesta investigació s'estructura en dues parts. La primera part és una aproximació teòrica als conceptes que articulen el treball i com es vinculen entre ells. El plantejament teòric l'he estructurat en tres eixos: la ciutat, el *dret a la ciutat*, i el cooperativisme i les dinàmiques comunitàries a la ciutat. Parlar de la ciutat em permet situar el treball i entendre les dinàmiques en les quals s'inscriu el seu objecte d'estudi. El *dret a la ciutat* em serveix com a concepte analític des d'on ancorar el treball i entendre les potencialitats de la realitat estudiada. Finalment presento l'objecte estudiat, és a dir, el moviment cooperatiu, fent èmfasi en les dinàmiques intercooperatives i comunitàries que genera. Així doncs, d'alguna manera els tres eixos són l'on (la ciutat, en concret la de Barcelona), el com (a través del concepte de *dret a la ciutat*) i el què (les dinàmiques comunitàries que fomenta el cooperativisme) que guien el treball.

Per dur a terme aquesta proposta teòrica he partit de referències marxistes que analitzen el valor d'ús i el valor de canvi a la ciutat, que és des d'on emmarco el concepte del *dret a la*

ciutat. El *dret a la ciutat* l'analitzo, sobretot, a través de les propostes de David Harvey i Ana Fani Alessandri Carlos, que estenen els plantejaments d'Henri Lefebvre. A partir de les seves idees desenvolupo el concepte del *dret a la ciutat* en les ciutats contemporànies i plantejo quines vies de contacte considero que té amb el moviment cooperatiu. A través d'aquesta anàlisi he generat un sistema de variables que sintetitzen les dimensions definitòries del *dret a la ciutat*.

Aquest sistema categòric em serveix d'eina analítica central de la segona part del treball. La segona part és un estudi de cas del projecte cooperatiu La Comunal, ubicat al barri de Sants, en la qual comprovo si la proposta teòrica que plantejo coincideix amb pràctiques reals. En primer lloc, faig un recorregut històric a partir de fonts bibliogràfiques de la història del teixit cooperatiu de Sants. Seguidament, analitzo el projecte a partir de fonts secundàries, estudiant els continguts de la pàgina web del projecte, pàgines web d'altres projectes amb els quals té relació i informacions del projecte difoses en diversos mitjans de comunicació. Finalment, aplico el sistema de variables que he generat per comprovar si el projecte de La Comunal es pot entendre com una forma de reivindicació del *dret a la ciutat*. Per tenir més material per aquesta anàlisi, he realitzat tres entrevistes semiestructurades, individuals i en profunditat. La mostra de les entrevistes són tres membres de diferents cooperatives que formen part de La Comunal -la Carla de La Deskomunal, en Marc de La Ciutat Invisible i en Vicent de l'Aula d'Idiomes- per tal de diversificar els punts de vista i no obtenir informació redundant.

1.5. Objectius

Els objectius que conformen aquest treball són:

- Observar la relació entre el cooperativisme i la reivindicació del *dret a la ciutat*.
- Analitzar el concepte del *dret a la ciutat* incidint en la seva defensa del valor d'ús.
- Analitzar les dinàmiques de privatització dels espais públics a Barcelona partint del concepte de marca de ciutat. Exposar com tant el moviment cooperatiu com la reivindicació del *dret a la ciutat* són formes d'oposició proactiva a aquestes dinàmiques.
- Explicar la configuració de xarxes d'intercooperació al barri de Sants; també la creació del projecte Sants Cooperatiu i de l'Impuls Cooperatiu de Sants, que han derivat a la creació de La Comunal.
- Analitzar La Comunal i la xarxa cooperativa en què s'inscriu, les resistències a les quals s'enfronta i de quina manera genera dinàmiques comunitàries.
- Analitzar de quines maneres l'enfortiment del cooperativisme urbà acaba produint ciutat (és a dir, construint ciutat des del valor d'ús).

1.6. Agraïments

A la Carla, en Marc i en Vicent per haver compartit les seves experiències amb mi, i al centenar de persones que treballen a La Comunal per fer créixer els límits dels possibles.

A la Gemma, la meva tutora, pels consells, la franquesa i la calma en els moments d'incerteses.

A la meva família per acompanyar-me i per respectar les meves decisions.

A tota la gent de la Lleialtat Santsenca per ensenyar-me a construir des de les diferències.

A Fa, para partilhar dúvidas, risos e cumplicidades.

A una vana parola, un grido taciuto, un silenzio.

I a totes les persones amb qui he compartit aula durant els últims anys, per ser-hi i per aprendre a ser-nos. Com diu Orxata Sound System:

Ja no érem el que havíem de ser ni ho seríem

de cap manera, quotidianament preníem

les formes de l'aigua, fou la seua pitjor distopia

no es pot controlar allò que canvia.

2. PLANTEJAMENT TEÒRIC

2.1. La ciutat

2.1.1. El valor d'ús i el valor de canvi a les ciutats

Les ciutats, durant molt de temps, s'han configurat com a llocs en els quals el mercat s'instal·la i desenvolupa les seves activitats. Per això, al llarg de la història, han sigut espais superlatius per a l'intercanvi de mercaderies. La diferència que apareix en les ciutats capitalistes contemporànies és que la ciutat -i la vida urbana que s'hi desenvolupa- es converteix en mercaderia. La vida urbana i els espais que la conformen passen a formar part del procés de valorització d'aquesta ciutat-mercaderia i, per tant, es transformen. Així doncs, es remodela la quotidianitat a voluntat d'interessos privats que persegueixen la generació de valor afegit; es dissenya la vida urbana perquè hi dominin lesavingudes comercials i es prioritzen les pràctiques orientades al consum i al mercat (Schmid 2012). Les ciutats, doncs, són espais motors de producció, circulació i consum de mercaderies i, alhora, són mercantilitzades de forma intensiva per competir en una xarxa mundial de ciutats (Serin, Smith i McWilliams 2020).

Les teories marxistes plantegen que les ciutats capitalistes es configuren emmotllant-se a les dinàmiques de l'acumulació de capital. Els plantejaments de Marx i Engels exposen els processos històrics de desenvolupament de les àrees urbanes, partint de les transformacions generades per les relacions de producció capitalistes en l'agricultura i la indústria manufacturera; teoritzen l'agricultura en termes d'acumulació primitiva, és a dir, de l'expropiació i el tancament de les terres comunals. L'acumulació primitiva va derivar en l'exclusió de bona part de la pagesia dels mitjans de producció agrícoles, mentre que la indústria manufacturera s'expandia i requeria força de treball en els centres industrials. Per això, des de les teories marxistes s'entenen les relacions de producció capitalistes com la força motriu de l'organització espacial i social de les àrees urbanes (Pratschke 2010).

El valor d'ús d'una mercaderia és el factor necessari perquè sigui comprada. Perquè sigui venuda, necessita valor de canvi. Això és així perquè el valor d'ús d'una mercaderia depèn de la relació entre les necessitats de qui la vol i el seu contingut; en canvi, el seu valor de canvi depèn de la relació entre diferents mercaderies. Així doncs, el valor d'ús n'expressa la qualitat i el valor de canvi la quantifica (Stigendal 2012). Tota mercaderia, doncs, conté valor d'ús i valor de canvi. La ciutat, en tant que mercaderia, també. El valor d'ús d'un emplaçament està condicionat pel valor que s'assigna als objectes, les activitats o els significats, que depenen de característiques recurrents o perdurables d'aquest espai. És important recalcar que el valor intrínsec que es pugui assignar a una localització no és un valor d'ús. Els valors d'ús són plurals, perquè una mateixa regió pot contenir múltiples

activitats i situacions valuoses; i subjectius, perquè els usos que cadascú assigna a un espai estan embrincats en els seus interessos i les seves aspiracions (King 2009).

En les ciutats capitalistes actuals, els drets de propietat prevalen per sobre dels drets de qui les habita, de qui en fa ús. Per això, el valor de canvi s'imposa i determina com s'utilitza l'espai urbà, deixant de banda els múltiples valors d'ús que les persones que hi viuen li atribueixen (Purcell 2013). Així doncs, les conceptualitzacions de la ciutat com a espai d'acumulació i de la ciutat com a espai a habitar entren en conflicte. Perseguir l'augment del valor de canvi de la ciutat no deriva necessàriament en la maximització dels valors d'ús que li atribueixen les persones que hi conviuen. Al contrari, assolir ambdós objectius és inherentment contradictori (Logan i Molotch 1987). Aplicada en l'àmbit urbà, la contradicció entre el valor de canvi i el valor d'ús és la contradicció entre la dominació capitalista i l'autodeterminació col·lectiva de l'espai compartit i apropiat (Lefebvre 1991).

2.1.2. Barcelona com a ciutat-mercaderia

Actualment, doncs, les societats neoliberals reproduïxen les lògiques del mercat en l'espai urbà. Les ciutats són nodes d'acumulació de capital (i de persones) que es mouen dins d'una xarxa global de transaccions. Seguint aquesta premissa, les ciutats han de ser governades com a empreses per poder desenvolupar-se, de manera que la seva gestió ha d'estar reservada a gerents professionals i a funcionaris eficients, amb capacitats per garantir la realització de polítiques atractives pels diferents elements del mercat (com companyies de negocis, inversors i turistes). Aquesta forma de dirigir la ciutat s'anomena concertació público-privada (Miró 2018).

Per posicionar-se favorablement dins del mercat internacional de ciutats-mercaderia, les ciutats necessiten generar una marca atractiva; una narrativa d'un model propi i distintiu que, d'una banda les assimili a les grans metròpolis amb les quals aspiren competir, però que al mateix temps les distanciï d'elles (Unió Temporal D'escibes 2004). A Barcelona, aquesta projecció internacional es va començar a materialitzar durant la preparació dels Jocs Olímpics del 1992, quan diversos actors de la ciutat, organitzats pel Comitè Organitzador de les Olimpíades de Barcelona (COOB), van reformular la seva imatge a través d'un procés de remodelació urbanística i arquitectònica i de la creació d'un discurs determinat que es va anar reproduint per mitjans publicitaris. Aquest afany de projecció global de la ciutat també implica una reformulació de l'administració pública per inscriure-la en el model de concertació público-privada. Això deriva en noves formes de gestió que faciliten la intervenció directa del capital en el procés de definició de polítiques territorials, que atenen a aspectes que van més enllà de les qüestions urbanístiques.

Procurar la generació d'una imatge de ciutat, de la marca Barcelona, és una tasca constant que comporta diferents transformacions. D'una banda, es potencia la terciarització de

l'economia. Als anys noranta l'estructura industrial barcelonina va perdre pes i els buits que va deixar es van omplir de serveis. D'altra banda, també emulant una tendència present en ciutats rellevants a escala global, es potencia la idea de ciutat del coneixement, entenent aquest concepte com a focus d'atracció d'activitats de recerca aplicada (R+I+i). Aquesta ciutat del coneixement, o *smart city*, s'acompanya d'altres conceptes com el de la ciutat de fires i congressos o la ciutat com a reclam turístic. Conseqüentment, s'implementa una forta aposta logística entorn del port i l'aeroport (Unió Temporal D'escribes 2004).

El turisme, que en un primer moment s'havia projectat com a turisme *d'alta qualitat* (vinculat a aquesta idea de ciutat del coneixement), ha derivat en un turisme de masses que ha convertit la ciutat en un parc temàtic, de manera que no és pensada pels usos que puguin fer-ne aquelles persones que l'habiten (Chibás 2014). D'aquesta manera, l'ocupació de l'espai pel turisme massiu comporta l'expulsió de la gent local. La inversió en el port de Barcelona com a node logístic també ha potenciat aquesta dinàmica d'atracció turística, convertint-se així en el port líder en creuers del continent i la mediterrània. Aquestes lògiques són una conseqüència de l'extensió del turisme com a consumisme de destinacions arreu del planeta; un turisme que no neix de la idea de viatge, d'acostar-se a altres formes de vida, sinó de consumir experiències prefabricades (en uns espais focalitzats de les ciutats) que ofereixen un estatus a qui n'aconsegueix les fotos. Quan una ciutat entra en aquests circuits, substitueix el petit comerç per botigues de souvenirs i bars de menjar ràpid, i incrementa el nombre de pisos turístics, cosa que fa augmentar els preus de l'habitatge i afebleix les comunitats veïnals (Chibás 2014).

Les experiències de les persones que viuen en una ciutat com Barcelona s'utilitzen per mercantilitzar la ciutat, s'absorbeixen les pràctiques concretes d'estils de vida que s'hi donen i es converteixen en producte de consum (Lietaert 2017). Per tant, s'utilitzen les experiències socials compartides d'un nucli urbà per generar un discurs atractiu i comercialitzable que acaba expulsant a les persones que produeixen i reproduïxen aquestes vivències dels llocs en les quals les realitzen. Tot això es perpetua a través d'un marc mental i simbòlic subjacent que Mathieu Lietaert (2017) defineix com l'equació de l'excés, basada en: un creixement econòmic il·limitat, un consum a ultrança, un assetjament publicitari màxim i el mite de la llibertat individual sense límit.

Així doncs, el model hegemònic actual està orquestrat pel capitalisme financer global que condiona i extreu plusvàlues dels nuclis urbans, al mateix temps que tracta com a externalitats les conseqüències socials i mediambientals de la seva activitat. Aquestes dinàmiques modifiquen les condicions espacials de les ciutats com Barcelona, dominades per un nou règim d'acumulació turístic-immobiliari, àmbits d'interès del capital financer, que comporta una apropiació privada de la ciutat i una producció urbana al servei dels seus interessos. Per tant, la ciutat s'arranja com a lloc estratègic del capital corporatiu local

perquè les ciutats són nuclis centrals dins dels circuits múltiples a través dels quals es reproduïx la globalització econòmica (Miró 2018).

2.1.3. La marca Barcelona

La marca, com exposa Mari Paz Balibrea (2007), és la identitat a través de la qual una empresa es presenta al mercat i hi intervé. L'autora parteix de la idea que una característica definidora del context actual és la colonització radical per part del mercat de tots els espais socials i individuals. Una eina fonamental per aquest procés de colonització és el *branding*, és a dir, la creació d'una marca; qualsevol realitat es converteix en una identitat fetitxista (un *logo*) per tal de ser objecte de consum. Quan s'associa aquest procés a una ciutat, es fa per referenciar les dinàmiques a través de les quals un context urbà concret es concep dins d'un mercat on ha de competir per sobreviure. Per fer-ho, s'ha de vendre, de manera que el seu principal propòsit és ser objecte de desig de qui pugui comprar-lo. Per tant, té la necessitat d'aconseguir un avantatge comparatiu respecte a la resta de ciutats (Balibrea 2007).

Balibrea (2005) planteja que aquest avantatge comparatiu que atorga a Barcelona una identitat diferenciada i desitjable dins del mercat de ciutats va emergir en la creació del "model Barcelona"; una estratègia de regeneració urbana que Barcelona va començar a experimentar als anys setanta i que va comportar transformacions socioeconòmiques i urbanístiques. Aquesta estratègia de regeneració ha estat avalada a escala nacional i internacional per professionals de diferents àmbits (arquitectura, sociologia, política municipal, geografia...). Així doncs, el model Barcelona és considerat un model a imitar per altres nuclis urbans, tan per les seves resolucions urbanístiques com per les polítiques que les recolzen i l'impacte que tenen sobre la ciutadania i l'economia metropolitana (Balibrea 2005).

Josep Maria Montaner (1992) considera que una data molt rellevant per entendre les transformacions de Barcelona de les últimes dècades és l'octubre de 1986, quan va ser nominada com a seu dels Jocs Olímpics. A partir d'aquest fet els projectes previstos de remodelació de la ciutat que s'estaven plantejant els anys precedents s'han de realitzar amb més urgència per ser acabats dins dels terminis previstos. A més, el volum d'aquests projectes augmenta d'escala, ja que canvien les lleis del mercat en el qual es posiciona Barcelona i creixen les expectatives d'especulació urbana. Els projectes lligats a les Olimpíades (instal·lacions esportives, hotels, centres comercials...) densifiquen la ciutat: augmenta el volum edificat i s'intensifica l'ús dels espais urbans a causa de la terciarització i el consumisme que hi estan vinculats. Així doncs, els itineraris de consum de la ciutat creixen i es dispersen, de manera que bona part de les plantes baixes de la ciutat estan ocupades per comerços. Aquesta terciarització del nucli urbà s'acompanya d'un encariment del cost de la vida, disminuint el poder adquisitiu de bona part de la ciutadania i expulsant-la dels centres urbans. Aquest procés va anar acompanyat de la permissivitat per part del sector

públic de la promoció privada del sòl urbà; l'edificació de la Vila Olímpica n'és un exemple (Montaner 1992).

Si el concepte de model emergeix com un elogi, el de marca neix per criticar la mercantilització dels aspectes més fructífers de les transformacions urbanístiques que succeeixen a Barcelona des dels anys setanta. En aquest marc es produeix una especulació del sòl i l'habitatge arran de la requalificació dels terrenys industrials durant les últimes dècades del segle XX que deriva en processos de substitució social —és a dir, de gentrificació— i en la privatització de l'espai públic. Mari Paz Balibrea (2005) assenyala que la nova Barcelona es crea sobre la destrucció massiva dels espais socials de producció i reproducció de la Barcelona industrial; de les fàbriques i els habitatges de la classe obrera. L'autora reivindica que l'espai social és un dels àmbits on més s'explicita que les lluites per la memòria col·lectiva no només posen en dubte l'hegemonia simbòlica sobre el significat i el valor del passat, sinó que també qüestionen les condicions de possibilitat del present. Per il·lustrar aquesta idea fa al·lusió als espais okupats. Molts d'ells acaben sent enderrocats no només per afavorir a interessos immobiliaris sinó també per fer esvaïr la possibilitat d'una futura organització en contra d'aquests interessos. Al mateix temps, però, la demolició d'un espai okupat pot catalitzar noves formes de lluita i reivindicació social.

D'aquesta manera, l'espai edificat se significa de forma estratègica per vendre una història de ciutat atractiva pel mercat extern. A Barcelona, aquesta mercantilització de la història de la ciutat s'ha materialitzat, sobretot, a través de la patrimonialització d'espais concrets. Tant els governs com el capital privat han fomentat la restauració del nombrós patrimoni monumental modernista de Barcelona, amb Gaudí al capdavant. L'èmfasi que s'atorga al modernisme actualment reconstrueix la història de la ciutat i privilegia la cultura material de la burgesia industrial que va finançar les avantguardes arquitectòniques de la seva època. D'aquesta manera, la marca Barcelona adquireix una imatge coherent i única del seu espai construït que li permet ser competitiva. Al mateix temps, altres parts de la història de la ciutat, sobretot aquelles relacionades al passat industrial des de la perspectiva de la classe treballadora, no han rebut tant de suport institucional, de manera que la seva memòria històrica s'ha anat esvaïnt (Balibrea 2007).

Per concloure aquest apartat i presentar el següent, exposaré les idees que Marina Garcés (2014) planteja a la Conferència al CCCB "Desmarcar Barcelona". Garcés conceptualitza la marca Barcelona dins un context de guerra de marques de ciutat. La *marca* és un concepte que emergeix dins dels moviments crítics amb la gestió dels nuclis urbans. En un principi, els discursos públics—institucionals parlaven usant el terme model Barcelona, que definien com un model de cohesió social, urbanística i territorial. Tanmateix, més tard, el discurs oficial també pren la idea de marca de ciutat i l'associa a la noció de valor. D'aquesta manera, es debilita el concepte com a denúncia del model de gestió públic-privada de Barcelona. Dins

del marc global actual en el qual les ciutats competeixen per situar-se en una posició privilegiada dins de la jerarquia de nuclis urbans, la indústria turística passa a ser un actor protagonista; és qüestionada pel propi model institucional defensor de la marca de ciutat perquè el turisme de masses que afavoreix desvirtua la marca (perquè l'homogeneïtza).

Garcés (2014) entén la indústria turística com a una forma d'extractivisme. L'extractivisme és l'explotació intensiva de recursos naturals a partir de la qual s'organitza l'economia d'un país o d'un lloc de forma dependent. Així doncs, presentar la indústria turística com a extractiva assenyala la dependència actual de la ciutat d'aquest sector. Un altre concepte pivot del relat de Garcés és l'espai públic, que presenta com a lloc comú o conjunt de llocs comuns (més enllà del sentit restringit d'espai urbà i de la dualitat clàssica entre espai públic i espai privat). La vida col·lectiva es desenvolupa en aquest espai públic i és aquella que travessa l'esfera pública i la privada alhora. Un exemple d'aquest travessar són les lluites per l'habitatge digne i contra els desnonaments, perquè posa en relació les dues esferes; es lluita per la llar (l'espai privat) des del carrer (l'espai públic). Per això, quan Garcés parla de desemmarcar-nos de la marca Barcelona el que defensa és la reapropiació de la ciutat com a lloc comú.

Retornant a l'extractivisme, Garcés (2014) planteja que és un patró de desenvolupament heretat del colonialisme; on s'extreien matèries primeres de les colònies per desenvolupar la indústria de la metròpolis. L'extractivisme funciona com a patró de desenvolupament que es defineix com una forma d'organitzar la indústria d'una regió entorn d'una activitat extractiva (de matèries primeres, recursos naturals...) de manera dependent i en funció d'un mercat exterior. Les pràctiques de la indústria turística de masses que es desenvolupen a Barcelona, entre altres ciutats arreu del planeta, és extractiva. I el recurs natural explotat intensivament, si s'entén la ciutat com a espai comú, és Barcelona. Això comporta una dependència que acaba destruint altres activitats econòmiques perquè concentra la font d'ingressos i d'inversions al voltant del turisme, organitzant el territori entorn a aquest. Que s'expandeixi la idea que *Barcelona viu del turisme* vol dir que cada cop viu menys d'altres coses (Garcés 2014).

2.1.4. Alternatives

Dins d'aquest marc relacional de les grans metròpolis d'arreu del planeta, estan emergint moviments que es defineixen com a alternatives per trencar les dinàmiques d'opressió generades en els espais urbans (Federici 2019). Tanmateix, com assenyala John Holloway (2013), crear alternatives que siguin tan sols una reacció al capital les encapsula dins del mateix sistema existent. Per tant, és molt important prendre consciència de l'intent constant del capital per absorbir les noves idees i realitats que es conformen, entenent que és des de les pràctiques quotidianes des d'on es forgen les esclatxes generadores de possibilitats alternes (Holloway i Susen 2013).

Un altre punt a tenir en compte a l'hora de plantejar alternatives és el perill d'entendre-les com a comunitats harmonioses en ciutats ordenades meticulosament a través de mecanismes regulats de producció i distribució de béns (Stavrides 2007). Concebre els processos emancipadors com a quelcom que es pot contenir en un espai específic a través de regulacions vinculades a l'espai acaba reduint l'emancipació a una essència localitzable. Tanmateix, l'emancipació no és una essència sinó un procés que sorgeix de l'ambigüitat constant dels espais i de les lluites que s'hi gesten (Stavrides 2007). Aquestes idees sobre la producció i l'experiència social de l'espai van ser molt presents durant els anys setanta on, sobretot des del situacionisme, es critica la quotidianitat. La vida quotidiana ja no es concep tan sols com un espai de reproducció social sinó també com a lloc des d'on generar resistències personals i col·lectives; resistències que es connecten en el moment que es comparteixen espais que cadascú va resignificant i que, al mateix temps, fan palesa la interdependència.

Una autora que va reivindicar la necessitat de situar la vida quotidiana com a eix principal des d'on analitzar, projectar i dissenyar les polítiques urbanes va ser Jane Jacobs. Jacobs volia aplicar una mirada a escala domèstica de la ciutat per trencar amb l'hegemonia de la concepció que el motor de les ciutats és l'economia de mercat. Un altre punt central dels seus plantejaments és la reivindicació de la diversitat. Considerava que si es creaven els espais urbans tenint en compte la diversitat d'interessos i desitjos de les persones que en podien fer ús, es potenciava que l'espai col·lectiu fos considerat un espai confortable (Segura Soriano 2012). En un moment en què les tendències generals promovien el vehicle privat, les connexions llunyanes i la velocitat, Jacobs defensava el barri i la vida mirada des de peu de carrer, col·locant l'experiència humana al centre del debat per tal de potenciar aquelles dinàmiques que fomentaven la vitalitat urbana (Delclòs-Alió i Miralles-Guasch 2021).

Com s'exposa al primer apartat del treball, les ciutats estan governades per una concertació públic-privada que replica les lògiques del mercat capitalista a l'àmbit urbà. Així doncs, es pot assimilar el procés d'expulsió de veïns i veïnes de la ciutat a l'acomiadament massiu de treballadors i treballadores. Ivan Miró (2018) planteja la direcció per trencar amb aquestes dinàmiques així: "Barcelona és una empresa i, davant d'això, el que toca és col·lectivitzar-la". Per fer-ho proposa un model de gestió municipal-comunal-cooperatiu que potenciï l'autogovern col·lectiu de les relacions econòmiques i socials, a través de l'enfortiment de les xarxes locals. És a dir, potenciar la reapropiació i la col·lectivització urbanes per fomentar un projecte de ciutat cooperativa, solidària i feminista (Miró 2018).

Un pivot central per assolir aquest model és l'Economia Social i Solidària, ja que supera la dicotomia entre el Mercat Capitalista i un Estat central regulador i planificador de l'economia, que no permeten el desenvolupament socioeconòmic de les comunitats perquè no els ofereixen suficient poder polític. Així doncs, per aprofundir en la producció i

apropiació social dels processos urbans cal fomentar el Mercat Social, és a dir, la xarxa d'intercanvis entre agents locals i empreses de l'economia solidària que té la voluntat de satisfer una part significativa de les necessitats de les persones que hi participen, permetent la desconexió progressiva de l'economia capitalista. En aquest sentit, com més fortes siguin les relacions entre entitats de l'Economia Social i Solidària, moltes d'elles empreses cooperatives, més extens serà el Mercat Social (Miró 2018).

A partir d'aquí, el moviment cooperatiu i els models d'organització que proposa s'han d'entendre com a eines (entre d'altres) per recuperar la capacitat de reproducció social: la capacitat de procurar-nos allotjament, educació, sosteniment, cures, sociabilitat i autogovern que les dinàmiques del capitalisme financer estan paralitzant (Méndez de Andés i Sabín 2013). Aquest nou cooperativisme que està emergint en els nuclis urbans vol ser deliberadament inacabat, és a dir, obert i en un desplegament constant de noves formes de generar alternatives i resistències al model imperant (Pusey 2010).

2.2. El Dret a la ciutat

2.2.1. Què és

Inscrivint-se dins de les perspectives marxistes que analitzen el domini del valor de canvi en les ciutats capitalistes, Henri Lefebvre publica l'any 1968 *El dret a la ciutat*, un assaig que és simultàniament una queixa i una reivindicació. És una queixa davant la crisi de sentit i la precarietat de la vida quotidiana a la ciutat. És una reivindicació que proposa transcendir aquesta crisi i crear models de vida urbana alternatius, més significatius i satisfactoris; sempre entenent la realitat com a conflictiva i dialèctica (Harvey 2013). Lefebvre (1978) planteja que la ciutat i la realitat urbana revelen el valor d'ús. Tanmateix, el valor de canvi i la generació de la mercaderia a través de la industrialització subordinen la ciutat als seus interessos. Així doncs, aquesta realitat urbana, que és refugi del valor d'ús i, per tant, que té la potencialitat de revaloritzar-lo, està subjugada al valor de canvi. Partint d'aquesta base, però, Lefebvre assenyala que no es pot concebre el *dret a la ciutat* com a un retorn a les ciutats tradicionals sinó que s'ha d'entendre com al *dret a la vida urbana*; una vida urbana en constant transformació i renovació, un lloc de trobada on prima el valor d'ús.

Lefebvre (1978) també indica que l'experiència pràctica ha demostrat que hi pot haver creixement econòmic sense desenvolupament social. És per això que considera que el doble procés d'industrialització i urbanització perd qualsevol sentit que se li vulgui associar si no concep a la societat urbana com a meta i finalitat de la industrialització, és a dir, si subordina la quotidianitat urbana al creixement industrial. Perquè això sigui d'aquesta manera és necessària la reivindicació del *dret a la ciutat*; cal reformular els llocs de trobada i intercanvis, els ritmes de vida i el temps que es dedica a diferents espais per tal de crear vida urbana on prevalgui l'ús ple d'aquests llocs i moments. Lefebvre plantejava que la classe

obrera és l'únic agent social potencialment capaç de realitzar aquest canvi. Al mateix temps, reivindicava que aquesta classe obrera urbana era molt diversa i que no només es trobava a les fàbriques. Aquest fet, que per una banda augmenta el potencial revolucionari del col·lectiu, genera el problema polític de com es poden autoorganitzar i constituir com a força revolucionària grups tan diversos (Lefebvre 1978).

Un autor contemporani que ha recuperat el concepte del *dret a la ciutat* és David Harvey. A partir d'aquest punt em centraré en les idees que planteja en el llibre *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*. En primer lloc, Harvey (2013) assenyala que el *dret a la ciutat* és un significant buit perquè depèn de qui s'apropii del concepte, se li poden atorgar significats molt diversos, fins i tot antagònics. Així doncs, la mateixa definició del *dret a la ciutat* és un objecte de lluita que acompanya l'esforç per materialitzar-lo. Per tant, per transformar la vida quotidiana i allunyar-la de les dinàmiques del capital urbà globalitzat, és necessari imaginar quin tipus de ciutat es desitja al mateix temps que es reconstrueix.

Per aclarir aquesta idea, Harvey (2013) recupera a Robert Park. Park defineix la ciutat com a l'intent més coherent i més reeixit de les persones per crear una realitat que concordi amb els seus desitjos més profunds. Així doncs, la ciutat és el món arranjat per les persones, i al mateix temps, el lloc on estan condemnades a viure. Per tant, encara que inconscientment i de forma indirecta, mentre creen *Ciutat* les persones també s'estan creant a elles mateixes. Partint d'aquests plantejaments de Park, se'n deriva que no es pot discernir el debat de quin tipus de ciutat es vol de qüestions com: quin tipus de relacions socials volem crear, com ens volem relacionar amb la natura i l'entorn, quin estil de vida és el més desitjable... és a dir, quin tipus de persones volem ser. Harvey (2013) expressa que, per tant, el *dret a la ciutat* no és només un dret d'accés individual o col·lectiu als recursos que conformen un nucli urbà; és el dret a transformar i reinventar la ciutat a partir dels nostres desitjos i, com a tal, és molt més col·lectiu que individual perquè depèn de l'exercici d'un poder col·lectiu per definir i dictar com s'urbanitza la ciutat.

Les ciutats s'han erigit de la concentració geogràfica i social d'un excedent de la producció. En un context capitalista, basat en la cerca perpètua de plusvàlua, els capitalistes necessiten produir de manera incessant excedent per aconseguir beneficis. En una ciutat, això es concreta en què el capitalisme produeix de forma contínua l'excedent necessari que és precís dins del procés d'urbanització. A més, també necessita que aquesta urbanització absorbeixi el subproducte que es genera de forma constant. Així doncs, la qualitat de vida urbana s'ha convertit en una mercaderia, només accessible a aquelles persones que tenen una capacitat de consum suficient per accedir-hi. D'aquesta manera, en un context on la protecció neoliberal del dret a la propietat privada i els valors individualistes són hegemònics, l'economia política urbana es focalitza en el consumisme, el turisme i les activitats culturals (Harvey 2013).

Partint del fet que la urbanització del capital requereix la capacitat de la classe capitalista per dominar els processos urbans, s'extrapola que la dominació de la classe capitalista no és només sobre els aparells estatals, sinó sobre tota la població; condicionant les formes de vida, els valors culturals, les circumstàncies laborals i les cosmovisions del món. La ciutat, en ser l'espai on es despleguen aquestes vivències, es consolida com un focus important de lluita política i social. Per superar l'aïllament que genera aquest model de ciutat i reconfigurar-la defugint les lògiques del capitalisme financer i empresarial i d'un aparell estatal que funciona com a empresa, estan emergint nous moviments socials urbans. La reivindicació del *dret a la ciutat* en forma part perquè parteix de la idea que el procés d'urbanització és un important canal d'ús, es constitueix i s'estipula un control democràtic de la producció i l'ús dels excedents.

Harvey (2013) exposa que les fonts de monopoli que hi podia haver prèviament a les ciutats s'han perdut progressivament a causa de les noves facilitats de transport i comunicació i la reducció d'altres barreres comercials, fet que explica l'auge de les "marques" de ciutat. Això ha comportat que el capital simbòlic col·lectiu guanyés rellevància com a base potencial per a les rendes de monopoli. Barcelona, i el seu avenç recent en el sistema de ciutats europees, és un clar exemple de la potència que suposa l'acumulació de capital simbòlic i de marques de distinció. Per projectar-se internacionalment, Barcelona ha reivindicat la història i les tradicions catalanes, ha fet bandera dels assoliments artístics i l'herència cultural de la ciutat, per exemple, l'arquitectura de Gaudí, i ha exhibit una forma de vida concreta com a tret distintiu i atractiu. Tot això és un capital simbòlic col·lectiu que depèn de valors d'autenticitat, singularitat i qualitats particulars que no es poden reproduir, per posicionar-se favorablement en un món altament competitiu.

Tanmateix, utilitzar el capital simbòlic per percebre grans rendes de monopoli acaba derivant en una contradicció, ja que la fascinació davant les peculiaritats d'una ciutat atreuen la mercantilització multinacional, cada cop més homogeneïtzadora. És a dir, allò que marca la diferència acaba sent allò que potencia l'homogeneïtzació. Barcelona s'inscriu en aquest procés, ja que, des que el Royal Insitute of British Arquitects li va atorgar una medalla per la seva arquitectura, els preus de l'habitatge han augmentat de forma considerable. A més, el desenvolupament urbanístic de primera línia de costa s'assimila a moltes altres ciutats occidentals. S'han obert bulevards a Ciutat Vella a causa de la quantitat ingent de tràfic que s'hi acumula, grans magatzems substitueixen el petit comerç i el procés de gentrificació ha expulsat a la població resident i ha malmès el teixit urbà. Així doncs, Barcelona va perdent progressivament els elements que havien confegit la seva marca de distinció (Harvey 2013).

Si emergeix una alternativa al model actual de globalització, es conformarà de múltiples espais locals urbans units en un moviment més ampli, ja que és en aquests espais on les

contradiccions que emergeixen de l'escomesa capitalista de les rendes de monopoli manifesten certa importància estructural. Utilitzant els valors d'autenticitat, història, cultura, memòria i tradició col·lectiva per negociar, aquests espais locals urbans, fan possible un lloc pel pensament i l'acció política des d'on es poden concebre i nodrir alternatives. Com que la urbanització s'ha convertit en un eix central per l'acumulació del capital i això comporta que les forces del capital hagin de pertorbar periòdicament la vida urbana, en deriva necessàriament alguna forma de lluita de classes. Com que el capital ha d'imposar la seva voluntat sobre els processos d'urbanització per assolir els seus objectius i les poblacions que habiten aquests espais urbans no estaran mai completament sota el seu control, es genera un xoc d'interessos, fins i tot de forma involuntària. La confrontació contra les dinàmiques capitalistes a la ciutat, com recullen diversos fets històrics, no acostumen a produir-se de forma aïllada, sinó que les protestes s'estenen i es retroalimenten a través de xarxes urbanes (Harvey 2013).

Perquè sigui possible un moviment anticapitalista que transformi l'estructura existent és necessari que es replantegin les estratègies anticapitalistes passades i presents. Actualment emergeixen tres qüestions principals a tenir en compte. La primera qüestió fa referència a l'empobriment material de gran part de la població mundial, que comporta que no es puguin desenvolupar plenament les capacitats i les creativitats humanes. Com ja assenyalava Marx, només es pot assolir la llibertat quan es tenen les necessitats bàsiques satisfetes. Així doncs, per fer front a aquesta acumulació global de pobresa és indispensable que es deturi l'acumulació mundial de riquesa. La segona qüestió està relacionada amb els perills ambientals imminents derivats de l'actuació humana; de les transformacions ecològiques que hi ha i hi pot haver en els anys vinents. Per frenar la degradació constant dels ecosistemes no només és necessari un replantejament material, tecnològic, de les pràctiques humanes, sinó que es requereix repensar com ens situem a la natura i els valors que es deriven de les interaccions que hi creem. Per tant, s'han de replantejar les formes de vida existents. La tercera qüestió, que connecta amb les dues anteriors, gira al voltant de la comprensió històrica i teòrica del capitalisme. Si es comprèn que el creixement exponencial és una condició necessària per a l'acumulació i la reproducció del capital, s'extrapola que aquest creixement il·limitat no és factible i que, per tant, tots els referents que reforcen aquests postulats han de ser qüestionats i superats. Per tant, qualsevol alternativa anticapitalista ha d'anar dirigida a abolir la llei capitalista del valor que regula el mercat mundial (Harvey 2013).

Els moviments socials urbans acostumen a organitzar-se al voltant d'aquestes tres qüestions, ja que parteixen del fet que l'explotació no es troba només als llocs de treball sinó que és molt present en les vides quotidianes possibles a la ciutat. Per això, que s'articulin en termes de drets, ciutadania i reproducció social, no els extreu el seu contingut de lluita de classe. Un

exemple d'això pot ser la lluita per l'habitatge digne, ja que la classe capitalista opta per recuperar el valor creat en la producció a través dels alts preus de lloguer que els propietaris cobren a les classes treballadores. A més, el valor de la ciutat està en producció constant de totes les persones que l'habiten, moltes d'elles incloses dins aquests grups socials. Així doncs, els nous moviments socials urbans pretenen donar nous sentits als espais existents; transformar l'espai urbà a través de l'ús que se li dona, posant al centre de les relacions el valor d'ús.

Recuperant la idea que el *dret a la ciutat* és un significant buit ple de possibilitats en disputa per omplir-lo, perquè aquest significant sigui revolucionari cal que reivindiqui que tota persona que produeix i reproduïx la ciutat té el dret col·lectiu de disposar del que produeix i de decidir quin urbanisme vol que es desenvolupi. Per tant, s'han de desenvolupar instruments democràtics alternatius que superin la democràcia actual subjugada al capital per revitalitzar la vida a la ciutat i refer-la superant les relacions de classe predominants. Entenent-lo des d'aquesta perspectiva, el *dret a la ciutat* no és sols un dret individual, sinó un dret col·lectiu que inclou tothom que facilita la reproducció de la vida quotidiana. És un dret que no s'ha de plantejar com a dret a l'espai urbà que ja existeix, sinó un dret adreçat a reconstruir i recrear la ciutat i la seva estructura política, abolint les desigualtats socials i connectant amb el medi per reparar la degradació a la qual ha estat sotmès (Harvey 2013).

L'autora Ana Fani Alessandri Carlos reivindica el potencial utòpic del *dret a la ciutat*. Partint de la idea que el *dret a la ciutat*, en les societats modernes, es transforma en ideologia, Carlos (2016) assenyala el desig neoliberal d'apropriar-se també d'aquest concepte com una fórmula per frenar la seva potència conceptual. La utopia, al llarg de la història, ha anat de la mà del desig humà de la realització pràctica d'una vida no alienada; del desig de superar totes les condicions privatives a les quals estan sotmeses les persones que les allunyen de l'expressió completa de la seva humanitat. En un context en què la ciutat, a través de les dinàmiques d'acumulació i reproducció del capital que s'hi esdevenen, es produeix -i es consumeix- com a mercaderia, l'urbanisme esdevé una activitat que ordena i sotmet la pràctica urbana a la lògica de la valorització; organitza de forma meticulosa l'espai perquè serveixi com a estratègia als interessos particulars de la classe capitalista. Dins d'aquest marc, el *dret a la ciutat* se situa entre els límits dels possibles de la realitat urbana, perseguint el final de les alienacions que es manifesten en aquests espais. El *dret a la ciutat* uneix el que és singular (o individual), el que és particular (els grups o col·lectius diversos), el que és general (o mundial) i el que és universal (el sentit de la història, de la vida, del que és humà), ja que és en la reconstrucció de la vida quotidiana on es metamorfosen i a on es transformen. La ciutat, doncs, és un entramat complex de relacions en constant composició on grups diferents es poden trobar, entrar amb conflicte o teixir aliances, produint una obra col·lectiva. Des d'aquí, el *dret a la ciutat* és allò que permet la participació de totes les

persones que l'habiten en la gestació de la ciutat; una ciutat que es transforma en l'espai on desenvolupar els desitjos de qui la crea (Carlos 2016).

El desenvolupament del món de la mercaderia ha imposat una racionalitat homogeneïtzant a la vida quotidiana, no només produint espais i objectes, sinó creant nous patrons de comportament (molt vinculats al consum). La reproducció de l'espai urbà -i, per tant, de la societat- està en constant moviment, ja que la ciutat es transforma constantment per adequar-se al valor de canvi. Això produeix una nova relació espai-temps: el temps es torna efímer, s'accelera i tot ha de ser immediat, a curt termini, incert; l'espai esdevé amnèsic, ja que es construeix sense referències, adaptant-se constantment a uns interessos fluctuants (Carlos 2008).

Recollint les idees exposades amb anterioritat, la producció social de la ciutat es contraposa a l'apropiació privada dels espais urbans. La vida social metropolitana es deteriora: es redueixen els espais d'interacció i espontaneïtat quotidianes, es genera segregació i es jerarquitzen els llocs i les persones que la conformen. I és en aquest context on apareix la lluita pel *dret a la ciutat*, ja que no existeix. Sorgeix de la necessitat de sortir de la disposició mecànica de l'espai-temps urbà, d'assenyalar la fragmentació derivada de l'economia globalitzada i subvertir-la (Carlos 2005).

Diverses lluites pel *dret a la ciutat* van començar a organitzar-se a partir del Fòrum Social Mundial de Porto Alegre del 2001 per crear un document que recollís les seves reivindicacions i les traslladés de forma concisa. Aquest document es va concretar en la Carta Mundial pel Dret a la ciutat, publicada per *Habitat International Coalition* (HIC) l'any 2005. A la carta, el *dret a la ciutat* es planteja fent referència a tres eixos fonamentals: l'exercici ple de la ciutadania, que assegura el benestar col·lectiu de qui habita la ciutat i en promou la participació i gestió socials; la gestió democràtica de la ciutat, que reivindica la participació directa i activa de la ciutadania en el planejament i el govern de la ciutat i la funció social de la propietat i la ciutat, on prevalgui el bé comú al dret individual de propietat, de manera que l'ús de l'espai urbà sigui socialment just i ambientalment sostenible (Sugranyes 2010).

2.2.2. Dret a la ciutat i cooperativisme

Preguntar-se quin tipus de ciutat volem construir no es pot dissociar de preguntar-se: quin tipus de persones volem ser? Quin tipus de relacions socials volem prioritzar? En una ciutat dominada pel neoliberalisme -sistema extremadament alienant- la vida metropolitana, com a concepte, es converteix en mercaderia i subjuga les vides que l'habiten a reforçar la seva marca. La ciutat perd el vincle amb els seus orígens com a *polis*, és a dir, deixa d'estar relacionada amb els *polites*, els ciutadans (Petropoulou 2018). Per aquest fet, per trencar amb aquesta dominació és important resignificar les vides, plantejar-se com viure vides

significatives. El buit de significats que impregna les societats neoliberals pot derivar en l'auge del feixisme i la religió perquè ofereixen un sentit. Per això, és important la reivindicació de la diferència, de la diversitat, entendre la vida com un procés dinàmic i canviant.

Dins d'aquest marc, el *dret a la ciutat* s'expressa com un dret polític que reclama el dret a la ciutadania i el dret a l'autodeterminació a través de la capacitat de transformar l'ambient en el qual es viu. El *dret a la ciutat* és el dret de crear ciutats a mida humana; de reapropiar-se dels temps que es despleguen en els nuclis urbans i d'aplegar la diversitat que es troba en la proximitat. Aquestes reivindicacions xoquen amb la dificultat de transgredir l'àmbit local, de canviar d'escala. És per això que té molta importància el fet de crear xarxa per generar aquests salts. El cooperativisme pot ser una eina per crear aquests vincles, ja que les dinàmiques d'intercooperació inscrites en el moviment cooperatiu -que en l'àmbit català es concreten, per exemple, amb la XES o els Ateneus Cooperatius- permeten transcendir l'àmbit local i actuar coordinadament a diverses escales.

El *dret a la ciutat* planteja que les ciutats s'estan construint des de la contradicció entre la producció capitalista i la producció social de la ciutat. És una lluita de poders que s'explicita en la creació dels espais urbans, que la pot fer el capitalisme des de la privatització o els moviments socials intentant crear espais comuns. Per això, és cabdal no només reivindicar una altra ciutat sinó també autogestionar-la. I és en aquesta lògica de l'autogestió com a eina de producció d'una ciutat alternativa que el cooperativisme hi pot tenir molt a dir, ja que l'autogestió és l'epicentre de les seves bases.

Per entendre el potencial revolucionari del moviment cooperatiu és imprescindible entendre'l dins de la xarxa d'Economia Social i Solidària, que inclou des de finances ètiques, a equipaments de gestió comunitària i horts urbans. Dins d'una ciutat gestionada des de la concertació públicoprivada (opaca i antidemocràtica) el model econòmic està arranjat per a qui se'n lucra. Per això, per transformar-la és oportú redefinir l'economia i comprendre-la com la satisfacció de necessitats materials i immaterials (una tesi principalment desenvolupada des de l'economia feminista). Si una cooperativa es defineix com a una associació de persones per satisfer unes necessitats compartides, s'inscriu plenament a aquest "nou" plantejament econòmic. Tanmateix, l'àmbit d'actuació d'una sola cooperativa és limitat, per això s'han de potenciar els circuits d'economia solidària, que inclouen pràctiques que giren al voltant de la satisfacció de necessitats d'un grup de persones.

Per tal de subvertir la llei del valor-treball que vertebrava el capitalisme i, consegüentment, l'acumulació privada, les cooperatives haurien de tenir la capacitat d'autogestionar tot el procés de producció, circulació, venda, repartiment i inversió. Per assolir-ho es requereix suport mutu, és a dir, intercooperació. Aquesta cooperació entre cooperatives és un

fenomen en auge durant els darrers anys que es concreta a través de múltiples i diversos mecanismes com les cooperatives de segon grau o els mercats socials. Totes elles s'emparen en l'Economia Social i Solidària, un moviment que planteja la transició del sistema econòmic actual a un model d'economia al servei de les persones. Proposa alternatives que articulin la substitució d'estructures mercantils o estatals per estructures obertament democràtiques i autogestionades. A més, es nodreix de les aportacions dels moviments socials que li són contemporanis: ecologisme, feminisme, pacifisme, antiglobalització... (Coopera que és la pera 2012).

Així que, fomentant la intercooperació es pot generar un mercat social que trenqui amb la contradicció entre la producció social de la ciutat i la seva apropiació privada; un mercat social que es conceptualitza com a espai estable de trobada, intercanvi, aprenentatge i coordinació entre un conglomerat divers d'iniciatives socioeconòmiques (cooperatives, associacions, fundacions...) que tenen la voluntat de satisfer necessitats col·lectives des d'una perspectiva democràtica, equitativa, solidària i ecologista (Coopera que és la pera 2012). Uns agents prominents en la gestació d'aquest mercat social són els barris, ja que en ser els espais on s'explicita la quotidianitat, és des d'on es poden construir espais de resistència i d'assaig d'alternatives socioeconòmiques. Per tant, el primer pas per col·lectivitzar la ciutat és col·lectivitzar els barris.

2.3. Cooperativisme i dinàmiques comunitàries a la ciutat

2.3.1. Els barris

El barri és un concepte difícil de delimitar, ja que la seva configuració està travessada de múltiples processos polítics, econòmics i socials que conflueixen entre ells, en un incessant procés de construcció. Tanmateix, la seva existència i la seva potència com a referent simbòlic permeten que s'articulin diverses escales de la vida social a la ciutat, que es materialitzin referents espaciotemporals i que emergeixin identitats compartides i xarxes de suport mutu. És a dir, el barri és un factor necessari perquè existeixi la vida comunitària en els nuclis urbans.

A Barcelona, els barris populars han sigut l'avantguarda de l'autoorganització i la cooperació social. Si s'entén la ciutat no només com un producte social sinó també i especialment com a escenari de confrontació social- com plantejava Lefebvre- aquests barris, a finals del segle XIX i a principis del segle XX, van ser un exponent del xoc classes socials en formació. Molts dels barris obrers barcelonins van néixer arran de l'absorció de poblacions independents adjacents a la ciutat; pobles de fàbriques i tallers que van mantenir certa diferenciació espacial i trets culturals propis, amb fortes relacions veïnals i de solidaritat. La classe treballadora d'aquell tombant de segle, per enfrontar-se a les dures condicions de vida a les quals se subjugava el proletariat, va començar a organitzar-se, sobretot, entorn de

cooperatives de consum (tot i que també de crèdit i de producció). Amb elles podien col·lectivitzar excedents i dedicar-los a les necessitats socials de les persones associades (com l'educació, la sanitat, el mutualisme o les caixes de resistència). Així doncs, el cooperativisme obrer de consum va potenciar l'emancipació econòmica de les classes treballadores barcelonines i va fomentar la creació de polítiques socials autogestionades, molt abans de l'existència de l'Estat del benestar. A través d'aquests espais de sociabilitat obrera, es va estendre la cooperació social entre la classe treballadora a la vegada que s'institucionalitzava la solidaritat de classe; es va articular l'autodefensa obrera a la reproducció social (Miró 2018).

2.3.2. Cooperativisme i comunitat

Tot i que durant el transcurs de la història hi ha hagut múltiples i variades formes de treball en comú, les concepcions modernes del cooperativisme sorgeixen de la reacció de les classes treballadores davant l'explotació capitalista a la qual són sotmeses després de la Revolució Industrial. Així doncs, l'origen del moviment cooperatiu és obrer i té com a objectiu unir esforços personals i interessos comuns, de forma lliure i voluntària, per aconseguir finalitats col·lectives (Pérez Baró 1966).

L'any 1995, l'Aliança Cooperativa Internacional (ACI), al Congrés de Manchester, va revisar els principis cooperatius i, un dels canvis que hi va realitzar va ser afegir-hi la preocupació per la comunitat. Els set principis cooperatius que actualment proposa l'ACI -pertinença voluntària i oberta, control democràtic dels membres, participació econòmica dels membres, autonomia i independència dels governs, educació, formació i informació, cooperació entre cooperatives i preocupació per la comunitat- no s'han d'interpretar com un codi conductual sinó que volen ser una guia de suport per les cooperatives en el moment en què aquestes intenten posar en pràctica els valors de la cooperació. Per tant, no pretenen ser un marc punitiu a les possibles desviacions sinó un punt d'inici des d'on crear alternatives amb identitat cooperativa (Gómez Cabranes 2000).

El principi de la preocupació per la comunitat parteix del punt que una cooperativa és una organització social vinculada de forma directa a la comunitat que l'envolta; per tant, participa de la vida política que hi té lloc. Per això, promoure la solidaritat i el benefici mutu des del moviment cooperatiu no pot restar només en millorar les condicions de vida de les persones associades a la cooperativa, sinó que aquesta millora s'ha d'estendre per la qualitat de vida de qui habita en aquesta comunitat. És a dir, les cooperatives han de ser agents actius de la vida comunitària. La fórmula cooperativa, doncs, permet l'autoorganització de les necessitats comunitàries com a alternativa a la manca de participació ciutadana en els serveis públics estatals i al lucre del sector privat. La seva

aplicació fa proliferar la consciència col·lectiva de pertinença a un espai comú de redistribució i solidaritat; augmenta la sensació de viure en comunitat. Així doncs, la consolidació de la intercooperació enforteix tant els projectes que hi participen com les condicions de possibilitat necessàries (materials i simbòliques) perquè sorgeixin noves experiències que en puguin formar part. Per tant, la potència del cooperativisme, expressant-se a través d'entitats de l'economia social i solidària, prové del seu arrelament en el vincle social, en les dinàmiques comunitàries (Coopera que és la pera 2012). Com assenyalava Tönnies, les cooperatives, sota una forma adaptada a les condicions de l'associació, han fet reviure una economia comunitària en les ciutats (Gómez Cabranes 2000).

Una potencialitat del cooperativisme a l'hora de crear comunitat és que permet que s'ajuntin persones amb ideologies i creences molt diverses. És més, pot crear pràctiques socials que integrin aquesta divergència. La cooperació és un intercanvi del qual les persones que hi participen en surten beneficiades, per tant, permet trobar punts d'encontre sense necessitat de compartir ideals o valors. Tanmateix, la societat contemporània debilita la cooperació de maneres diferents. La principal és l'augment de les desigualtats socials. Actualment el coeficient de Gini incrementa arreu del planeta. Aquesta desigualtat econòmica a la vida quotidiana es manifesta com a distància social, ja que les diferències econòmiques creen expectatives vitals cada cop més allunyades entre si. Una altra via que obstaculitza la cooperació és l'extensió del treball a curt termini. El canvi constant i la incertesa dificulten que es creïn vincles amb certa perdurabilitat temporal, la qual cosa fomenta relacions socials superficials. A més, l'individualisme exacerbada, emmascarat sota un concepte difús de llibertat, que promou el capitalisme, comporta que reconèixer la dependència envers altres persones es consideri un senyal de debilitat (Desroche 1977).

El cooperativisme, com reivindica Albert Pérez Baró, és "una revolució, però lenta, ferma, basada en una cosa tan simple com aquesta: la democràcia portada al terreny de l'economia" (Pérez Baró 1968). Actualment, el context socioeconòmic dominant i dominat per l'economia de mercat entra en contradicció amb una economia al servei de les persones. Aquesta dualitat es reproduïx en els individus i a la societat, ja que els valors que regeixen les relacions quotidianes (confiança, respecte, empatia, ajuda mútua) són antagònics als que promou l'economia de lliure mercat (competència, egoisme, cobdícia) (Charterina 2013). Davant d'aquesta situació, reivindicar la dimensió local i comunitària significa qüestionar aquestes contradiccions. És en les experiències quotidianes on les contradiccions es fan paleses i des d'on, a partir de la pràctica diària, es poden projectar maneres de viure que les sobrepassin.

III. ESTUDI DE CAS: LA COMUNAL

Per analitzar si el moviment cooperatiu es pot entendre com una manera de materialitzar el *dret a la ciutat* en els espais urbans, he decidit fer un estudi de cas de La Comunal, un projecte cooperatiu situat al barri de Sants. En primer lloc, presento un breu recorregut històric pel teixit cooperatiu del barri i les entitats properes a La Comunal que li han servit d'antecedents. Seguidament, explico en què consisteix el projecte i quines entitats en formen part. Finalment, analitzo les entrevistes que he realitzat, emmarcant-les i complementant-les amb la informació recollida en els apartats anteriors, a partir d'un model d'anàlisi que he generat i que sistematitza el concepte de *dret a la ciutat*.

3.1. Breu Context

3.1.1. El moviment cooperatiu a Sants

Fins a finals del segle XIX Sants era un municipi independent situat als afores de Barcelona. Era un municipi agrícola que durant la segona meitat del segle XIX es va transformar en un espai industrial, sobretot dedicat a la indústria del vapor, tot i que també tenia força artesanía i conservava la pagesia. En aquesta època es van crear les primeres cooperatives de consum al barri; la primera de la qual es té constància és la Unió Obrera de Sants, que servia de forn de pa i també s'hi venia oli i vi. Les primeres experiències cooperatives reproduïxen una fórmula similar: un grup de persones que es coneixen, s'ajunten i, a partir dels pocs recursos econòmics que poden recopilar, lloguen un local i compren productes a l'engròs, és a dir, mancomunen la capacitat de consum. Altres cooperatives de consum que neixen a Sants a finals del segle XIX són La Formiga Obrera, La Lleialtat Santsenca i la Nova Obrera de Sants. A finals d'aquest segle i a principis del següent, comencen a articular-se també cooperatives de treball com la Societat Cooperativa de Producció de Maons.

A mesura que es va estructurant el moviment cooperatiu a principis del segle XX, es distingeixen dues tendències cooperatives. Les cooperatives individuals, que repartien tot l'excedent entre les persones sòcies al final de cada balanç, i les cooperatives col·lectives, que creaven fons de reserva comuns per millorar les condicions de vida de la col·lectivitat (cosa que genera mecanismes complexos de previsió social). Per alguns sectors del cooperativisme només aquestes últimes representen realment els valors cooperatius. Durant aquesta època, a Sants i a la resta de Barcelona, el moviment cooperatiu es consolida; es milloren els locals de les cooperatives (sovint adquirint-ne la propietat) i s'amplien les formes de cooperació en un moment en què les cooperatives esdevenen formes de resistència als conflictes entre la classe obrera i la patronal, ja que ajuden a mantenir les vagues (Dalmau i Miró 2010). Així doncs, a part de l'emergència de cooperatives de treball, de producció o de crèdit, al barri comencen a aparèixer també cooperatives de segon grau. Aquest auge de les cooperatives de segon grau assoleix el seu

punt més àlgid durant la Segona República. Durant l'any 1936, l'inici de la guerra civil va catalitzar la fusió de les cooperatives de la ciutat sota el nom d'Unió de Cooperadors de Barcelona.

El moviment cooperatiu a Sants va tenir un creixement continuat des de mitjans del segle XIX fins al 1939. Després de l'auge de col·lectivititzacions a partir de la guerra civil, la dictadura franquista no prohibeix el cooperativisme, però neutralitza el moviment a través d'espoliacions i repressió i no torna a prendre força fins a finals dels anys seixanta, quan s'articula conjuntament amb el teixit associatiu del barri per oposar-se a la construcció de grans blocs d'habitatges que s'aixecaven a solars d'antigues fàbriques. Aquest és un procés que es fa més palès durant els anys setanta, ja que la crisi tèxtil adjudica el títol d'obsoletes a les grans fàbriques del barri i els seus terrenys adquireixen valor especulatiu (Pérez 2018). Des de llavors, els barris de Sants s'han mantingut com a punt de referència de les experiències cooperatives de la ciutat (Crespo 2021).

3.1.2. Barri Cooperatiu i l'Impuls Cooperatiu de Sants

A Barcelona hi ha més de 4.000 iniciatives socioeconòmiques inscrites en el marc de l'Economia Social i Solidària; d'aquestes, prop de 500 es troben al districte de Sants-Montjuïc. Així doncs, en aquest districte s'hi situa aproximadament l'11% de les activitats d'economia social i solidària de la ciutat (Impuls Cooperatiu de Sants). Dins d'aquest context, l'any 2009, la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya i la cooperativa La Ciutat Invisible van encetar el projecte *Barri Cooperatiu*, amb la pretensió de difondre els valors i les pràctiques del moviment cooperatiu a escala local i comunitària. La iniciativa va emergir de la confluència d'experiències cooperatives en un espai concret i de la preocupació davant la possible tendència del cooperativisme a caure dins les dinàmiques de la cultura empresarial hegemònica. Els tres eixos de base del projecte eren: difondre el cooperativisme, consolidar les cooperatives del barri de Sants i les seves relacions, i potenciar la creació de noves experiències cooperatives (Boichat 2009).

El projecte *Barri cooperatiu* va acabar el 2013, però les sinergies que havia fomentat van preservar-se. D'elles en va sorgir l'Associació per a l'Impuls de l'Economia Cooperativa i Comunitària de Sants-Montjuïc que s'autodefineix com a *l'aposta jurídica i estratègica de la xarxa d'economia social i solidària de Sants* (Impuls Cooperatiu de Sants). L'associació es va formalitzar el 2016, tot i que diversos projectes que la configuren ja feien accions conjuntes abans. Van decidir articular-se amb una forma jurídica per facilitar les gestions administratives (Roncero 2018). L'objectiu de base de l'Impuls és crear un espai de trobada que pugui agrupar totes les iniciatives d'Economia Cooperativa i Comunitària dels barris de Sants-Montjuïc i, conjuntament, generar noves experiències que satisfacin necessitats col·lectives. D'aquesta manera, pretén dinamitzar l'Economia Cooperativa, Social i Solidària

del districte enfortint i les iniciatives existents i potenciant que en neixin de noves. Els seus objectius són (Impuls Cooperatiu de Sants):

- La promoció, creació, consolidació i intercooperació d'iniciatives d'economia cooperativa, social i solidària al Districte de Sants – Montjuïc.
- La difusió dels valors cooperatius i els principis de l'economia social i solidària al territori.
- La formació en economia cooperativa, social i solidària.
- L'acompanyament tècnic, jurídic i econòmic en el desenvolupament de noves iniciatives dins l'economia social i solidària.
- La creació de llocs de treball dintre l'economia social i solidària.
- La gestió cooperativa i comunitària dels equipaments públics del Districte.
- L'impuls d'accions de microfinançament dels projectes cooperatius i comunitaris.
- L'articulació dels diferents barris del districte mitjançant accions integrades de desenvolupament local i comunitari.
- La incorporació, en totes les accions i propostes, de les aportacions de l'economia feminista com l'equitat de gènere, l'economia de les cures i la reproducció integral de la vida.

3.2. La Comunal

3.2.1. El projecte

La Comunal és un projecte que neix d'aquest teixit d'intercooperació dels barris de Sants-Montjuïc; és un espai cultural, cooperatiu i autogestionat que va arrencar a principis de 2020. Com s'exposa a la seva pàgina web, La Comunal sorgeix de l'aliança de diferents projectes, que formen part de l'Economia Social i Solidària, que decideixen mancomunar capacitats i potències, i enfortir la intercooperació entre si, per expandir i eixamplar l'abast i l'impacte comunitari de les seves pràctiques socioeconòmiques. Per tant, a més de compartir seu, el que pretenen les entitats que en formen part és crear un nou espai de referència cultural i cooperatiu a Barcelona que serveixi de node per enxarxar-se amb altres projectes transformadors del territori. La Comunal s'articula com a cooperativa de serveis i està conformada per set cooperatives de treball i una associació: Aula d'Idiomes, Directa, Jamgo, Irídia, Lacol, La Ciutat Invisible, La Deskomunal i Quesoni (La Comunal).

El projecte de La Comunal es va començar a idear pels volts del 2015, quan Lacol, la Ciutat Invisible i la Directa es van trobar amb la necessitat de reubicar-se i situar-se en un espai amb millors condicions. En la recerca d'aquest nou espai van topar amb les naus en les quals ara se situa La Comunal, en aquell moment abandonades i, qui en té la propietat, va estar d'acord amb el fet que desenvolupessin allà la iniciativa. En tenir aquest espai, van decidir

fer més ambicions el projecte per ocupar totes les naus i van començar a buscar altres cooperatives que en volguessin formar part (Yustres 2021).

El complex d'edificis on s'allotja La Comunal, a principis del segle XX, havia servit d'espai per a la fabricació de veles i materials tèxtils per a vaixells. La documentació més antiga que se n'ha trobat és del 1926. El recinte se situa entre el carrer d'en Blanco, la Riera d'Escuder i el carrer del Tenor Massini, al barri de Sants. Durant els últims anys, les naus havien patit un deteriorament notable perquè no se'n feia ús. La seva remodelació arquitectònica la va realitzar la cooperativa Lacol, que ara es troba a les oficines de la primera planta de la nau central de La Comunal. En els baixos d'aquesta mateixa nau s'hi troba La Ciutat Invisible i a un costat d'aquesta nau central, s'hi situa la nova redacció de la Directa. La tercera nau del recinte l'ocupen la cooperativa tecnològica Jamgo i Que Soni. A la quarta nau, que és de nova construcció, s'hi ubica l'Aula d'Idiomes, sales de reunions d'ús compartit i una sala d'actes. També hi ha una sala insonoritzada on es troba la Deskomunal (Rodríguez 2019). Tot el complex s'organitza al voltant d'un pati central, obert a tothom, que suposa un eix central d'intercooperació entre les diferents organitzacions de La Comunal (La Comunal). La idea de crear aquest pati era que fos una *corrala*; un espai típic de l'arquitectura mediterrània dedicat a la vida comunitària que, alhora, fos semipúblic. Això vol dir que encara que la gestió de l'edifici sigui privada-cooperativa, qualsevol persona hi pot entrar i fer-ne ús. (La Comunal 2021)

3.2.2. Les entitats

Les diferents entitats que formen part de La Comunal són:

La Deskomunal. Projecte cooperatiu sense ànim de lucre dedicat a la música en directe i a la restauració, reivindica els productes de proximitat i d'economia transformadora a preus populars. La Deskomunal neix de la unió de **Kop de Mà** (bar cooperatiu) i **Koitton Club** (bar musical cooperatiu). Els objectius del projecte són crear llocs de treball dignes (en preveu 16 en una situació fora de pandèmia), proposar una oferta cultural i gastronòmica de qualitat i ser un espai de trobada per a la gent del barri (La Deskomunal).

Font: pàgina web de La Deskomunal

Aula d'Idiomes. Cooperativa de treball sense ànim de lucre especialitzada amb la didàctica de llengües i la traducció, i compromesa amb la transformació social. El seu objectiu és oferir un espai d'ensenyament-aprenentatge de llengües horitzontal i de qualitat. Els principis amb els quals s'identifiquen són l'autogestió, la democràcia directa, l'anticapitalisme i la pedagogia crítica amb perspectiva decolonial i feminista. La conformen 6 sòcies de treball i 3 treballadores externes (Aula d'Idiomes).

Font: pàgina web de l'Aula d'Idiomes

La Directa. Mitjà de comunicació en català d'actualitat, investigació, debat i anàlisi. Els seus objectius són denunciar abusos i injustícies i potenciar alternatives; visibilitzar pràctiques que plantegin un model alternatiu a l'actual i col·lectius que no apareixen en la majoria de mitjans de comunicació. Així doncs, té la voluntat de contribuir en la transformació de la societat. Des del 2016 és una cooperativa de consumidores i usuàries. Actualment té 250 sòcies i 12 treballadores (La Directa).

Font: pàgina web de La Directa

Quesoni. Cooperativa de treball sense ànim de lucre que es dedica a la sonorització d'espectacles i concerts, a la creació d'esdeveniments propis, a l'acompanyament artístic i al treball cultural comunitari. Es va configurar com a cooperativa el 2016 a partir de la confluència de l'empresa Quesoni de Cardedeu (dedicada als serveis tècnics de so, il·luminació i producció) amb projectes vinculats a equipaments de cultura comunitària i a festes majors alternatives. Hi participen 4 sòcies de treball i 3 treballadores (Quesoni).

Font: pàgina web de Quesoni

Irídia – Centre per la defensa dels drets humans. Associació sense ànim de lucre que, des del 2015, es dedica a promoure i defensar els drets humans, especialment els drets civils i polítics. El seu objectiu principal és alçar el llindar dels estàndards de protecció dels drets humans respecte a la violència institucional, el racisme i les migracions, la memòria històrica, la privació de llibertat i el dret a la protesta. En formen part 16 treballadores i 1150 sòcies (Irídia).

Font: pàgina web d'Irídia

Lacol. Cooperativa d'arquitectes, que neix i s'estableix al barri de Sants l'any 2009. Es va cooperativitzar el 2014 com a cooperativa de treball sense ànim de lucre. El seu objectiu és contribuir a la creació d'infraestructures comunitàries que permetin la sostenibilitat de la vida, és a dir, que serveixin com a eina per a una transició ecosocial a través de l'arquitectura, el cooperativisme i la participació. Hi participen 14 sòcies de treball (Lacol).

Font: pàgina web de Lacol

La Ciutat Invisible. Projecte cooperatiu i autogestionari, creat el 2005, dedicat a la construcció d'alternatives laborals al treball assalariat i precari predominant en el sistema econòmic capitalista. L'activitat que realitzen busca crear i difondre continguts crítics per impulsar transformacions polítiques i socials. En formen part 11 sòcies i 2 treballadores que es dediquen a potenciar i construir xarxes d'intercooperació relacionades amb l'economia solidària i feminista, i a estendre les pràctiques polítiques autoorganitzades i autònomes en l'àmbit local. La seva forma jurídica és la de cooperativa de treball sense ànim de lucre (La Ciutat Invisible).

Font: pàgina web de La Ciutat Invisible

Jamgo. Cooperativa tecnològica, constituïda el 2011 com a cooperativa de treball sense ànim de lucre, que desenvolupa projectes tecnològics inscrits en l'Economia Social i Solidària. Els seus eixos vertebradors són: l'horitzontalitat, la perspectiva feminista, la intercooperació, el software lliure i la transparència. En formen part 8 sòcies de treball (Jamgo).

Font: pàgina web de
Jamgo

3.3. Anàlisi de les entrevistes

3.3.1. Categories d'anàlisi del dret a la ciutat

Per crear un model per a l'anàlisi de pràctiques quotidianes com a formes de reivindicació del *dret a la ciutat*, he començat recuperant la idea de base dels plantejaments de Lefebvre que conceptualitza el *dret a la ciutat* com a *queixa* i *reivindicació* de la vida urbana. Una *queixa* que incideix en la subjugació de la vida urbana al valor de canvi; als interessos d'una classe capitalista que utilitza la ciutat com a mercaderia per subordinar-la als processos de producció i acumulació d'excedent. Al mateix temps, però, la ciutat és un espai de trobada i transformació de múltiples experiències quotidianes, que en la seva interacció revelen els valors d'ús plurals que contenen els nuclis urbans. Per tant, és una *reivindicació* de la potencialitat de la ciutat com a espai on mancomunar les necessitats quotidianes i autogestionar els llocs on es resignifiquen.

Per esquematitzar les dinàmiques que s'inclouen en aquestes dues dimensions del *dret a la ciutat*, he subdividit cada una d'elles en dues categories. Pel que fa a la *queixa*, l'he escindit amb les categories de *valor de canvi* i *privatització de la vida*. El *dret a la ciutat* planteja com les relacions que es desenvolupen a les ciutats (mercaderies) actuals es despleguen en un marc en què el *valor de canvi* preval. Això comporta que s'urbanitzi satisfent els interessos de qui es lucra de la mercantilització de la ciutat i que aquesta es gestioni com una empresa privada a través de la subjugació del sector públic a les voluntats del capital privat. La *privatització de la vida* és una conseqüència d'aquestes dinàmiques que acaben exclouent les persones que habiten la ciutat d'una sèrie d'espais i serveis que queden cenyits a un determinat poder adquisitiu. La ciutat es converteix en espai de circulació, de manera que la seva qualitat com a lloc de trobada es dilueix, afeblint les dinàmiques comunitàries que s'hi poden desenvolupar.

Per altra banda, la *reivindicació* l'he separat en *vida quotidiana* i *valor d'ús*. El *dret a la ciutat* s'utilitza per assenyalar que construir ciutats és construir formes d'entendre la realitat; cosmovisions de les relacions humanes i del tipus de persones amb qui s'aspira convertir-se. Així doncs, serveix per reclamar una *vida quotidiana* que, des de la voluntat de transformar-se constantment, trenqui amb les dinàmiques pautades pel mercat capitalista i reinventi la forma de compartir espais i dedicar-se temps. El *dret a la ciutat* planteja la possibilitat d'un espai urbà en el qual el valor de canvi quedi en segon pla i les estructures urbanes pivotin

entorn del *valor d'ús*. Per tant, és un dret col·lectiu a autogestionar la ciutat que s'habita, a reconstruir-la a partir dels usos que desitgen atribuir-li les persones que la sostenen.

Taula 1. Categories del Dret a la ciutat

El dret a la ciutat	Queixa	Valor de Canvi	Urbanització capitalista (1)
			Gestió Público-privada (2)
		Privatització de la vida	Qualitat de vida-mercaderia (3)
			Aïllament (4)
	Reivindicació	Vida Quotidiana	Lloc de trobada (5)
			Ritme de vida (6)
			Utopia (7)
		Valor d'Ús	Producció col·lectiva (9)
			Autogestió (9)
			Urbanització democràtica (10)

Font: Elaboració pròpia

A continuació, presento ordenades a partir de les seves categories de referència, les subcategories que utilitzo per analitzar:

Valor de Canvi

Urbanització capitalista (1): en un context capitalista com l'actual, els processos d'urbanització a les ciutats estan dirigits a generar excedents perquè la classe capitalista se'n lucra. Així doncs, la urbanització no es fa basant-se en les necessitats de la ciutadania sinó basant-se en l'acumulació i reproducció del capital.

Gestió Público-privada (2): les ciutats, regides pel valor de canvi, esdevenen nodes d'acumulació de capital en una xarxa global de transaccions. Així doncs, reproduïxen en el seu si les lògiques del mercat capitalista i, per tant, per desenvolupar-se han de gestionar-se com a empreses. Aquesta gestió es materialitza en una relació còmplice entre els òrgans de govern públic i els interessos privats. Això es concreta en polítiques dirigides a atreure diferents elements del mercat des de grans fons d'inversió al turisme de masses.

Privatització de la vida

Qualitat de vida-mercaderia (3): la qualitat de vida a les grans ciutats ha esdevingut un producte i ha quedat restringida a un col·lectiu de persones amb un poder adquisitiu elevat que els hi permet accedir-hi. Això es plasma en diferents aspectes com: el preu de l'habitatge, el consum de productes habituals, el preu de diferents serveis d'oci, la transformació d'espais comuns en espais de consum...

Aïllament (4): la dominació de la classe capitalista sobre els processos d'urbanització no només modifica els espais sinó que genera cosmovisions de com entendre la vida a la ciutat i de quina manera es desenvolupen les relacions que s'hi produeixen. Això comporta que l'individualisme i la protecció del dret a la propietat privada esdevinguin eixos centrals de la

quotidianitat urbana, de manera que desapareixen espais comuns i es debiliten els vincles socials entre les persones que viuen en zones properes.

Vida Quotidiana

Lloc de trobada (5): la mercantilització de la ciutat ha comportat que s'imposi una racionalitat homogeneïtzant per ordenar la vida quotidiana, creant nous patrons de comportament molt vinculats al consum. L'espai esdevé un lloc de pas per arribar a aquests nodes de producció i consum, perd espais d'interacció i espontaneïtat, i esborra la seva memòria històrica, ja que es construeix adaptant-se constantment a uns interessos que fluctuen de forma incessant. Per això, el *dret a la ciutat*, reclama la necessitat de reapropiar-se dels espais comuns i construir-los com a punts centrals d'una nova quotidianitat compartida i compromesa, també, amb la sostenibilitat d'aquests espais.

Ritme de vida (6): les mateixes lògiques que regeixen l'espai urbà i el fan amnèsic reformulen la relació espai-temps, ja que els mercantilitza. El temps es torna efímer i subjuga les pràctiques diàries a la immediatesa i al control. Tot allò que no sigui productiu pel sistema es recrimina (n'és un exemple l'expressió *perdre el temps*). Per això, el *dret a la ciutat* planteja la necessitat de reformular la vida quotidiana des d'aquest temps perdut i per perdre. Entenent que la pausa i el descans són imprescindibles per a la crítica i la descoberta (tant de pràctiques com d'espais i relacions).

Utopia (7): la utopia és un concepte estretament lligat al desig, a la voluntat de crear vides no alienades, de trencar i transcendir les regles que regeixen el model imperant. En un moment en què l'urbanisme organitza l'espai i les pràctiques que s'hi desenvolupen per satisfer les lògiques d'un mercat regit pel valor de canvi, reivindicar el *dret a la ciutat* i, per tant, la producció col·lectiva dels espais urbans, significa voler crear la ciutat partint dels desitjos de qui la viu; mesclant ideals i voluntats que es comparteixen i es transformen. Per tant, la utopia és un motor per la potencialitat creativa i projectiva del *dret a la ciutat*; assenyalant que no existeix, el fa possible.

Valor d'Ús

Producció col·lectiva (8): el potencial revolucionari del *dret a la ciutat* s'origina en la seva reivindicació que qui produeix i reproduïx la ciutat té dret a decidir de quina manera vol que sigui aquesta producció. Per això, el *dret a la ciutat* s'ha de concebre com un dret col·lectiu a decidir quina ciutat es vol.

Autogestió (9): el *dret a la ciutat* permet remarcar la contradicció inevitable entre la producció capitalista i la producció social de la ciutat. Per tant, no només planteja la possible existència d'altres models de ciutat sinó que reclama la necessitat d'autogestionar-la. És a dir, perquè la ciutat doni resposta a les voluntats de qui l'habita no només cal produir-la a través dels desitjos de les persones que en fan ús sinó que és necessària l'organització constant de les diferents col·lectivitats que la conformen.

Urbanització democràtica (10): el *dret a la ciutat*, doncs, necessita desenvolupar instruments democràtics alternatius als existents al model de gestió públic-privada dels nuclis urbans. Per tant, una pràctica que reivindicui el *dret a la ciutat* no només és crítica amb la "democràcia" actual sinó que ha de plantejar noves fórmules democràtiques per regir la producció d'espais urbans.

3.3.2. Resultats

En aquest apartat analitzo La Comunal com a espai productiu del *dret a la ciutat*. Per fer-ho, parteixo de les entrevistes que he realitzat a la Carla de La Deskomunal, en Marc de La Ciutat Invisible i en Vicent de l'Aula d'Idiomes, tres persones que treballen i són sòcies del projecte, i ho complemento amb les informacions dels apartats precedents.

Per començar, volia apuntar que La Comunal és un projecte molt recent i que la seva obertura al barri s'ha desenvolupat en temps de pandèmia. Això ha alentit i posposat algunes activitats i dinàmiques que es volien i es volen desenvolupar des de la cooperativa. Un exemple d'això és que encara no s'ha pogut realitzar una festa d'inauguració del recinte; s'ha fet una campanya de comunicació molt fructífera, amb un suplement de La Directa i una campanya comuna a través de les xarxes socials de totes les entitats que formen part de La Comunal, però no s'ha pogut realitzar un acte conjunt que simbolitzi l'arrancada del projecte. Per tant, plantejo l'anàlisi no només fent referència a totes les dinàmiques que ja s'estan practicant, sinó que també incloc les potencialitats i les projeccions que s'estan començant a gestar dins del projecte.

Aquí també passarà per poder fer més coses junts, per poder oferir l'espai a col·lectius que ho necessitin, a col·laborar, també, amb més gent. És a dir, justament ara estem iniciant, jo crec, el camí aquest cap a la consolidació i tal. I no hem pogut fer ni inauguració. Estem en un moment molt inicial, tot i que portem anys treballant-hi i, si bé l'edifici està del tot acabat, l'arquitectura física, podem dir que l'arquitectura social, societària, encara s'està gestant.

Marc, La Ciutat Invisible

La Comunal pretén ser un pol intercooperatiu de referència. Aquesta intercooperació no només vincula les vuit entitats que en formen part sinó que s'estén a altres projectes de l'Economia Social i Solidària, sobretot del barri de Sants; tant de forma directa amb la participació en entitats com la Xarxa d'Economia Solidària, com a través de les pràctiques quotidianes de la cooperativa (ja sigui contractant serveis amb projectes cooperatius com creant xarxes de suport amb projectes similars per compartir coneixements i inquietuds). Les aportacions econòmiques de cada cooperativa o associació al projecte es diferencien tenint en compte aspectes diversos com la trajectòria de l'entitat, el nombre de persones que en formen part o el nombre de metres quadrats que ocupa. Amb la pandèmia s'han inclòs mecanismes reguladors per equilibrar les diferències que ha generat la situació socioeconòmica actual, és a dir, intentar donar suport a aquelles entitats que no han pogut desenvolupar la seva activitat per les restriccions.

Sobretot això, la intercooperació, per mi, és com allargar la mà a qualsevol que necessita qualsevol tipus d'empenta o del que sigui.

Carla, La Deskomunal

Les set cooperatives i l'associació que formen part de La Comunal s'organitzen a través d'una assemblea de coordinació que es realitza dues vegades al mes. En aquesta assemblea hi participa una persona representant de cada entitat i es tracta un ordre del dia preparat per una persona contractada per La Comunal que es dedica a la gestió administrativa del projecte cooperatiu. Les decisions es prenen després de portar els temes tractats a les assemblees de cada entitat i retornant les consideracions fetes a l'assemblea següent.

Aquí les decisions les prenem de forma assembleària, tots els projectes ens organitzem en assemblea, això fa que la presa de decisions sigui col·lectiva. I també el dret a equivocar-se, si ens equivoquem ens equivoquem, i no passa res, perquè diguem que és algo pel que hem apostat i tenim el suport de la resta de persones que ho formem.

Vicent, Aula d'Idiomes

La Comunal neix com un projecte que aspira transformar el model de vida imperant. Aquest canvi de paradigma passa, per una banda, per plantejar models productius que no es basin en l'acumulació de capital sinó a respondre a unes necessitats compartides; entenent que tot model productiu genera una forma de vida i que, per tant, transformant-lo es generen noves formes d'habitar la ciutat. Per tant és una transformació social i, com a tal, també és una transformació territorial. Aquesta incidència en el territori és bidireccional perquè el teixit social del territori és llavor i adob del projecte. Per això, per entendre La Comunal és necessari tenir en compte el seu context. Sants és un barri amb una llarga trajectòria cooperativa i associativa. Això, per una banda, permet tenir referents i guies per desenvolupar projectes cooperatius, tan pel que fa als projectes precedents com pel que fa a les experiències contemporànies d'Economia Solidària que s'hi troben, amb les quals es poden crear sinergies. Per altra banda, que hi hagi certa consciència col·lectiva entre la població del barri sobre les xarxes cooperatives facilita l'acollida de noves propostes.

No és casualitat que aquest projecte sorgeixi a Sants perquè Sants té una tradició cooperativista molt forta, té uns moviments socials, associatius -des del moviment d'okupació, el moviment de centres socials- com molt vinculat i molt fort i fa que molta gent que ve d'aquests moviments hagin passat a participar en models econòmics com aquests, com aquests de l'Economia Social i Solidària.

Vicent, Aula d'Idiomes

Per entendre les potencialitats de La Comunal –i, per tant, del moviment cooperatiu- com a iniciativa que possibilita el *dret a la ciutat*, cal inscriure el projecte en una xarxa cooperativa i associativa que trenca amb les lògiques de privatització de la quotidianitat en l'espai urbà. Des del punt de vista de la utopia, de la projecció utòpica d'un futur a través de les pràctiques presents, el fet que existeixi un espai intercooperatiu que ofereix un ventall variat de serveis al barri és una forma d'ensenyar possibles, de demostrar que es pot funcionar amb lògiques diferents de les que propugna el sistema capitalista hegemònic, que es poden gestionar espais de forma descentralitzada i autogestionària.

Doncs, a mi, m'agradaria molt que la gent del barri s'ho sentís com un espai seu, com un espai on poder-hi fer activitats, on poder proposar coses, on poder desenvolupar iniciatives (les que siguin), i que ho vegin com un espai obert i no com un espai tancat. Un espai obert a construir [...] que es convertís en un espai més, una infraestructura del comú, una estructura popular del comú per solventar necessitats de la gent del territori, de la gent del barri. I també, per això, perquè es vegi que és possible treballar, consumir, fer intercanvis, amb unes lògiques econòmiques de reciprocitat. Que no passen ni per la lògica redistributiva de l'Estat i menys per la lògica depredadora del Mercat.

Marc, La Ciutat Invisible

Una de les raons de ser de La Comunal és trencar amb les lògiques privatives de l'espai urbà. La idea d'obrir espais, de produir col·lectivament una part de la realitat urbana, trenca amb l'aïllament imposat per les dinàmiques individualistes que organitzen una ciutat com Barcelona. La Comunal té la voluntat de crear un espai on els usos no siguin restringits, on es produeixi una dialèctica entre les persones que hi treballen i les persones que s'hi vulguin aturar. I en aquest aturar-se en un lloc compartit s'explicita una manera de trencar amb els ritmes cronometrats que imposa la producció capitalista i es replanteja la manera d'entendre el temps. D'aquesta manera, i recuperant els plantejaments d'Ana Fani Alessandro Carlos (2008), es reformula la relació amb l'espai i el temps. L'espai deixa de ser amnèsic perquè es nodreix dels relats que emergeixen de la interacció, de la confluència reflexiva de quotidianitats disperses. Qualsevol interacció requereix un lloc de trobada però també una temporalitat compartida. En aquest encontre el temps efímer pot renunciar ser-ho perquè deixa de tenir un sentit mecànic, no necessita ser encapsulat perquè el seu valor no es computa per la producció que es genera durant la interacció sinó que, precisament, el que té valor és la interacció, és el dedicar-se temps.

Precisament una de les idees que teníem al principi era com fer d'aquest espai privatiu com un espai també comunitari. Aleshores, una de les primeres idees era el pati, que fos un espai que abans estava tancat, que aleshores es va obrir per a què la gent pogués passejar, pogués, en principi pensàvem que seure, però després és veritat que, si ficàvem mobiliari fixa perdiem potencial a l'hora d'organitzar esdeveniments o d'organitzar actes, aleshores vam decidir deixar-lo diàfan i, a partir d'allí, que fos un espai obert i on s'hi fessen activitats gratuïtes. O siga, que no tinguesses per què estar consumint per estar aquí o que tu simplement poguesses passejar o vindre a una presentació d'un llibre o vindre a un concert o vindre... Com el fet d'obrir espais.

Vicent, Aula d'Idiomes

La idea d'obrir espais està molt vinculada al concepte de *dret a la ciutat* i a la seva reivindicació del valor d'ús. La Comunal té la intenció de convertir el recinte on desenvolupa les seves pràctiques en un espai diferencial, és a dir, un espai que s'oposi a la urbanització capitalista del territori, planificada i concebuda a priori i que no dialoga amb les necessitats de qui l'habita. Per constituir-se com a actor antagònic a aquesta urbanització, La Comunal vol ser un pol cooperatiu que serveixi per explicitar el conflicte social que emergeix del xoc entre l'espai produït per generar plusvàlua i l'espai apropiat col·lectivament i autogestionat.

Llavors, bàsicament, el que intentem és impulsar processos de transformació social a través d'aquests espais que entenem que són de la gent que els fa servir, que se'ls apropia, i no de la gent que els planifica o que els intenta governar, o que, directament, se n'intenta apropiat amb els seus plans de negoci.

Marc, La Ciutat Invisible

En les bases del projecte de La Comunal hi ha l'aposta per un model de gestió públic-cooperativa de la ciutat. Aquesta proposta s'oposa a la col·laboració públic-privada que actualment gestiona Barcelona; que implica que l'administració pública, a través de concursos, introdueixi multinacionals en la gerència de serveis públics de la ciutat. Proposant un model de desenvolupament local públic-cooperatiu es manifesta una oposició davant d'aquesta privatització de la ciutat i es reclama la gestió comunitària dels espais col·lectius, és a dir, que la gestió dels serveis públics no comporti un lucre privat sinó que els beneficis que se'n puguin extreure reverteixin en millorar les condicions de vida de qui habita els espais urbans.

En aquesta gestió col·lectiva dels espais urbans implícitament hi va associada la creació de vincles comunitaris. Mancomunar la ciutat suposa que es dilueixi el seu valor com a mercaderia i, al mateix temps, convoca a escoltar la pluralitat i a connectar realitats diverses que la configuren. Per tant, mancomunar l'espai urbà és trencar amb una producció inconscient de la ciutat i potenciar la reflexió conjunta i la responsabilitat compartida com a formes productives de noves quotidianitats. Unes noves quotidianitats vertebrades en donar resposta a les condicions materials mínimes per tenir vides dignes, des de l'habitatge i l'alimentació a la sociabilitat, l'amistat i la companyia.

Prioritzar les labors de reproducció social que, a més, està mal dit perquè, en realitat és la veritable producció del social entès en genèric. Això és la veritable re-producció social; no és la producció de mercaderies i d'intercanvis i del diferencial de renda que això genera. Si no que simplement és la transformació: que vivim millor, que ho fem de forma coherent, que puguem atendre els que més ho necessiten, des d'aquesta mancomunió de recursos i de cooperativització de les capacitats de tots els membres del col·lectiu.

Marc, La Ciutat Invisible

La concentració espacial de diferents projectes cooperatius en un recinte compartit i gestionat de forma col·lectiva permet enfortir la intercooperació. Per una banda, es mancomunem necessitats de manera que s'accedeix a recursos als quals les entitats difícilment podrien arribar pel seu compte. Per altra banda, el fet de compartir local significa crear un lloc de trobada, facilitant que es creïn més sinergies entre els projectes que hi conflueixen. En el recinte de La Comunal hi treballen un centenar de persones que diàriament són convocades en una localització concreta, un punt d'encontre en el qual debatre i crear de forma conjunta. Per tant, si una entitat té unes necessitats que sap que una altra entitat del projecte pot ajudar-la a resoldre segurament li demanarà un cop de mà. I, d'aquests suports mutus, en poden sortir iniciatives comunes. A més, en dissenyar i dur a

terme activitats conjuntes es manifesten diferències i punts de vista divergents, factors necessaris per la transformació social.

Què t'anava a dir? Que, en veritat, totes les que formem part de la cooperativa ... hi ha una diversitat i sensibilitats polítiques diferents que, en veritat, jo et puc dir una cosa i potser una altra et diu... potser no, ja t'ho asseguro que sí, que altra gent pensa diferent. També això està guai, que es nodreixin pensaments que van encarats una mica cap a la mateixa direcció però que són diferents.

Carla, La Deskomunal

Una altra potencialitat de situar-se en un mateix espai, és la visibilitat. El fet de concentrar-se geogràficament en un mateix punt en el qual s'ofereixen serveis diversos vinculats a les necessitats d'un territori, des de projectes de l'Economia Social i Solidària, simplifica la projecció didàctica d'aquestes pràctiques. Quan una cooperativa actua en solitari i té un espai propi, aquest molt probablement serà molt similar al de les empreses convencionals. Per tant, les persones que el freqüentin poden no saber que és un projecte cooperatiu; per exemple, es pot tenir una llibreria cooperativa i que la gent hi vagi a comprar sense saber que és una entitat inclosa dins l'Economia Social i Solidària. En compartir espai, però, aquesta lògica es trenca perquè la mateixa raó de ser de l'edificació en la qual tenen lloc les diferents activitats de les entitats és la intercooperació. D'aquesta manera, s'expliciten físicament les idees que proposa el projecte.

I integrar aquest canvi de mirada cap al món, en general. Aquí, jo li dic *anticentro comercial*, perquè al final és com que, clar, sembla que estiguis en una altra òrbita. I després surts i dius "joder, ojalá fos tot igual". Però, bueno, d'això es tracta. Jo crec que també, lo guapo d'aquí és que el potencial que té és la visibilitat. La visibilització de la manera de viure. [...]De l'altra manera queda com més difós, més difuminat. Sí que he vist aquest canvi, potser, d'abans estar com aïllades i ara, lo de sempre, que juntes som més fortes i juntes se'ns escolta més. Crec que, de cara a la galeria, és molt més potent construir col·lectivament, en general.

Carla, La Deskomunal

Sobreviure en el mercat capitalista com a cooperativa és complicat perquè has de participar en una estructura basada en l'acumulació de capital, regulada pel valor de canvi, sent organitzacions que prioritzen les persones que les componen i les seves necessitats i que, per tant, fan prevaldre el valor d'ús. Les dificultats per sobreviure en aquest mercat a vegades acaben comportant que es perdin de vista alguns dels valors cooperatius, com pot ser la intercooperació. Una de les preocupacions que ja recollia el cooperativisme històric és la de l'aïllament de les cooperatives. Un espai compartit en el qual treballin diferents projectes cooperatius supera aquesta possible desconexió, però no evita que el projecte pugui acabar sent un cas aïllat, una excepcionalitat que no reverteixi les lògiques imperants. Per això, una de les qüestions que preocupen a un projecte com La Comunal és acabar convertint-se en un grup de privilegiats, ja que un dels seus objectius és convertir-se en una alternativa d'emancipació generalitzable.

I això per a mi és el principal repte. És a dir, ara mateix estem construint aquest vincle, això serà un procés, ara mateix estem començant, però jo crec que això no ho hem de perdre de vista per mantindre el potencial transformador de les cooperatives i l'Economia Social, que si no estarem fent un món millor per nosaltres però no per tot el món. Aleshores, jo crec que això és una guia que hem de mantenir, és molt important.

Vicent, Aula d'Idiomes

És imprescindible, doncs, que perquè el moviment cooperatiu sigui un agent de transformació social s'entengui com una alternativa plural que es nodreix d'una xarxa extensa de pràctiques que intenten subvertir les lleis hegemòniques presents. Actualment, però, el cooperativisme encara no ha arribat a generalitzar-se de forma regular pels diferents estrats de la societat i les persones que en formen part majoritàriament tenen estudis i una certa solvència econòmica. Per fer proliferar el moviment de manera que inclogui la diversitat que defensa, es requereix un treball pedagògic que expandeixi les idees i les pràctiques del cooperativisme i més suports econòmics que facin viables les noves iniciatives emergents.

Tot aquest discurs sobre les pràctiques que fem, evidentment, ha d'anar contextualitzat en que estem en un sistema on el capitalisme és hegemònic, potser més que mai; que hi ha les pràctiques neoliberals que s'estan inoculant i imposant en lo més petit del dia a dia i en les nostres maneres de pensar, sense que nosaltres ho sapiguem.

Marc, La Ciutat Invisible

La quotidianitat urbana actual està regida pels interessos del mercat capitalista que configura la ciutat per extreure'n rendiment econòmic. Això no només produeix els entorns urbans sinó que també produeix marcs mentals, estructures de pensaments que, de forma passiva, expandeixen les lògiques privatives del mercat hegemònic a totes les esferes vitals. Produir col·lectivament la ciutat significa trencar amb aquestes lògiques i, per fer-ho, és necessària una responsabilització col·lectiva, és a dir, crear un marc relacional en què es normalitzi la presa de decisions conjunta i acceptar-ne les conseqüències. Aquesta consciència col·lectiva permet travessar la dicotomia entre vida privada i vida pública, perquè manifesta que és des de les decisions col·lectives que es prenen sobre els espais comuns que es repensen i es construeixen les quotidianitats.

Llavors és com, a la part, aquesta comoditat diguéssim, entre cometes també, de saber que tot és més horitzontal però, a la vegada, també assumir moltes més responsabilitats.

Carla, La Deskomunal

Tot i així, trencar amb la jerarquia establerta i proposar models assemblearis és un procés conflictiu i complicat perquè es tenen interioritzades moltes dinàmiques del marc hegemònic i perquè s'han de fer encaixar uns plantejaments que fugen de la competitivitat i aposten per l'autogestió dins d'un marc basat en les lògiques depredadores del mercat capitalista. A més, defensar i posar en pràctica alternatives al model dominant desgasta,

perquè els canvis són lents i costa veure de quina manera s'està transformant – i si s'està transformant- el model imperant. Tot i això, el simple fet d'existir ja és transformador perquè manifesta que encara hi ha espais per estendre els possibles.

I els vells cooperativistes, per exemple sempre ho deien, que el cooperativisme era com un cranc; que anava d'esquenes a la corrent dominant de la societat. Doncs, una mica, som com crancs. Intentem anar a l'inrevés del que assenyala la dinàmica social per conquerir espais, per conquerir marcs on desenvolupar les formes de vida aquestes antagonistes, amb el capital oposats i els principis al mig.

Marc, La Ciutat Invisible

IV. CONCLUSIONS

Una ciutat és un espai que produeix i reproduïx formes de vida. És per això que les persones, en habitar la ciutat i construir-la des de les pràctiques quotidianes, es produeixen (i reproduïxen) a elles mateixes. Actualment, les ciutats estan regides pel valor de canvi. La inherent dimensió territorial de l'espai urbà, no externalitzable ni imitable, les dota de potencial monopolístic i fomenta que, dins les lògiques del model capitalista hegemònic, la ciutat es tracti en conjunt com una mercaderia. Els processos d'urbanització de la ciutat, doncs, estan subjugats als interessos del capital corporatiu que se n'apropia.

La classe capitalista no només s'apropia de l'espai urbà sinó que també s'apropia de les vides de les persones que la construeixen. Per una banda, utilitza els models de vida distintius d'un territori com a valor afegit per projectar-se en el mercat global de ciutats. Per altra banda, mercantilitza la qualitat de vida a la ciutat i n'exclou bona part de la seva ciutadania. Això significa que caricaturitza les dinàmiques quotidianes que tenen lloc a una ciutat i les converteix en productes de consum, de manera que les persones que en un principi les practicaven en queden excloses. D'aquesta manera es creen nuclis urbans en què la protecció neoliberal del dret a la propietat privada i els valors individualistes prevalen.

Davant d'aquest panorama, qualsevol moviment que vulgui ser una alternativa al model capitalista ha d'anar encaminat a desmercantilitzar la ciutat. Com que la mercantilització de la ciutat té en els seus fonaments la preponderància del valor de canvi, desmercantilitzar-la comença per reivindicar el valor d'ús. En aquesta defensa del valor d'ús és on entren en joc i col·lideixen el *dret a la ciutat* i el moviment cooperatiu. El *dret a la ciutat* es pot entendre com al dret a imaginar i bastir la ciutat a partir de la confluència dels desitjos de qui l'habita, a tenir la capacitat d'exercir un poder col·lectiu que determini com s'urbanitza l'espai que es comparteix. El cooperativisme és un moviment que mancomunada i autogestiona necessitats compartides de diferents persones. Aquestes persones es relacionen en un territori concret que transformen a través de la seva interacció. Per tant, en els espais en què se situen experiències cooperativistes es desenvolupa una producció urbana col·lectiva que dilueix la dominació del valor de canvi en els processos d'urbanització. Així doncs, i responent a la pregunta que vertebrava aquest treball, el moviment cooperatiu es pot entendre com una forma de reivindicació del *dret a la ciutat*.

Una de les estratègies més fructíferes que utilitza el capitalisme per preservar la seva hegemonia és apropiarse dels conceptes que el posen en dubte, de manera que els converteix en significants buits. Per això, perquè un concepte realment impliqui un trencament amb les dinàmiques neoliberals imperants necessita ser posat en pràctica. Entès d'aquesta manera, el *dret a la ciutat* adquireix potència i sentit només si es materialitza en pràctiques concretes basades en l'exercici quotidià de l'autogestió col·lectiva d'espais urbans. El moviment cooperatiu és una d'aquestes realitats que encarnen el *dret a la ciutat*

perquè, a través de la dialèctica constant entre les persones que hi treballen i l'entorn en què se situa, genera resistències col·lectives a les lògiques de l'acumulació capitalista i resignifica la interdependència per entendre-la com a força productiva d'una vida quotidiana més plena, trencant amb la conceptualització individualista que la presenta com una debilitat.

Una ciutat és un territori concret on té lloc una trama complexa de relacions en constant transformació i en el qual la diversitat interacciona, entra en conflicte i es reconeix en necessitats i voluntats compartides. Produir ciutats en les quals es materialitzi el *dret a la ciutat* significa mancomunar aquestes necessitats i autogestionar-les. La potència del moviment cooperatiu en aquesta direcció rau en el seu compromís amb la presa de decisions de forma assembleària. Les assemblees són llocs de trobada on compartir divergències, arribar a consensos i expandir els desitjos propis en entrar en contacte amb altres perspectives. Per tant, són eines que permeten la producció col·lectiva d'idees i espais. Perquè això sigui possible, però, és necessària una responsabilització col·lectiva, és a dir, un teixit social actiu i implicat amb els afers públics. Les dinàmiques individualistes perpetuades pel model neoliberal debiliten aquest teixit social. Dins aquest context, els processos assemblearis tenen el perill d'acabar incloent només grups de persones molt polititzades i involucrades en moviments socials. Al mateix temps, però, els processos assemblearis expliciten que hi ha altres formes viables de gestió. Per això, la vinculació local del cooperativisme és molt rellevant per tal de no crear bombolles d'excepcionalitat i potenciar l'augment de la politització arreu del territori.

Considero que és important remarcar que el *dret a la ciutat* té potencial transformador i revolucionari perquè no existeix, perquè assenyalava les mancances d'un sistema i proposa formes de transcendir-lo. És en aquest sentit que es vincula amb la utopia. La utopia és un concepte que pot percebre's com a perillós perquè sovint s'entén com a irrealitzable. Aquest raonament, però, no té en compte que, precisament, la llibertat de poder imaginar sense límits una vida no alienada que transgredeixi les fronteres de la concepció humana produeix noves maneres d'entendre-la i, per tant, de viure. Per això, per alterar la realitat i crear experiències quotidianes més satisfactòries, encara que és imprescindible analitzar l'estructura que reproduïx el context en el qual es viu i els processos històrics que l'han delineat, també cal jugar amb els dubtes i les incerteses sobre els possibles per plantejar noves preguntes i procurar donar-los-hi resposta de forma col·lectiva.

A través d'aquest treball he intentat mostrar el potencial transformador del moviment cooperatiu, la seva capacitat per enfortir els lligams comunitaris i per construir realitats alternatives a les lògiques dominants. Tot i així, i encara que està en procés de creixement, el cooperativisme segueix sent minoritari, fet que limita l'extensió de les transformacions que genera. Per eixamplar la seva capacitat d'acció el moviment cooperatiu ha d'incidir en la

intercooperació, ja que per subvertir el model d'acumulació privada és necessari poder autogestionar tot el procés productiu. És per això que enfortir les dinàmiques intercooperatives hauria de ser una prioritat per qualsevol iniciativa que pretengui transformar el model econòmic actual i les seves conseqüències materials. Encara que en aquest treball m'he centrat només en el moviment cooperatiu crec que és imprescindible entendre'l com un dels agents principals de l'Economia Social i Solidària, perquè és en aquesta generació diversa i complementària d'un mercat social que es materialitza una alternativa capaç de donar resposta a un gran ventall de necessitats humanes.

Encara que la intercooperació fa temps que forma part dels principis del cooperativisme, l'aïllament de les cooperatives és un problema que s'ha plantejat dins del moviment cooperatiu des dels seus inicis i que hi segueix sent present, ja que les dinàmiques neoliberals estan inoculades en tots els estrats de la vida i és difícil despendre-se'n. El primer pas per trencar amb aquestes dinàmiques i intercooperar és reforçar els vincles amb el territori, comprendre la importància de localitzar-se. En la ciutat, la territorialització s'expressa en els barris perquè tenen una escala assequible en la qual desenvolupar la quotidianitat i crear xarxes de suport. Per això, tot i que la participació en entitats que s'estenen en territoris diversos és important per compartir experiències i posar en comú aprenentatges i reptes, l'escala d'actuació d'una cooperativa és el seu barri i les seves rodalies.

L'anàlisi de l'espai és un dels principals interessos d'aquesta investigació. Partint de la idea que els espais urbans s'estan privatitzant, m'interessava veure de quina manera se'n podien col·lectivitzar, obrir i diversificar els usos. L'espai, com a concepte, encarna una relació de simbiosi amb el temps. És per això que quan es mecanitzen els cicles temporals, quan es comptabilitza cada acció del dia a dia per assignar-li una productivitat, els espais també es restringeixen i perden els seus atributs diàfans. El projecte cooperatiu de La Comunal és un exemple de com revertir aquestes tendències i produir col·lectivament un espai compartit. L'espai que planteja té com a motor principal l'intercanvi, és a dir, és un espai que no es programa a priori sinó que es crea en la interacció de qui en fa ús i de qui en vol fer ús. Per tant, un espai concret es connota i esdevé lloc de trobada de múltiples plurals. En ser un lloc en el qual la diversitat s'ajunta, es converteix en un altaveu que permet donar més visibilitat a les realitats que s'hi reuneixen.

Un altre punt que crec que és interessant esmentar és que en intentar produir alternatives ja s'estan creant noves realitats i que, per tant, encara que aquestes no prosperin, serveixen de referències dels projectes que vindran. Perquè això sigui així, però, és imprescindible reconèixer la necessitat de divulgar tant les pràctiques que existeixen com les idees que es volen materialitzar. Si no es travessa aquesta frontera, és a dir, si no s'aconsegueix arribar a persones que no interactuen de forma directa i conscient amb les noves realitats que s'estan

creant, aquestes realitats no podran ser generalitzables. El moviment cooperatiu desenvolupa una tasca constant en aquesta direcció, ja que dipositar esforços per fer créixer el cooperativisme forma part dels seus fonaments ideològics. Tot i així, la seva difusió encara és limitada, com s'exemplifica amb la seva poca presència (tot i que està augmentant) en itineraris educatius.

La divulgació de continguts pràctics i acadèmics és un tema que m'interessa i, a la vegada, em preocupa. L'acadèmia, a vegades, pot reproduir lògiques endogàmiques i no transferir els seus coneixements més enllà dels seus confins. És per això que m'agradaria dedicar temps a pensar de quines maneres es poden desdibuixar les barreres entre la producció formal de coneixement i les pràctiques quotidianes. Espero que aquest treball, que entenc com a una investigació oberta i incompleta d'una realitat plural en constant transformació, transgredeixi aquests límits i que, emulant el *dret a la ciutat* i el moviment cooperatiu, pugui ser un espai compartit. Acabo.

V. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

- Aula d'Idiomes. *Aula d'Idiomes. Projecte lingüístic cooperatiu*. <https://auladidiomes.cat/> (última consulta: 21 de juny de 2021).
- Balibrea, Mari Paz. «Barcelona: del modelo a la marca.» De BIROn - Birkbeck Institutional Research Online. 2005.
- Balibrea, Mari Paz. «La Marca i el Passat: Estratègies de Lluita per l'Espai Social a la Barcelona.» A *PRODUCTA50: Una introducció a algunes de les relacions que es produeixen entre la cultura i l'economia*, 20-35. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2007.
- Boichat, Gabriel. «Barri Cooperatiu,» *Directa*, 06 de maig de 2009: 22.
- Carlos, Ana Fani Alessandri. «De la "geografía de la acumulación" a la "geografía de la reproducción": un diálogo con Harvey.» *Coloqui Internacional de geocrítica*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2008.
- . «Em nome da cidade (e da propriedade).» *Actes del XIV Coloqui Internacional de Geocrítica: Les utopies i la construcció de la societat del futur*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2016.
- . «La utopía de la gestión democrática de la ciudad.» *Scripta Nova. Revista electrónica de geografía y ciencias sociales*, nº 9 (2005).
- Charterina, Alejandro Martínez. «"Cooperativismo y economía del bien común."» *Boletín de la Asociación Internacional de Derecho Cooperativo*, nº 47 (2013): 185-198.
- Bye Bye Barcelona*. Dirigit per Eduardo Chibás Fernández. 2014.
- Coopera que és la pera. *Fer el salt: Cooperativisme i economia solidaria. Aproximació, orientacions bàsiques i experiències actuals*. Cornellà: El grillo libertario - Comú, 2012.
- Crespo, Adrián. «Sants, més d'un segle d'autoorganització.» *La directa*, 24 de 3 de 2021.
- Dalmau, Marc, i Ivan Miró. *Les cooperatives obreres de Sants. Autogestió proletària en un barri de Barcelona (1870-1939)*. Barcelona: La Ciutat Invisible, 2010.
- Delclòs-Alió, Xavier, i Carme Miralles-Guasch. «Jane Jacobs en Barcelona: las condiciones para la vitalidad urbana y su relación con la movilidad cotidiana.» *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, nº 67.1 (2021): 51-72.
- Desroche, Henri. *El desarrollo intercooperativo: sus modelos y sus combinaciones*. Intercoop, 1977.
- Directa. *Directa. Periodisme Cooperatiu per la transformació social*. <https://directa.cat/> (última consulta: 21 de juny de 2021).
- Federici, Silivia. *Tornar a encantar el món*. Manresa: Tigre de Paper, 2019.
- Garcés, Marina. «Desmarcar Barcelona.» Barcelona: CCCB, 23 de maig de 2014.
- Gómez Cabranes, Leonor. «Cooperativa y Comunidad.» *Arbor*, 2000: 697-714.
- Harvey, David. *Ciudades rebeldes. Del derecho de la ciudad a la revolución urbana*. Traduït per Juanmari Madariaga. Madrid: Akal, 2013.
- Holloway, John, i Simon Susen. «Change the world by cracking capitalism? A critical encounter between John Holloway and Simon Susen.» *Sociological Analysis*, 2013.
- Impuls Cooperatiu de Sants. *Sants.Coop*. <https://sants.coop/impuls/> (última consulta: 21 de juny de 2021).

- Irdia. *Irdia*. <https://iridia.cat/> (última consulta: 21 de juny de 2021).
- Jamgo. *Jamgo. Cooperativa tecnològica*. <https://jamgo.coop/ca/> (última consulta: 21 de juny de 2021).
- King, Loren. «Use and Exchange Values: a Framework (or, what can Cities Teach us about Territorial Justice?).» *A Preliminary Draft, Winter*. Ontario, 2009.
- La Ciutat Invisible. *La Ciutat Invisible. Cooperativa Autogestionària*. <https://www.laciutatinvisible.coop/> (última consulta: 21 de juny de 2021).
- La Comunal. *La Comunal. Espai Cultural Cooperatiu*. <https://lacomunal.coop/> (última consulta: 21 de juny de 2021).
- . «Som eixam sense reina.» *Suplement informatiu*. Barcelona, Març de 2021.
- La Deskomunal. *La Deskomunal. Cuina i Cultura Cooperativa*. <https://ladeskomunal.coop/> (última consulta: 21 de juny de 2021).
- Lacol. *Lacol. Arquitectura cooperativa*. <http://www.lacol.coop/> (última consulta: 21 de juny de 2021).
- Lefebvre, Henri. *El Derecho a la ciudad*. Traduït per Javier González-Pueyo. Barcelona: Península, 1978.
- . *The production of space (1991)*. Routledge, 2014.
- Lietaert, Matthieu. *Homo cooperans 2.0. Por una economía colaborativa desde el cooperativismo*. Barcelona: Icaria Editorial, 2017.
- Logan, John, i Harvey Molotch. *Urban fortunes. The political economy of place*. Londres: University of California press, 1987.
- Méndez de Andrés, Ana, i Fernando Sabín. «de Andrés, Ana M Las cooperativas y la gestión del común: movimiento cooperativista y gestión de los comunes.» *El Ecologista*, nº 77 (2013): 51-53.
- Miró i Acedo, Ivan. *Ciutats cooperatives. Esbossos d'una altra economia urbana*. Barcelona: Icaria Editorial, 2018.
- Montaner, Josep Maria. «El model Barcelona.» *Temes de disseny*, 1992: 175-179.
- Pérez Baró, Albert. *Breu assaig sobre cooperativisme*. Calella: Cooperativa l'Amistat, 1968.
- . *Cooperació i cooperativisme*. Bruguera, 1966.
- Pérez, Adrià Basela. «Noves iniciatives per al Treball Social. Cooperativisme i Economia Social i Solidària als barris de Sants.» *Treball de final de grau*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2018.
- Petropoulou, Christy. «“Ciudad solidaria” vs “ciudad alienada”: Cambiando la ciudad por medio de cooperativismo solidario. Grietas a la ciudad de trabajo alienado? Ejemplos en Argentina y Grecia.» Ediciones Universidad de Salamanca, 2018.
- Pratschke, Jonathan. «Marxism and the City.» En *Encyclopedia of urban studies*, de Ray Hutchison, 486-489. California: SAGE Publications, 2010.
- Purcell, Mark. «Possible worlds: Henri Lefebvre and the right to the city.» *JOURNAL OF URBAN AFFAIRS* (Urban Affairs Association) 36, nº 1 (2013): 141-154.
- Pusey, Andre. «Social centres and the new cooperativism of the common.» *Pusey, Andre. "Social centres and Affinities: A Journal of Radical Theory, Culture, and Action"*, 2010.
- Quesoni. *Quesoni - cooperativa, cultura i so*. <http://quesoni.cat/> (última consulta: 21 de juny de 2021).
- Rodríguez, Jesús. «La Comunal obre les portes.» *Directa*, 16 d'octubre de 2019.

- Roncero, Sònia. «Entrevista A Impuls Coop.» *la Burxa*, 21 de juliol de 2018.
- Schmid, Christian. «Henri Lefebvre, the right to the city, and the new metropolitan mainstream.» En *Cities for people, not for profit. Critical urban theory and the right to the city*, de Neil Brenner, Peter Marcuse y Margit Mayer, 48-64. Abingdon: Routledge, 2012.
- Segura Soriano, Isabel. «Urbanisme i gènere: la ciutat per a la vida quotidiana.» *DivÈrsia*, nº 1 (2012).
- Serin, Bilge, Harry Smith, i Chris McWilliams. «The role of the state in the commodification of urban space: The case of branded housing projects, Istanbul.» *European Urban and Regional Studies* Vol. 27, nº 4 (2020): 342–358.
- Stavrides, Stavros. «"Espacialidades de emancipación y la" ciudad de umbrales".» *Bajo el Volcán*, 2007: 117-124.
- Stigendal, Mikael. «The future of capitalism will be decided in the cities.» En *The deepening crisis of the European Union: the case for radical change*, de Włodzimierz Dymarski, Marica Frangakis i Jeremy Leaman, 195-2010. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, 2012.
- Sugranyes, Ana. «El derecho a la ciudad. Praxis de la utopía.» *Hábitat y sociedad*, nº 1 (2010).
- Unió Temporal D'escribes. *Barcelona Marca Registrada. Un model per desarmar*. Barcelona: Virus, 2004.
- Yustres, Víctor. «Un nou eixam cooperatiu per pol·linitzar el barri de Sants.» *El Quinze de Públic*, 23-29 d'abril de 2021: 16-17.

VI. ANNEXOS

ANNEX 1: Guió de les entrevistes

El projecte

Com sorgeix La Comunal?

Com us relacioneu entre les entitats del projecte?

Com us relacioneu amb altres entitats de l'Economia Social i Solidària del barri?

Quins objectius teniu?

Quines diferències hi ha entre les diferents entitats de La Comunal? Com les compartiu i incloeu en el projecte?

Què és el que més us atreu del projecte, de formar-ne part?

El projecte es crea en un recinte del barri desocupat amb la pretensió que no es privatitzés. Com us posicioneu respecte a la privatització dels espais urbans?

Quines activitats realitzeu? Quin impacte tenen?

La ciutat

Quina relació establiu amb el barri?

Com creieu que transformeu les dinàmiques de relacions de les ciutats actuals?

Com us imagineu una gestió de la ciutat utòpica i quin paper creieu que hi té el cooperativisme?

Moviment cooperatiu

Què és el que més valoreu del moviment cooperatiu?

Com enteneu la intercooperació i com l'articuleu?

Coneixeu el concepte de *dret a la ciutat*? Considereu que el cooperativisme com a moviment el reivindica?

Em podeu explicar de quines xarxes cooperatives formeu part?

Quina relació establiu amb el moviment cooperatiu?

Com definiu el moviment cooperatiu i de quina manera en formeu part?

Possibilitats i límits

Quines possibilitats de creixement considereu que té?

Quins límits us esteu trobant per desenvolupar els vostres projectes?

Per què concentrar-se en un espai comú?

Com enteneu la metàfora de l'eixam? (campanya de la comunal *eixam sense reina*)

Reivindicacions

De què us queixeu i què reivindiqueu?

Com us agradaria que fos la vida quotidiana a la ciutat? Quins entrebancs considereu que impedeixen que aquesta vida quotidiana sigui realitzable?

Quines reivindicacions compartiu els diferents projectes de La Comunal?

Com us agradaria que es gestionés la ciutat de Barcelona? Quin paper us agradaria que tingués el moviment cooperatiu en aquesta gestió?

Personal

A títol personal, què és el cooperativisme per vosaltres? Quin pes considereu que té en les vostres vides?

Com creieu que us ha canviat formar part del moviment cooperatiu?

Com us agradaria que fos la vostra relació futura amb el cooperativisme?

Com es vincula el fet que formeu part del moviment cooperatiu amb altres facetes de les vostres vides?

ANNEX 2: Entrevistes

CARLA, LA DESKOMUNAL

A una taula del pis superior de La Deskomunal.

Primer et presentes una mica...

Doncs, res, soc la Carla, soc sòcia cooperativista i treballadora de la cooperativa del Kop de mà, que actualment, està conformada per dos seus socials o locals, és a dir, dues línies de negoci diferents, però això és bastant recent. I, res, formo part d'un equip que, actualment, som nou persones sòcies, i incorporades com a treballadores quatre, pendants d'incorporar-se en una situació normal, entre cometes "precovid" o "postcovid" n'haurien d'entrar tres

més. Així que, actualment, és una cooperativa de treball que dona de menjar o donarà de menjar a setze persones, aquesta és la idea.

I, res, farà crec que quatre anys que estic participant amb el projecte. Vaig començar sent cambrera al Kop de mà i, al cap de l'any, vaig passar a formar part com a sòcia perquè així o regeixen els estatuts i el règim intern. I, apart, perquè estava interessada en entrar-hi de ple.

I com t'ha canviat formar part del moviment cooperatiu? La teva vida o...

Clar...pensava que anaves ja amb coses més tècniques o de la *coope*...però no, no, a mi...

Si vols ho deixem pel final...

No, no, està guai. Doncs mira, jo la veritat és que sí que sempre havia estat propera, potser, a... o conèixer gent que sí que participava de cooperatives, però mai, tampoc, ho havia viscut des de dins i sí que, potser, més aviat coneixia projectes semblants fora de Barcelona: a Saragossa, a Madrid i tal; de gent afí que eren col·legues, i sí que tenien aquesta experiència. Jo, partint de la base que he estudiat una cosa que, bàsicament, no m'he desenvolupat mai a nivell laboral en allò i sempre he estat a la hostaleria perquè era, una mica, el salvavides que és... més robavides que salva vides, però bueno. Com que he tingut currillos així en restaurants i tal, hi vaig començar fent substitucions. Substitucions en un lloc on ja coneixes a la meitat de la plantilla i que, evidentment, saps que els codis són diferents. O sigui, per començar, teòricament no tens a ningú com al darrere amb un format autoritari, jeràrquic, com ve a ser a qualsevol altre empresa capitalista, que és una mica... aquí sí que tenim totes una base de militància política, de politització prèvia, cosa que tampoc crec que sigui necessari, però.

Vaig entrar, sí, molt contenta de conèixer aquestes dinàmiques que es generaven entre nosaltres. També costa canviar a nivell mental. Quan has estat sent manada tota l'estona i tu sense participar directament de decisions de l'empresa, doncs, arribes aquí i, hòstia, veus que hi ha moltes més coses que gràcies a totes surten endavant i que, precisament per això, totes hem de donar de tot perquè tot vagi bé. Llavors és com, a la part, aquesta comoditat diguéssim, entre cometes també, de saber que tot és més horitzontal però, a la vegada, també assumir moltes més responsabilitats. I no només durant l'horari de curro en sí productiu, sinó anar-te'n a casa amb un pes a sobre de que, ben bé, ja a mi em costa separar una mica la meua vida personal del que ve a ser el meu curro. Perquè, al final, tens conflictes interns. És a dir, històries de dir...aquest *autolátigo* saps? Però, bueno, jo he après moltíssim, o sigui, a nivell de...a molts àmbits. A nivell de...econòmic, a nivell laboral, o sigui, ara estic fent els horaris de tota la plantilla, no? És com un, no ho hagués pogut imaginar que, quan vaig entrar, ara estaria dient a la penya quins dies ha de currar. O això, justificar no sé quins documents perquè tara, generar factures, parlar amb proveïdors... és com

aquestes ganes de fer-t'ho teu i de que, al final, és teu i omple molt més que algo que saps que algú s'endú els beneficis i tu estàs allà, simplement, com a camell. I t'explotaran al màxim que puguin. Aquí hi ha tota una altra filosofia que et fa ser persona i que s'agraeix al final.

És durillo també. Sobretot en aquestes èpoques de canvis i de dificultats. Com que t'implica a nivell personal, et bolques al triple, bueno al triple, et bolques completament. I en un altre lloc dius "venga, me voy al ERTE, que les jodan y au", i aquí no, aquí és com...pateixes...es generen moments difícils. Però, vull dir que, en resum, el còmput del que trec, evidentment, és molt positiu. Sinó ja no hi seria aquí, m'entens? Tot el valor afegit d'aquests projectes. A part, també hi ha un punt de dir "yo puedo con esto" saps? Ma mare em deia "ara ets empresària". Hòstia, veure que tot això ha estat possible gràcies a les habilitats d'aquest, els coneixements d'aquesta...totes som una pinya i sense una ni l'altra això no...vull dir, cadascuna és més bona o té més coneixements amb unes històries però totes fem que tot avanci.

Per què com vau acabar, de Kop de Mà, formant part de La Comunal?

Clar, o sigui, aquí entra el tema de la intercooperació. Sí que, evidentment, amb les altres cooperatives i projectes de l'economia social solidària, sobretot del barri, sí que hi havia un vincle. Doncs ells venen a fer la cervesa al bar i tu els hi compres el diari i un llibre i, bueno, al final és com que intentem, també, treballar amb molts proveïdors que també vagin una mica per aquesta branca, tan ja a nivell ecològic, com productes ecològics, sostenibles i tal, però també, sobretot, d'altres cooperatives d'arreu del territori, locals. Vull dir que, quan entres en el mundillo, al final acabes fent un mapeig d'altres projectes afins i semblants al teu perquè, també, com que interessa.

Llavors, això, sé que farà gairebé, suposo, quatre o cinc anys es va començar a gestar aquesta idea de buscar un espai que fos com un pol intercooperatiu de totes les *coopes* que hi havia al barri. Que, de fet, estàvem com molt properes a nivell físic també, perquè ens trobàvem, la meitat, en una illa de cases, gairebé. I a moltes d'aquestes se'ls hi quedava petit el seu espai de treball. Llavors nosaltres, el Kop de mà, sempre havia sigut, és, un antro. Per mi és el típic bar Manolo, així com a preus populars. I també un lloc de trobada, o sigui, més enllà de l'anar a fer la birra, que també, perquè som totes unes borratxes, però bueno, és l'espai per mi on, després del curro, et trobes amb la penya i parles del que t'importa. Això, i et trobes amb gent que saps que comparteixes idees, o que es pot generar allà un debat, o que et trobaràs a gust, que som inclusives...coses que no et trobes en un bar normal, diguéssim, o *mainstream*. Llavors això, que també era aquest petit lloc de trobada i de gastronomia, de *bareto* de barri de tota la vida. Vam començar a fer els menús de migdia, teníem ganes com de donar-li una mica de voltes i d'oferir altres coses. De rebentar-nos el

cervell una mica més en fer coses noves, perquè sempre truites, truites, truites i birra, birra, birra, està molt guai, perquè mola, perquè treballes a *destajo*, perquè allò funcionava quasi sol, saps? Però també hi ha un punt d'estancament propi. Llavors és com, hòstia, poder incorporar una altra visió del que eren els menús, que allò era com més batallero, aquí també ho és però tens més espai, tens més eines i tens més temps per produir un menú així més de qualitat, doncs vam apostar, també, per entrar dins d'aquesta proposta col·lectiva i d'enfortir més el vincle que hi havia ja previ amb aquestes *coopes*. I de crear xarxa i d'ajudar-nos mútuament. I res, vam fitxar per La Comunal i entre totes, des de que es va començar a parlar d'on es podria fer realitat aquesta idea, estem ara que hem començat. Bueno, farà un any potser han començat a rutllar les altres, nosaltres, amb el tema de la pandèmia i tal com, evidentment, som un bar i una sala de concerts, *pues es lo único que no podías haber abierto pero, olé tú!* haha però estava previst. Doncs res, també des de l'octubre o així que vam obtenir la llicència, es van acabar les obres... hem tingut molts entrebancs que han anat allargant els tempos i , això, hem obert ara. Però, com que tot això ja ve d'una trajectòria amb una motxilla bastant grossa ja. Des de dissenyar totes les naus, que estaven aquí mig destrossades; disseny, obres, acceptació dels pressupostos, no sé què, pactar els lloguers... vull dir, clar, jo en aquesta fase no hi era. Jo vaig entrar al Kop de mà, diguéssim, ja quan tot això estava tancat. Estava tancat però l'espai no existia. Tot estava com en l'aire, jo no m'imaginava tampoc...jo no vaig pensar com havia de ser la nostra nau. Això és una nau i n'hi ha tres més. Això, de la necessitat de totes d'ampliar, de poder desenvolupar la nostra feina més còmodament, o de donar-li vida a idees que abans simplement eren idees i, ara...és un *projectazo*.

Com us organitzeu?

A la *coope*, al Kop de mà?

No, o sigui...

Entre nosaltres, entre *coopes*.

Entre *coopes*, sí.

Doncs mira, bàsicament, hi ha una assemblea de coordinació que es duu a terme un parell de cops al mes, sí, cada dues setmanes, aproximadament. I hi va com a representant una persona de cada cooperativa. Cada cooperativa, més o menys, s'ho gestiona com vol, nosaltres anem rotant el torn (mig any una persona, mig any una altra) i, així, hi haurem de passar totes les sòcies. Perquè, vulguis o no, és un altre dia que has de venir a La Comunal fora de les teves hores de treball, tot i que sí que es paguen aquestes hores d'assemblea, però, és més temps a invertir. Que al final és això, que està tot bé però, això, que ho fem rotatiu. Les altres *coopes*, crec que n'hi ha algunes que, simplement, tenen una persona que

s'encarrega de la coordinació i, no sé si hi ha gaire rotació o no. I res, se celebren aquí, a l'espai polivalent, que tenim una sala que fem servir per això, o bé per qualsevol altra necessitat de cooperatives. També és on empaqueta La Directa o fa els enviaments, on es fan les assemblees de sòcies de Irídia (un altre dia) o, si hi ha una presentació d'un llibre de La Ciutat Invisible doncs poden demanar l'espai. I, bueno, ho celebren allà i hi ha un ordre del dia sempre, que prepara la Iolanda, que és la noia que tenim contractada, diguéssim, a nivell d'administrativa de tota La Comunal. Perquè, per tema de factures, de gestió de tot el recinte, sí que tenim a aquesta persona encarregada. Diguéssim que és una treballadora de La Comunal. Com que totes les persones paguem a aquesta persona que s'encarrega de fer-nos la vida més fàcil.

Però ella no és de cap de les cooperatives.

No, ella no forma part ni és sòcia de les cooperatives, no. Sí que necessitàvem aquesta figura, una mica, perquè sinó seria impossible. O estaria una persona d'una de les cooperatives pringant amb coses més comunes. Llavors, això, propostes, temes dels espais comuns, del lloguer de sales (que també fem), a nivell més comptable, sobretot, de les factures... i això, la gestió comuna de l'espai, doncs la Iolanda porta un pes molt gran. Però sí que totes les decisions es prenen tenint en compte l'opinió de totes les cooperatives. Llavors clar, sí que a vegades va una mica com... cada *coope* ho baixa a la seva cooperativa i després, a la següent assemblea, el punt aquest que havia sorgit s'acaba decidint, si s'acaba decidint; perquè, si hi ha opinions molt dispars s'ha de tornar a baixar una altra proposta però, bueno, lo de sempre, no? Però, sí, funciona una mica com si fossin comissions, però no son comissions. Cada projecte parla del que s'hagi de decidir i després, a la coordinació general, acabem de tancar els temes. Bàsicament això, és l'òrgan decisor de tots els projectes.

Després també, sincerament, hi ha coses que, vull dir, si és així ràpid, ho parlem pel Telegram, que tenim un canal, i *sanseacabó*, m'entens? Així coses més immediates o que no hi ha temps entre assemblea i assemblea, a vegades "ei, això com ho veieu?" . O per mail, sobretot, també. Per correu, perquè sinó s'eternitza l'assemblea i, com que cadascú ja té prou feina també amb les seves *coopes*... Però bueno, funciona bastant bé. Jo crec que això, en un futur, començarà a ser més espaiat en el temps. És la idea, fer una assemblea al mes, està bé. Al principi era cada setmana, ara ja és cada dues i això, en un futur, jo entenc que no caldrà. Perquè ara sí que hi ha coses molt tendres encara, o de que ens falta rodatge, o coses que ara mateix no existeixen i que han d'estar-hi (com la jardineria, o la senyal ètica, o no sé què). Coses que falten, que en un futur ja hi seran i que no s'haurà de tornar a parlar. Però, sí, sí, és així com treballem.

I què és el que trobes interessant d'això? De treballar així, en un espai compartit?

Doncs, jo crec que, a part de la sinèrgia que es genera així a nivell més bidireccional, aprens també a... com funcionen els altres projectes, sobretot els cops de mà (kops de mà) que ens donem entre unes i altres. Vull dir, no et regeixes per la mateixa lògica que qualsevol altra, de competitivitat. Llavors, li volem donar bombo a tot això i així és la millor manera, jo crec. Que aquesta gent pugui venir aquí a prendre algo i no se'n vagi al 365 de la cadena d'aquí a carretera de Sants i que jo pugui trobar a la llibreria els llibres que a mi m'interessin, i si em dona per apuntar-me a classes de galleg perquè la meua àvia és gallega (que, de fet, vull) me'n vaig a l'Aula d'Idiomes.

I integrar aquest canvi de mirada cap al món, en general. Aquí, jo li dic *anticentro comercial*, perquè al final és com que, clar, sembla que estiguis en una altra òrbita. I després surts i dius "joder, ojalá fos tot igual". Però, bueno, d'això es tracta. Jo crec que també, lo guapo d'aquí és que el potencial que té és la visibilitat. La visibilització de la manera de viure. Perquè el Kop de mà per allà, la Ciutat per l'altre, La Directa per no sé on, sí, però potser una persona normal entra i no sap que és una cooperativa. Directament no sap ni quin tipus d'empresa és això. Però aquí ja, el que projectes cap enfora (a nivell de difusió, de comunicació, hi ha hagut com aquest curro) és d'un espai on confluïm gairebé tot cooperatives, hi ha una associació. Però això és més fàcil que la gent ho entengui, saps el que et vull dir?

Sí.

De l'altra manera queda com més difós, més difuminat. Sí que he vist aquest canvi, potser, d'abans estar com aïllades i ara, lo de sempre, que juntes som més fortes i juntes se'ns escolta més. Crec que, de cara a la galeria, és molt més potent construir col·lectivament, en general. Però jo ho he notat aquí, de gent que em pregunta, se'm fa molt més fàcil, amè, proper, explicar que totes les que formem part d'aquí apostem per una transformació de l'economia, i moral i social. El potencial que té transmetre això col·lectivament, bàsicament. Entre nosaltres i cap enfora. No sé si m'he explicat molt bé.

Sí, sí, sí, sí

Entre nosaltres com: aprendre mútuament, ajudar-nos, recolzar-nos i conviure amb gent que és afí. I després, cap enfora, tota aquesta força que emana de l'haver-nos ajuntat.

I quines relacions creu amb el barri o, fins i tot, amb altres xarxes cooperatives del barri? A nivell de les persones del barri i a nivell de xarxes més enllà, que pot ser del barri o, fins i tot, de Barcelona.

Doncs, al final, per sort o per desgràcia, hi ha molta gent que participa de diversos espais, llavors, com que hi ha una mena d'amistat o d'amiguismes amb altres projectes del mateix

barri, inclús de la mateixa ciutat. Llavors, clar que, evidentment, coneixem la gent de Can Batlló, que porta La Cantina i que acaba de començar, gairebé com qui diu. Però què va passar? La Cantina va venir a com ho havíem fet, o quin tracte teníem amb San Miguel o amb no sé qui. Hòstia, doncs, que guai que nosaltres els hi podem transmetre informació que després elles puguin fer servir per fer créixer el cooperativisme. I així, a la inversa. Nosaltres també...l'Impuls ens ha assessorat, La Ciutat Invisible, com a gestoria, ens porta una bona part del que és així a nivell laboral, laboral econòmic. I...m'he liat. Haha

Tranqui, tranqui haha

La pregunta era?

No, això que m'estaves explicant...

Sí, sí, però...

I també, a nivell de les persones del barri. O sigui, com has notat que han rebut el projecte o que...

Vale, però lo primer de tot que m'has preguntat...

Sí, amb les altres xarxes cooperatives...

Quina relació hi ha, quin tipus de relació hi ha.

Sí, quina relació, sí.

Vale. Doncs això, sobretot et puc dir, per exemple, a nivell de crisi, no? Crisi sanitària, crisi d'hostaleria, crisi de tot, fatal tothom, no? Jo crec que en aquest sentit també doncs, hòstia, és una altra manera d'afrontar-ho que, evidentment, haguéssim palmat si haguéssim treballat per un *jefe* perquè, potser, quan s'acabi l'ERTE em fa fora. I aquí hem mirat les mil i una maneres de trobar per seguir cobrant algo digne, per no sé què, per fer economia de guerra, per no sé quantos... Cosa que no hagués passat en un altre lloc.

He tingut jo, per exemple, molt de vincle amb La Barraqueta, a Gràcia. Perquè son col·legues de fa molt de temps i, hòstia, han vingut aquí i s'han endut deu menús per emportar mentre estàvem parlant de com gestionàvem cadascuna el drama. Llavors és com "hòstia, que guapo" perquè agrada saber que no és per interès, diguéssim, per interès econòmic. És per "hòstia, anem a ajudar-nos, anem a salvar-nos la vida mútuament", en plan, "quina info tens tu que a mi em pugui anar bé i al revés, a viceversa". Amb La Riera de Vallcarca també, cada mes m'envien un missatge de "eh, això com ho feu?", hòstia, pos que guapo. No ho sé, és molt guai teixir aquesta relació com de...sí que és com a nivell empresarial, bueno no, laboral, sí que, evidentment, hi ha a darrera un interès per fer sobreviure la teva *coope*,

però també es respira una altra cosa. O sigui, he tret amariat de parlar de birres, m'entens? No de beure birres sinó de parlar de les birres que vens.

Sobretot això, la intercooperació, per mi, és com allargar la mà a qualsevol que necessita qualsevol tipus d'empenta o del que sigui. I aquí al barri això, per sort sí que és un barri amb molta història, amb un recorregut social de teixit de molt de poble...de poble no sé si ho diria així, però de teixit veïnal i de classes populars. Llavors sí que se'ns ha fet, la rebuda, bastant fàcil i agradable. També perquè teníem el Kop de mà, llavors ja, a nivell de comunicació, hem fet feina i la gent ja sabia que això s'estava tramant i han vingut quan hem obert. Però, la veritat és que, com molt contentes d'això, de veure que ampliàvem, també, sobretot el públic. Perquè, el Kop de mà, sí que, potser, és més jove, més jove i més de nit. Aquí, el *target* és un ventall molt més ampli; i que això també mola, perquè per aquí travesses cap a una altra banda, cap a gent que sí que potser no, si no ha estat súper polititzada, potser no hagués trepitjat el Kop de mà o qualsevol altre.

Però sí que, en aquest sentit, molt, molt contentes de la gent que ve, que dona bones crítiques o males o constructives, perquè també és com hem d'aprendre del que se'ns diu, de les aportacions, encara que siguin crítiques constructives. I de gent que ja coneixia el que havia de ser això també...sempre, qualsevol cosa, sabent totes les dificultats que hem tingut, sempre si han bolcat. Amb això som privilegiades, en un sentit, perquè hi ha molta gent que intenta tirar moltes coses que també, potser, tenen molt de potencial i aquest entorn, tot aquest teixit, és un coixí, al final. No ens en donem compte, però això no ho fa qualsevol i ho fem perquè tenim tot aquest terreny ja bastant aplanat. Pel barri que és, per com ens hem mogut des de ja fa anys, pel local que ja teníem prèviament i per haver-nos ajuntat amb totes les altres cooperatives. Dificultats sí, facilitats també, en aquest sentit.

Dificultats, per què?

Home, dificultats perquè no ets un soci capitalista que estigui forrat i digui "*donde invierto para sacar más dinero*". És un "volem generar treball i què ens inventem?". Així va sortir el Kop de mà. Després ja, potser sí, s'ha anat perfilant, és un "què ens ve de gust fer?". Però és un projecte d'*autoempleo* de tota la vida, no hi ha més. Jo, si pogués no treballaria. Jo "*abajo el trabajo*" havia estat tota la vida i ara soc cooperativista. *Claro, ahí con mis contradicciones* però és una manera molt guai de viure el que, al final, vulguis o no, necessites per sobreviure a una ciutat. I això...me n'he anat, què m'havies dit?

No, les dificultats que trobàveu...

A vale, les dificultats. Doncs això dificultats, dificultats econòmiques, bàsicament. Econòmiques i de poc coneixement, al final, jo crec. Perquè ningú té la carrera d'ADE aquí. Ningú té la carrer d'ADE però sí que molta gent té interès en aprendre i en formar-se.

Llavors, ningú té la carrera d'ADE i, el que et deia, no som de Pedralbes. Llavors això, demanar crèdits, sabent que les coses poden anar malament, que et vingui una pandèmia, no poder contractar gent que havies fixat ja i que estaven súper il·lusionades en entrar en el projecte... A nivell emocional, el que et deia, com que estàs súper implicada... aquí em refereixo a les dificultats perquè, al final, te'n vas sortint però és dur. Clar, quan veus que les altres també estan passant per un mal moment... haver d'estar demanant ajudes, burocràcies...pff, això et carda una *mella* que no vegis. I això, invertir moltíssim temps i no tenir hores per tothom, i després tenir masses hores, i després no sé què...i tot anar-ho adaptant setmana rere setmana. Ara obren fins a les dues, ara fins a la una, ara no sé què; és una trencadera de cap. A vera, per una oficina no però, per serveis com els nostres, és difícil. I això, mil entrebancs que, al final, podrien haver sigut el doble, i els hem sortejat. I, jo crec que això, també com el que et deia, els hem sortejat perquè som com som. Perquè, si no, la meitat fora, tanquem el bar un any i *ala, ciao*. Doncs no, *reinvéntate, adáptate*, per emportar, el no sé què, el no sé quantos... Durillo, durrillo. I espera't, que això no està fet, no està del tot acabat.

I de cares al futur, projectes que tingueu, idees així...

Ara, bàsicament, el que tenim una mica més limitat és la línia dels concerts, la línia cultural. Perquè, La Deskomunal, és com gastronomia i cultura. Com que fins ara, almenys al març, que el teníem així com amb el menú, i ara també per la nit, amb el tema dels concerts, sí que hem estat generant programació pròpia i tal, però aquí sí que ni guanyes...pots fer que ni guanyis ni perdis, però guanyar no és possible. Amb la restricció de l'aforament, l'horari, pagar catxés que no et donen perquè s'imposa una entrada més alta perquè, com que hi cap menys gent...tampoc pots arribar a pagar...també el que volem és promoure uns sous dignes, també pels músics. Llavors és com, tot aquest espai més cultural de vespres o de migdies, als *findes* i tal, encara no l'hem pogut exprimir del tot. Però, jo crec que és una mica el que tenim al cap, de començar a fotre-li canya a això tan bon punt es pugui i d'imaginar, tot el que ens havíem pensat que podia cabre aquí en aquest escenari, poder-ho fer ja, d'una vegada per totes.

És frustrant perquè veus que hi ha un munt de barreres que, en veritat, te les imposen. O, ara, estem parlant tot en covid. Però, és que clar, aquest projecte no l'hem viscut fora del covid, és com molt estrany. Perquè tu saps que al Kop de mà t'ha funcionat d'aquesta manera, aquesta i aquesta. I, quan hi ha el covid, te les enginyes i és lo que hi ha. Però saps que, quan passi tot, hauria de tornar a ser com abans. Clar, aquí, no sabem com ha sigut previ. Llavors clar, és una mica paranoia. Sí que li hem anat donant vida i tal però, per mi, l'ideal seria poder programar cada cap de setmana grups de qualitat, que la gent pugui estar de peu, ballant, i obrir fins les tres un divendres no tancar, ara a la una. Però això, la setmana passada va ser la primera vegada que vam poder obrir la barra en un concert. Et salva el cul,

perquè sinó, adéu. És que no pots ni pagar els treballadors de les hores que han estat fent de regidoria a un concert, per exemple.

Bàsicament és això: promoure *a saco* la cultura des d'aquest espai amb totes les arts escèniques que ens motiven, que venen a ser totes: muntar una obra de teatre, *Jam sessions*, poesia, cinefòrum... començar a pensar ja un pla de programació complert. Que ara sí que ens estàvem cenyint molt en música, per exemple, als vespres: als dissabtes, divendres i tal. Com "no, no volem fer moltes més coses aquí dins" i crec que té molt de potencial i en tenim moltes ganes i, quan puguem fotre-li gasto bé, no pillant-nos els dits o patint per si no venem les entrades o perquè no sé què...això és el que ens falta, una mica per acabar de...de que el projecte s'acabi definint, de que la gent també conegui l'espai per la programació, no només pels menús al migdia, per exemple. I de tancar aquest cercle del que era la nostra idea principal. Aquesta és la nostra meta, el futur a mig *plaç*, ni llunyà ni proper, perquè crec que encara potser...després de l'estiu, potser, però sí, fotre-li canya, en aquest sentit, a aquesta línia que tenim una mica abandonadeta, complicada per desenvolupar del tot.

I a nivell de La Comunal, hi ha algun projecte així que s'hagi quedat tallat o que es pugui...

Mira, per començar, la pròpia inauguració de l'espai. Havíem d'inaugurar...ja hi havia la pandèmia, confinament domiciliari no, però després. Però clar, aquí tampoc teníem la llicència de La Comunal, el tema de grups estava encara pitjor que ara... no me'n recordo ben bé a quina època ens vam plantejar de començar a organitzar la inauguració col·lectiva. Però sí que falta una mica aquest dir "aquest és el tret de sortida" una mica. Si que amb la campanya de comunicació de La Comunal, a nivell de transmetre-ho cap enfora, crec que ha anat molt guai: el suplement de La Directa aquest, vam fer tota una tirada de disseny gràfic a les xarxes de totes les *coopes* i tal. Però sí que faltaria per nosaltres mateixes, de dir "ara, a partir d'aquí, estem plegades en això, i *emmarronades* que flipes però vinga anem" saps? No ho sé, fer una mica de festa, de germanor, de cohesió entre *coopes*, també. Perquè, al final, sí que et trobes així current, i sí que, l'espai del pati sobretot, és un lloc de trobada i de confluïr però mola també estar en un moment així més distès. Que ja passa, eh. També aquí, ens posem a dinar juntes o a xerrar de la vida Però sí que potser falta aquest punt de començar a organitzar coses plegades també, per exemple, de poder fer servir el pati per fer coses juntes, que no per separat, que també omple. Però sí, sí, potser més d'això, d'acabar de posar maco l'espai i de... bueno, tot això també, quan ens anem recuperant de les nostres economies precàries del moment això, de tenir més la llibertat de poder fer qualsevol cosa de les que ens proposem i que no es vagin quedant *en el tintero*.

En general, de que la situació millori, de poder viure tots aquests projectes amb ganes, il·lusió i motivació. Perquè, això li passa a tothom, nosaltres ens queixem però *el que no*

tiene contrato, no ERTE ni hostias... i hi ha gent amb situacions molt pitjors. Però, hòstia, com de dir “podem respirar una mica tranquil·les”, llavors ens podem plantejar arribar a la lluna. Fer això i lo que ens doni la gana. I ara organitzem això i a organitzem lo altre, perquè podem i volem. Però ara, és com que la cosa patina una mica més per temps, per ànims, no ho sé. Almenys és com ho he viscut jo. Això, de construir juntes encara més. Deixar una mica de banda les coses més tècniques i que visqui l’alegria entre nosaltres. De conèixer-nos més, d’organitzar plegades.

I ara que has dit això d’arribar a la lluna, a nivell utòpic, com t’imagines la gestió de la ciutat? Com t’imagines una ciutat utòpica?

És que no me la imagino. No existeix. Jo soc d’aquest parer, jo me’n vull anar a viure al poble. No em projecto d’aquí deu anys a la ciutat ni de conya. De fet, m’agradaria dir que, d’aquí dos o tres, així, somiant. Però trobo que és massa gran, massa impersonal, i que és molt poc probable arribar a trobar aquesta manera, aquests òrgans de decisió que siguin realment consensuats i horitzontals. Llavors, per mi, és com “no pensaré amb algo que sé que no pot ser”.

Però, d’alguna manera, ho estàs fent.

Clar, clar, sí, sí. Jo soc més de *ahí està la brecha y la brecha hay que ampliarla* i donar pel sac. Per mi, és més també un tema de presència. De presència i, evidentment, de transformació social. *De vuelco mi fe en esto* però no penso, tampoc, que qualsevol cosa de les que ens travessen a nivell de relació amb la ciutat i viceversa, poguem arribar a tenir mai el control d’això. Per mi, és un rentat de cara que ara diguin que el pla municipal no sé què és participatiu. Que bueno, que sí, que *muy bien*, però, vull dir, tot el que no m’has preguntat mai a la vida i *lo que tampoco me vas a preguntar nunca más porque vas a preguntarme lo que te interesa para tú decir que eres muy guay...* bueno sí, hòstia, que guapo, però soc una mica més escèptica.

No ho sé, clar, evidentment, que hi ha gent que tingui ganes d’organitzar-se i de muntar projectes, al final, alternatius al sistema econòmic i social, de puta mare. Però, d’aquí a pensar que tota la ciutat funcionarà igual algun dia i no sé què, *no lo veo. No lo veo* perquè no. Perquè si no, no ho sé, no votaria ningú a Vox, o al PP o al PSOE. Llavors, bueno, *que lucharé por ello?*, sí. Que com serà el model aquest? És que no me’l vull ni imaginar, perquè no...no sé si m’entens?

No, sí, sí...

Perquè no hi crec, tia, no hi crec. Crec amb les persones que volem crear aquesta alternativa, però no penso que la gestió d’una ciutat tan gran, tan gran, eh... vull dir, em parles d’un poble, sí que ho crec, perquè ho he viscut. De pobles que s’organitzen i que *si hay que hacer*

unas escaleras lo hacemos entre todas, la gestió de la recollida de *basuras* també cadascú la baixa no sé quan...sí, molt bé, també hi ha un curro que flipes però sí que entenc que parteix d'un nombre reduït de persones amb un objectiu una mica clar i que, llavors, sí que pots decidir la teva vida, al final.

Què t'anava a dir? Que, en veritat, totes les que formem part de la cooperativa ... hi ha una diversitat i sensibilitats polítiques diferents que, en veritat, jo et puc dir una cosa i potser una altra et diu... potser no, ja t'ho asseguro, que sí, que altra gent pensa diferent. També això està guai, que es nodreixin pensaments que van encarats una mica cap a la mateixa direcció però que son diferents. Que som diverses i que jo soc una més de totes les opinions que et podries trobar aquí ara mateix. Volia dir això, aquest apunt. Que si parles amb una altra et dirà que *nanai de la china, que piensa diferente*.

Si vols dir alguna cosa més per tancar...

Doncs, que trobo que aquesta època de crisi (de putada, bàsicament) ha estat difícil però que, també, veig i tinc entès que ha estat un moment per engegar molts altres projectes així, a nivell social i de cooperativisme, a Catalunya, que crec que pot tenir així una mica d'època d'esplendor, de dir "si ens unim en aquest sentit, les coses rutllen millor". I crec que és una oportunitat, de moment, per donar-li força. Que a mi m'ha salvat bastant la vida i que encoratjo a qualsevol a que provi, a que s'ajunti amb les seves companyes i faci el que li agradi, des del respecte, l'equitat, des d'aquest sentiment de lluita i de transformació. I que La Comunal està oberta a tothom que vulgui i que et vagi molt bé el treball hahaha

Hahaha moltes gràcies!

MARC, LA CIUTAT INVISIBLE

Pati comú de La Comunal

Doncs *Dret a la ciutat*, digues haha

Primer, això...

M'imagino que ho has, també, deconstruït una mica, no? Ho has qüestionat una mica, el concepte.

Sí, ho sigui, jo he fet, sobretot...

Saps que el concepte el va crear Lefebvre i, d'alguna manera, ara s'ha desvirtuat una mica, també.

Exacte.

Perquè se l'han volgut apropiari.

Clar, he agafat molt a Harvey que ho analitza molt això. Com que, al final, el concepte és buit si no...

Si no s'acompanya d'una pràctica transformadora.

Exacte, és això que deies que al final, et pots apropiari del concepte del *Dret a la ciutat* i qualsevol polític o política de torn et diu...

Bueno, més que res és que es pot esdevenir el que es coneix com a "significant buit".

O com dir, ara fem uns pressupostos participatius, això ja és *Dret a la ciutat*. I dius "bueno" és...

És lo del significant buit, és a dir, que a vegades determinats conceptes generen una adhesió i un consens de la societat només en nombrar-los (com democràcia, com llibertat, com participació, com *Dret a la ciutat*) que, al final, el capitalisme se les apropia, o l'Estat se les apropia, les buida de contingut i es queda un significant buit. Que això ve de Lacan però és tota aquesta pena de... la Chantal Mouffe i el Laclau, per exemple, ho fan servir com a camp de possibilitats. I, justament, és el contrari. No, no, el que hem de fer és omplir aquests significants perquè sinó perden el sentit. Perdó pel rollaso haha

No, no haha és genial. No, això, el primer que volia preguntar és com La Comunal és posiciona en aquest sentit i també, des de La Ciutat Invisible, com us introduïu en aquest projecte i com l'enteneu, una mica.

A vera, clar, La Ciutat Invisible, bueno, ja coneixes el projecte de la cooperativa de treball i, d'alguna manera, és un projecte que, per les seves característiques, va inextricablement unit al territori que l'ha vist néixer. És a dir, no es podria entendre La Ciutat Invisible en un altre territori que no fos el barri de Sants. Llavors, d'alguna manera, la pròpia existència del projecte ja neix arrelada o neix territorialitzada. Per nosaltres és molt important això, perquè és un territori concret que son el context de totes aquestes pràctiques transformadores que nosaltres volem crear, volem promocionar, volem difondre. D'alguna manera, no s'entendria que obríssim franquícies o que s'obrís una ciutat invisible en un altre lloc, perquè La Ciutat Invisible forma part del teixit associatiu, del teixit comunitari, del barri de Sants.

En aquesta lògica, La Comunal és un altre pas cap a aquesta incidència en el territori, aquesta transformació social i territorial que volem. És a dir, nosaltres el que volem és canviar el mode de producció imperant, el capitalisme, com a mode de vida també, com a forma de vida. Llavors això, lògicament, passa per canviar les formes de vida del territori. Doncs, en el territori concret que és Sants, portem ja més de vint anys intentant produir aquest tipus de transformacions. És a dir, una economia que posi les persones al centre, les cures al centre,

que creu que la riquesa generada per la comunitat ha de romandre a la pròpia comunitat. És a dir, que no pot ser, per exemple, com aquests territoris que promouen el capitalisme neoliberal, com d'especialització funcional i temàtica, que divideix la ciutat per clústers o que divideix la ciutat per sectors productius molt especialitzats en indústries com el turisme (que inclou la tematització de l'escenari urbà). Doncs, com que ens oposem a tot aquest seguit de pràctiques, és fonamental transformar les formes de vida del carrer. La Comunal, d'alguna manera, és un pas més, una pujada d'esglaó, d'aquesta dinàmica que ja portàvem durant vint anys.

La Comunal bàsicament és això: a través de la intercooperació, sumar esforços, sumar suports mutus, sumar capacitats, mancomunar necessitats i solucions a aquestes necessitats entre més gent, per fer l'alternativa més gran i que pugui ser realitzable. Que no sigui una qüestió privilegiada d'uns quants pocs sinó que, cada cop més, la gent pugui optar a treballar d'aquesta manera. Que ens sembla més justa socialment, èticament, ecològicament, a nivell, també...amb una perspectiva feminista.

I, a nivell pràctic, com s'implementa aquesta intercooperació entre vosaltres?

Doncs, a nivell pràctic, de moment el que hem fet per ara és rehabilitar aquest edifici, organitzar-nos per veure com funciona...també ens ha pillat al mig de la pandèmia, llavors, també ens ha deixat una mica així amb el tema d'organitzar activitats conjuntament, ara hem començat a organitzar activitats. També mancomunem, és a dir, el propi espai físic, la pròpia infraestructura, ja és un gest de transformació comunitària perquè, segurament, cada una de les cooperatives, soles, no hagués pogut assumir una transformació així. I, en canvi, totes juntes podem optar a tenir aquest edifici, restaurar-lo i fer-lo funcionar.

Llavors, això és el primer pas. Després d'aquí arribaran... estem organitzant algunes activitats de cara al barri per informar i per pensar i reflexionar i generar una mica de pensament crític, i això, estem compromesos amb aquesta idea de barri millor i de ... nosaltres sempre parlem, el que diem és, parlem d'ecosistema local cooperatiu, que és una forma de funcionar en què, el que s'intenta és que l'Economia Social i Solidària, el cooperativisme, pugui satisfer totes les necessitats que es generen socialment. Llavors, vol dir, intentar posar al centre les necessitats de les persones i treballar per solucionar-les, per solventar-les d'una manera en què no hi hagi lucre, en què no hi hagi explotació, en què no hi hagi beneficis privats ni privatis, sinó que els excedents es col·lectivitzin i reverteixin en la millora de les organitzacions.

I, ara que has parlat d'aquestes xarxes locals en les que esteu, per exemple, de quines xarxes cooperatives formeu part? O com creeu relacions amb altres espais que també potencien l'Economia Social i Solidària?

Nosaltres, clar, al principi, al 2005, ja veníem dels centres socials ocupats d'aquí al barri (de Can Vies, de la Hamsa). Llavors, hi havia també, una assemblea de barri de Sants que, durant molts anys, vam organitzar les festes alternatives (que se segueixen organitzant, tot i que en format diferent). I llavors, doncs, al principi vam començar amb cooperatives molt petites i molt fragmentàries, en aquest sentit, que podien abastar poc perquè teníem poca capacitat. I, amb el temps, des del 2005, hem anat fent passets a poc a poc, van anar naixent altres cooperatives i altres projectes socioeconòmics vinculats i, a poc a poc, van anar naixent petites cooperatives en diferents àmbits i branques d'activitat i, llavors vam decidir fer, per exemple l'Impuls de Sants. Que l'Impuls de Sants és un protogrup cooperatiu, que vam començar molt poquets i ara crec que hi ha més de 35 iniciatives. Llavors, de quins espais parlo? Parlo de cooperatives de treball, de cooperatives de consum però també parlem, per exemple dels equipaments comunitaris. I, en aquest sentit, parlem d'equipaments comunitaris no estatals, que aquí és la batalla, també, pel concepte d'allò públic, que allò públic no pot ser privatitzat sinó que ha de ser comunaltzat. Llavors, aquí és on també hem plantejat batallar amb això. I, sobretot, això s'ha fet a través del desenvolupament d'aquests equipaments comunitaris.

Per nosaltres, un equipament comunitari, una escola de primer ordre d'això, és Can Vies, per exemple, en la nostra concepció. Que, per nosaltres, és un equipament públic, evidentment no estatal i íntegrament autogestionat. Després, a un altre grau hi hauria projectes com la Lleialtat, que és un equipament comunitari que és de propietat municipal però és gestionada per les entitats del barri; formem part de la gestió del propi equipament, igual que formàvem part de la campanya que va recuperar l'edifici quan estava privatitzat i estava l'edifici abandonat. També creiem molt, i hem participat, en projectes com Can Batlló, de recuperació d'un antic polígon industrial en reconversió, que hauria de ser un parc. Però, bueno, tot el procés comunitari, que també és de propietat municipal però és cedit, i llavors és de gestió comunitària. És a dir, entenem com *vàrius* esglaons d'aquest tipus d'equipaments. I els recolzem, els hi donem suport i intentem fer-los avançar d'alguna manera.

I aquesta gestió de la ciutat de la que m'estàs parlant, que ara està com amb una gestió públic-privada, això que parles dels clústers... Com creus que es pot transformar des del moviment cooperatiu?

Doncs, per exemple, que tots els operadors amb els que treballa l'ajuntament siguin de l'Economia Social i Solidària. Llavors podríem generar una alternativa al model de col·laboració públic-privada i de la governança, que és el que porta estenent-se en els últims trenta anys i, d'alguna manera, canviar-lo per un model de desenvolupament local que tingui en compte aquests principis que et deia al principi. És a dir, que la pròpia riquesa, el propi treball de la comunitat, es quedi, reverteixi en la pròpia comunitat i no se'n vagi, i no

hi hagi una fuga d'algo que es pugui privatitzar, com passa actualment, també, amb un ajuntament com Barcelona en Comú. Hi ha molts operadors que son privats, que son multinacionals que, lògicament, poden oferir un preu millor. Llavors guanyen concursos, el senyor Florentino o tants altres; des de la recollida de deixalles fins a les escoles bressol, fins a qüestions sanitàries. Hi ha moltes empreses privades que participen d'aquesta gestió pública i, això, ho entenem com una contradicció i apostem per aquest nou model de gestió público-cooperativa.

El que passa és que és veritat que, és com un horitzó. És a dir, és un horitzó cap al qual caminar i el que qüestiona, bàsicament, és la privatització de la pròpia ciutat. Entenem que tots els recursos públics, també, son fruits de les lluites socials i dels cicles de protestes que portem, durant molts anys, transformant-los. I estem en aquest treball de transformació quotidiana del dia a dia, que després cristal·litza amb transformacions polítiques. El que passa és que, evidentment, la política representativa, i l'Estat, s'allunya molt de la perspectiva autogestionària o de la perspectiva que aposta per una responsabilització col·lectiva de les poblacions sobre pels assumptes que els atenyen, i aposta per la delegació, i aposta per la representació. Llavors, amb tot això, es cau en elements de propaganda, de competitivitat pels vots, la presa de decisions en funció dels vots que obtindràs i els que no...una mica l'aritmètica aquesta electoral, que al final és un algoritme i, al final, acabem topant amb els algoritmes, que sembla que son les directrius que segueix el capitalisme neoliberal. I que jo crec que, l'Estat, s'està també contaminant d'aquestes lògiques depredadores.

Llavors ens preocupa, o a mi em preocupa, per exemple, que molts dels conceptes que també fem servir des de l'economia cooperativa, se'ls apropiï el propi capital per, justament, fer-ho servir com un significant buit, i seguir extraient lucre amb un nom bonic o amb un concepte que en realitat responia a unes altres pràctiques i a unes altres necessitats més transformadores i qüestionadores del capital. Llavors també és important això, no només mirar el significant sinó mirar els significats. El *dret a la ciutat*: què vol dir? Com es fa efectiu? Com s'implementa? Com es realitza? Un dret, si no es realitza, serveix d'alguna cosa? És una formulació teòrica buida, és un principi, és un precepte. Tu em podries dir " Ah, bueno, passa el mateix amb lo vostre", jo et diria "d'acord, per això intentem omplir-ho de pràctiques" i tenim això: que no hi hagi lucre.

Que no hi hagi lucre vol dir que ningú pugui privatitzar el fruit del treball dels demés; que ningú pugui fer negoci del fruit del treball dels demés; que no es valori el treball per la rendibilitat econòmica i per la capacitat de transformar el teu treball amb diners, amb monetitzar aquestes pràctiques, amb valoritzar aquestes pràctiques. Sinó que apostem per un valor més de la reproducció social, de posar la cura el centre, de "hòstia, quines necessitats necessites cobrir", "hòstia, pos si ara tu necessites això perquè has tingut un fill o

estàs passant un mal moment econòmic o la teva mare està malalta i l'has de cuidar...”, doncs prioritzar això. Prioritzar les labors de reproducció social que, a més, està mal dit perquè, en realitat és la veritable producció del social entès en genèric. Això és la veritable re-producció social; no és la producció de mercaderies i d'intercanvis i del diferencial de renda que això genera. Sinó que simplement és la transformació: que vivim millor, que ho fem de forma coherent, que puguem atendre els que més ho necessiten, des d'aquesta mancomunió de recursos i de cooperativització de les capacitats de tots els membres del col·lectiu.

Clar, és això. Jo, per exemple, al treball, analitzo el moviment cooperatiu com a forma de materialització, una mica, del *dret a la ciutat* precisament a través del valor d'ús que, al final, és això. I hi ha dues coses que el projecte m'encaixa moltíssim que és, per una banda, com les pràctiques cooperatives transformen la quotidianitat. S'està privatitzant la quotidianitat i aquí, d'alguna manera, això que m'estaves dient: posant la reproducció, que és la base de la vida, d'alguna manera, al centre. I, per l'altra banda, d'obrir un espai que era privatitzat o abandonat en el barri i crear-lo com un espai d'intercanvi i de vida comuna del barri i de la ciutat. I volia preguntar-te de quina manera tu ho veus això? De quina manera es transforma, una mica, la quotidianitat a través d'aquestes pràctiques i amb quins frens topes? Perquè, al final, el context és el que és.

Bé, doncs, el que impulsa la societat és el conflicte social. Llavors, aquest conflicte social, depèn també de la capacitat d'acumular forces, que puguin tenir els contendents en aquest conflicte. I en tota societat, lògicament, hi ha una gent que són les classes dominants, que es beneficien d'aquesta manera de funcionar i d'aquest mode de producció, i una altra gent que justament són expropiats d'aquesta capacitat de poder decidir. Un exemple és com la gent amb capacitat econòmica pot decidir on viu. I, en canvi, la gent amb molt poca capacitat o amb zero capacitat, evidentment, en una ciutat com aquesta no té un lloc on caure mort. Llavors ha d'anar als pitjors pisos de la franja del mercat o al carrer directament, com hi ha molts casos de sense-llarisme. O els desnonaments, que estem veient que és una veritable guerra social encoberta i d'expulsió dels pobres de la ciutat. I nosaltres estem aquí per defensar els drets de les classes populars que *permeneixen* a aquest barri; perquè és el nostre barri, perquè és el nostre marc vital, perquè és el nostre, diga-li ecosistema, però és el nostre barri, el nostre marc de vida, i volem seguir estant aquí.

Llavors, evidentment, cada pràctica antagonista, que és la que desvetlla aquest conflicte social, pugna per intentar apropiarse...és aquesta dialèctica que també assenyalava Lefebvre entre la producció social de la ciutat i l'apropiació. Doncs nosaltres estem per l'apropiació i per la subversió diferencial, el que deia Lefebvre també, de generar un espai diferencial. No un espai concebut, planificat, construït, sinó un espai apropiat, un espai diferencial, on puguin haver-hi aquest tipus de processos d'autogestió generalitzada.

Evidentment, avui en dia, tot va cap al contrari. Cap a la delegació, cap a la individualització, cap a la competència, cap a la competitivitat (no és el mateix la competència que la competitivitat). I, com es concreta? Doncs que, evidentment, si hi ha, per exemple, un pla urbanístic que afecta una zona del barri, com és Can Batlló, doncs el barri, que portava més de trenta anys... i quan faig referència al barri, a la comunitat, ho faig amb un sentit ampli...volia saber què passava amb aquell espai i, durant quaranta anys (i ara encara més) portem de retràs. I si no hagués sigut perquè hi ha aquesta comunitat autoorganitzada doncs, ara mateix, no sabríem com estaria Can Batlló, potser estaria tancat, potser estaria tot enderrocat i seria un solar amb més d'una hectàrea de forma permanent. Amb això també estem dient que, no és que nosaltres tinguem la solució a tots els problemes, perquè la solució és quotidiana i, de fet, sorgeixen moltes contradiccions.

Tot aquest discurs sobre les pràctiques que fem, evidentment, ha d'anar contextualitzat en que estem en un sistema on el capitalisme és hegemònic, potser més que mai; que hi ha les pràctiques neoliberals que s'estan inculcant i imposant en lo més petit del dia a dia i en les nostres maneres de pensar, sense que nosaltres ho sapiguem. Això és la definició d'hegemonia. I els vells cooperativistes, per exemple sempre ho deien, que el cooperativisme era com un cranc; que anava d'esquenes a la corrent dominant de la societat. Doncs, una mica, som com crancs. Intentem anar a l'inrevés del que assenyala la dinàmica social per conquerir espais, per conquerir marcs on desenvolupar les formes de vida aquestes antagonistes, amb el capital oposats i els principis al mig.

Llavors, com passa tantes vegades, fonts d'injustícia, com els desnonaments que hi ha cada dia, com centres socials que es privatitzen... Ara, per exemple, hi ha el cas de la Unió Cooperativa Barcelonesa, que és una església no sé què, que es va expropiar, es va comprar en temps del franquisme però llavors parlem de propietat il·legítima... a la Lleialtat també ens va passar el mateix. Llavors, bàsicament, el que intentem és impulsar processos de transformació social a través d'aquests espais que entenem que son de la gent que els fa servir, que se'ls apropia, i no de la gent que els planifica o que els intenta governar, o que, directament, se n'intenta apropiat amb els seus plans de negoci.

Totes aquestes tendències que ens porten cap a la neoliberalització de la vida, cap a la individualització, cap a la competitivitat... que ens parlen d'innovació, quan la innovació, bàsicament, és l'altra cara de la destrucció creativa de Schumpeter. Nosaltres apostem més per això, per una societat que posi al centre la reproducció social i que, per tant, garanteixi les condicions materials dignes mínimes a tota la població per poder viure satisfactòriament, cobrint les seves necessitats. Ja no necessitats espúries com podria ser viatjar i tenir cotxe i no sé què sinó: menjar, pa, sostre, treball, sociabilitat, amistat, companyia.

I, aquí, per exemple, sou vuit projectes diferents que compartiu certs valors però que sou molt diferents. Què és el que compartiu entre els projectes i com incloeu la diversitat que hi ha entre les diferents entitats per fer una entitat comuna, un projecte comú?

En primer lloc, fent aquesta entitat comuna que és La Comunal, que és una cooperativa de serveis i, també intentant llimar i també treballar, sobre les contradiccions, sobre les diferències, perquè esdevinguin oportunitats de fer coses junts, i no limitacions ni fonts de conflictes entre nosaltres. Jo crec que s'ha de respectar l'autonomia de cada un. També és veritat que, a vegades, costa mirar allò comú. I això és una tendència que també s'ha de combatre, no només aquí sinó a tot arreu. És el que jo li dic "xiringuitisme", és a dir, tu només estàs pendent del teu *xiringuito*, i no et preocupes dels demés. Això és una cosa que, tradicionalment, els hi ha passat molt a les cooperatives, que només s'acaben preocupant per lo seu, pel que els afecta a elles, i no miren, no hi ha aquesta simbiosi inextricable amb el territori, i amb el que necessita el territori. Llavors, bueno, llimant això. Treballant sobre les contradiccions.

Tot just estem, ja et dic, construint aquest espai comú. Jo crec que encara estem en un moment molt d'impàs, també pel context social i econòmic. I, bueno, per exemple, aquí hem calculat per tot -però sobretot pel tema dels pagaments de lloguers, de obres, de tal- també es mira molt en quin moment està la cooperativa; si és una cooperativa que ha començat recentment o si porta una trajectòria d'uns anys i, per tant, està més consolidada. Llavors, intentem compensar amb això; quin número de persones hi ha a la cooperativa, si és una cooperativa gran, mitjana, petita. En funció d'això, dels metres que ocupes, de tot això, es fa un treball de diferenciació del que es pot pagar i del que no.

Amb tot el tema de la covid i de la pandèmia, d'alguna manera també s'han fet mecanismes reguladors d'aquestes diferències i dels problemes. És a dir, és evident que hi ha cooperatives que s'han vist més afectades que altres. No és el mateix tenir un bar, que tenir una llibreria, o que ser advocades, o que fer concerts i et suspenguin tots els concerts, o treballar per internet i que puguis mantenir l'activitat. Mantenir aquest joc d'equilibris és una mica com aquestes construccions que si treus una pota cauen. D'alguna manera és mantenir aquesta harmonia desordenada i precària, aquest fràgil equilibri col·lectiu, doncs intentar mantenir-lo entre totes. L'entropia aquesta desordenada, intentar que es cohesioni i amb això estem.

Aquí també passarà per poder fer més coses junts, per poder oferir l'espai a col·lectius que ho necessitin, a col·laborar, també, amb més gent. És a dir, justament ara estem iniciant, jo crec, el camí aquest cap a la consolidació i tal. I no hem pogut ni fer ni inauguració. Estem en un moment molt inicial, tot i que portem anys treballant-hi i, si bé l'edifici està del tot

acabat, l'arquitectura física, podem dir que l'arquitectura social, societària, encara s'està gestant.

Com imagineu aquests vincles socials que es poden desenvolupar aquí?

Doncs, a mi, m'agradaria molt que la gent del barri s'ho sentís com un espai seu, com un espai on poder-hi fer activitats, on poder proposar coses, on poder desenvolupar iniciatives (les que siguin), i que ho vegin com un espai obert i no com un espai tancat. Un espai obert a construir: que es proposin temes de debat; que es proposin taules de discussió; que es pugui fer, per exemple, una estructura mancomunada en què tu et puguis associar a tots els serveis que pugui donar el recinte, i no només a un projecte o a l'altre, sinó a tot; que tu puguis triar la programació cultural i que no respongui a un perfil clientelar, sinó que sigui una iniciativa dels propis veïns i veïnes. I això, que es convertís en un espai més, una infraestructura del comú, una estructura popular del comú per solventar necessitats de la gent del territori, de la gent del barri. I també, per això, perquè es vegi que és possible treballar, consumir, fer intercanvis, amb unes lògiques econòmiques de reciprocitat. Que no passen ni per la lògica redistributiva de l'Estat i menys per la lògica depredadora del mercat.

I a nivell una mica utòpic...

Això ja és molt utòpic haha

Sí, sí. Però, em refereixo no només a nivell de l'espai, sinó a nivell de ciutat. Com t'imaginaries una ciutat cooperativa, per dir-ho d'alguna manera?

Bé, doncs això: una ciutat que avantposés la cobertura de les necessitats de la població per sobre de la generació de plusvàlues, de la generació de valor pel capital i per l'acumulació de capital. Això és molt lluny de ser realitat. Últimament s'està parlant molt de... mentre hi ha desnonaments -ahir o abans d'ahir es va suïcidar una persona perquè anava a ser desnonada- doncs es parla de xorrades com l'ampliació de l'aeroport, o es parlen de xorrades com el districte tecnològic 22@, o es parlen de xorrades com seguir promocionant aquesta massificació, aquesta turísticació de la ciutat que, en realitat el que comporta és això: una dependència molt gran d'una especialització funcional, una tematització de l'espai urbà, l'encariment de l'habitatge, la inaccessibilitat pels preus, l'expulsió de les rendes baixes i dels pobres de la ciutat.

I, per mi, s'hauria de revisar completament el model, tornar, si jo pogués, el que faria és...això se sap molt poc, però a la ciutat de Barcelona hi havia molts horts, cada casa -estem parlant del segle XIX, principis del segle XX, no fa tant- cada casa tenia un hort. Hi havia animals, hi havia espais que eren dedicats a la reproducció, és a dir, al cultiu. Per no parlar de tot el *hinterland*, de tota l'àrea metropolitana que, a partir dels processos industrials es va reconvertir, i ara es vol intentar tornar a reconvertir. Ara es parla molt de ciutat de serveis

i del terciari però és mentida, perquè el turisme és una indústria més. És una indústria amb uns altres efectes, que precaritza d'una altra manera.

De vegades, també, s'ha de treballar molt per la conscienciació d'aquesta gent precària que no es considera part de la classe treballadora quan, en realitat, ho som. Llavors, totes aquestes lògiques, intentar això, recuperar aquest *hinterland* que abans permetia assortir totes les necessitats alimentàries de la població, doncs intentar que tornem a cultivar la nostra terra. És a dir, passa per canviar de model econòmicament radicalment, que es faci habitatge cooperatiu, en el sentit que es tregui de l'especulació i que es desenvolupi el model de cooperativisme en sessió d'ús. Per intentar buidar, no tan sols limitar els preus dels lloguers, sinó qüestionar la mercantilització de l'habitatge. No és una mercaderia, és un bé necessari, un recurs per la vida. No es pot mercantilitzar o s'ha de protegir extremament. I, una manera de fer-ho, és promocionar cooperativisme d'habitatge perquè, saps no? que tu tens un dret a un ús indefinit però la propietat no pots ni comprar, ni llogar, ni...

Llavors, passaríem per tota aquesta mena de canvis, és a dir, per desenvolupar un altre cop, donar-li importància, al sector primari, i per enfortir, també, tot el tema de l'equilibri, de la sostenibilitat ecològica de l'entorn, del barri, de la ciutat. D'alguna manera, alguns parlen de decreixement, a mi no m'agrada, crec que és un fals debat. Sinó que, estar per això, per intentar canviar tot el model des de la base. Intentar que els transports siguin transports públics, que la ciutat torni al *peató* (com en alguns moments està passant, això és una de les coses bones que s'estan fent), que l'habitatge no sigui una mercaderia; aquests qüestionaments. Que no estiguem pendents de tots els fons europeus i de les ajudes per desenvolupar les quatre indústries, amb els *lobbies* farmacèutics... que això és el que volen fer i és el que estan fent. I, a més, ho estan fent des d'institucions públiques o estatals com poden ser les universitats, com poden ser tots els clústers, la indústria farmacèutica, el Clínic... i tots aquests actors que l'únic que volen fer és ser algú en el mercat global per apropiat-se d'aquest diferencial i poder-se beneficiar i apropiat de la riquesa col·lectiva i del producte social comú. Per mi, una ciutat ideal seria un lloc on no existís aquesta privatització dels recursos comuns, sinó que existís la mancomunió, el compartir, el fer extensible la cobertura de necessitats per tots i per totes les que vivim en aquest forat.

I, centrant-me en el moviment cooperatiu, tu com hi entres i com creus que ha transformat les teves pràctiques o la teva quotidianitat?

Doncs, nosaltres venim de finals dels anys noranta, d'aquí del barri. En aquell moment... bueno, no ho sé, potser també tinc una mica la visió distorsionada per la qüestió generacional. De vegades es tendeix molt a confondre la biografia amb la història. Això és un problema, sobretot, pels que volem analitzar la societat i tal. Però, per mi, hi ha clarament un reflux de la mobilització social als anys noranta, que ve dels Jocs Olímpics; que

ve, justament, del moment aquest on es canvia el model de ciutat, on s'aposta per aquestes dinàmiques globals de les ciutats globals. Per aquest mercat global, per tot això i, en aquell moment hi ha un reflux molt gran de les lluites. A penes hi ha protestes socials al carrer, hi ha una apatia generalitzada per una banda i, per altra banda, hi ha gent que es beneficia d'aquest canvi.

I, en aquell moment, surten els centres socials ocupats que, d'alguna manera, són grups de joves que obren espais amb això que deïem: espais diferencials, espais amb uns altres criteris de gestió, de relació, de convivència, de regulació interna. Llavors, amb això, és com una gran escola d'aprenentatge on es genera una disrupció del propi funcionament de la norma. Es qüestiona el que és normal, el que és hegemònic, el que és capitalista. I, a partir de llavors, comencem a obrir espais al barri i això és com un aprenentatge també d'intentar construir una sociabilitat diferent, un altre tipus de cultura, una manera de viure diferent. I, també, passa per les alternatives polítiques. Nosaltres venim molt de la idea d'autonomia, d'autonomia política. Bevem molt, també, de moltes pràctiques d'Itàlia, de França. I, el que defensem, justament, és allò tan bell que deia el propi Marx que l'emancipació només serà real quan siguin les pròpies classes treballadores la que la facin possible. No ho farà possible cap organisme de representació; sigui un partit, sigui un sindicat, sigui una organització que sempre està acabant al servei de les lògiques aquestes estatals i sucursals de l'Estat.

En aquest sentit, obrir aquests espais però també, amb els anys, ens adonem que seguim treballant al mateix curro de merda, seguim vivint com podem, seguim... d'alguna manera diem: necessitem també generar alternatives econòmiques per poder sostenir les nostres condicions materials. És aquí com, una mica per instint, al principi, arribem al cooperativisme. Llavors el cooperativisme, d'alguna manera, significa o simbolitza aquest intent de intentar, també, disputar el cap de batalla de l'economia al propi capitalisme. I, bueno, és una cosa que costa -no sense contradiccions, no sense dificultats internes- i és el que intentem fer a partir de la construcció de cooperatives. Llavors, no és que et canvii la vida o no, sinó que t'entrevessa aquesta realitat. D'alguna manera et transforma integralment la teva manera de viure perquè són la teva clau.

És veritat que, per la gent que potser somiàvem en que estàvem fent una revolució, i n'hem viscut varies des de llavors (des de l'antiglobalització, fins el 15M, fins a lo del referèndum i tal), sempre desitjaries que s'hagués aprofundit, que hagués anat a més i que no sé què. I, a vegades, doncs veus coses que... com per exemple tota l'aposta municipalista, tot i que per mi és un reflex de totes aquestes lluites, d'alguna manera també han impactat molt en el grau i la capacitat de construir espais realment diferents al que és dominant a la societat.

En tots els moviments, en totes les alternatives, a mi m'agrada també fixar-nos en les contradiccions, en les dificultats, en els problemes, perquè són els que, d'alguna manera, t'ajuden a aprendre i anar endavant.

Quines contradiccions creus que són les que més us trobeu?

Que, al final, tot i que nosaltres intentem construir un mercat més enllà de la idea capitalista de mercat -el mercat com a mecanisme de regulació i d'assignació de recursos ja existia, prèviament al capitalisme- però molts cops ens trobem supeditats a les lògiques del mercat capitalista perquè hem de pagar un lloguer, o hem de pagar per uns llibres (per exemple, a la llibreria) o hem de pagar per, no ho sé, per mogudes i no sé què. Ja entrem a les lògiques del mercat capitalista. Llavors, d'alguna manera, és la pugna aquesta entre intentar que l'economia de la reciprocitat avanci i que l'altre retrocedeixi, però no és fàcil.

Els conflictes, també. O sigui, jo sempre ho dic, en una cooperativa, com que es posen les persones al centre, també els principals conflictes i problemes venen de la sostenibilitat del grup. Gairebé més important que la gestió de comptabilitat o dels diners, és la pròpia sostenibilitat del grup i la gestió dels conflictes personals, de les jerarquies, de les diferències de rols. Moltes vegades ens trobem amb que, aquestes lògiques parasitàries del capital ens colonitzen, o ja estem colonitzats, i moltes vegades és molt difícil sortir-ne. I això és un problema, perquè moltes vegades estàs apuntant, per exemple, criteris de rendibilitat, estàs dient "hòstia no, nosaltres no en guiem per aquest...", però clar, tu has de pagar el lloguer, has de pagar els impostos, has de pagar els treballadors, t'has de pagar a tu mateix... no és fàcil, no és fàcil.

Què més. És que n'hi ha mil. La lògica de tot el tema de les subvencions, ja és un debat; participem, no participem, fins quan...hòstia, sí clar, per un cantó l'Estat et treu els impostos i fa el que li dona la gana amb ells, inclús privatitza el fruit d'aquest impost. Per l'altre, tu no li pots demanar res o li pots demanar...llavors, no ho sé, fem com equilibrismes. També, evidentment, les dinàmiques polítiques també t'afecten. Ara qui governa, quin no governa, com tal, ara això sí, ara això no. Moltes vegades, tu vols desenvolupar projectes que no pots, perquè no tens la capacitat per fer-ho, són totes aquestes dificultats .

També, una cosa és que, tot i que, evidentment, es fan avanços i es produeixen millores i tens petites victòries, moltes vegades la feina dels moviments socials anticapitalistes és complicada perquè: les victòries són poques, les derrotes són moltes, la labor es nota al cap de molts anys. Llavors, això també et fa "hòstia, realment, s'ha de dedicar tot això per aconseguir el què?, trossets..." És com tota aquesta dinàmica. També, a vegades fa molta ràbia, veure que la transmissió generacional no funciona o no acaba de... Llavors veus les generacions que venen, en plan, "hòstia el que ve". No ho sé, dificultats d'aquestes del dia a dia que, al final, són les que importen.

I, per agafar un to més positiu, les potencialitats que li veus, ara, al moviment cooperatiu. Per exemple, l'altre dia parlant amb la Carla, comentava que creu que el fet de la pandèmia, potser ha fet créixer el nombre de cooperatives, o ha fet plantejar a persones... perquè, precisament, ha resistit molt més, tot el que és l'Economia Social a això, a la crisi que ja venia d'abans. Doncs, quines potencialitats veus al moviment? On creus que pot anar?

És que jo soc una mica, amb això soc una mica... Jo crec que el cooperativisme no pot anar com un moviment en solitari. Ha d'estar emmarcat amb tot un seguit de moviments que van més enllà, no pot ser només un moviment del cooperativisme. Llavors, amb això, soc molt refractari. Perquè al final s'acaben defensant interessos restringits, al final s'acaben potenciant diferents sectors d'activitat i no d'altres. Això és sent molt autocrític, eh. No ho sé. Evidentment, tal com està el pati, ja està guai que hi hagi uns crancs, que som nosaltres, que anem al revés. Però tampoc ens flipem de que som l'alternativa sinó, bueno, aquesta alternativa més aviat s'ha de construir a poc a poc, de forma plural. Perquè nosaltres defensem aquesta pluralitat i aquesta diferència, nosaltres volem que hi hagi aquestes diferències. No desigualats, diferències, que a cadascú se li respecti aquesta diferència i que ens poguem trobar col·lectivament i decidir sobre el nostre territori, sobre les nostres vides, sobre el nostre futur.

La potencialitat major és aquesta, és a dir, anar obrint petits espais de llibertat, amb un règim diferencial de funcionament, amb el suport mutu com a base i element motor de tot l'entramat. Però, més enllà d'això, ja et dic, jo estic per l'emancipació social, és a dir, jo crec que hem d'anar a transformar-ho tot perquè, sinó, serà totalment insuficient i, fins i tot, contraproduent. Perquè és que ara, ensenyar això, illes d'excepcionalitat. A mi quan em diuen "hòstia és que a Sants i no sé què..." bueno, portem vint anys treballant aquí, portem vint anys desenvolupant tot això. No és una cosa que ens hagin regalat ni és una cosa perquè ha de ser així... Hi ha moltes coses que a mi no m'agraden. Per exemple, el propi Can Batlló, podria ser molt millor. És una cosa molt potent però podria ser molt millor. No ho sé, soc bastant exigent, com veus.

Està bé. Bueno, ja estic acabant. Si vols fer com una reflexió final, dir el que et vingui de gust...

És important això, jo crec que una de les coses més importants de projectes com el nostre o el nostre barri és demostrar que és possible; que és possible funcionar amb una lògica descentralitzada, amb relacions horitzontals, amb una concepció feminista de la vida, en el sentit de "hòstia, posem les cures i la reproducció social al centre". I crec que això és el principal valor afegit, per dir-ho amb el seu llenguatge, que podem oferir. I, en aquest sentit, jo crec que s'ha d'apostar per aquesta extensió de l'economia cooperativa en tots els

sectors, és a dir, en l'habitatge, en l'alimentació, en la producció de roba... per què nosaltres hem sigut sempre un dels llocs amb la indústria tèxtil més forta i ara no pots trobar ni una sola fàbrica que faci una samarreta? I hem d'agafar-les tots a Xina o Tailàndia? Que estan allà explotats vivint com al segle XIX aquí. Per què?

Qüestionar tot aquest seguit de coses, demostrar que és possible, crec que és el nostre granet de sorra, sense arribar a pervertir o a convertir en un privilegi el que és una alternativa. És a dir, a mi em fa molta por, del cooperativisme, això, generar...de fet això ja era un...és que nosaltres hem treballat molt el cooperativisme històric, i en el cooperativisme històric obrer això ja era un dels temes de debat. Hòstia, estem convertint a gent amb privilegiats, a una bossa de gent (siguin cent, dos-cents, mil, dos mil) en privilegiats, o estem generant una alternativa d'emancipació generalitzable per tothom? Què estem fent? Si és lo primer, jo no ho vull, si és lo segon, bueno. Llavors, dintre d'aquesta humilitat voluntària, d'aquesta voluntat de transformació social i d'aquesta vocació, ser conscients de les nostres limitacions i dels nostres privilegis. I treballar per subvertir-los.

Doncs moltes gràcies!

Deres!

VICENT, AULA D'IDIOMES

Planta baixa de La Descomunal

Bon dia

Bon dia

Si vols presenta't i presenta el projecte en el què participes.

Jo soc Vicent Almela i soc soci treballador de la cooperativa Aula d'Idiomes.

Expliques una mica què és l'Aula d'Idiomes...

L'Aula d'Idiomes és una cooperativa d'aprenentatge, no?, d'ensenyament i aprenentatge de llengües que naix fa cinc anys. Nosaltres abans érem un col·lectiu, érem un grup de professors i professores de llengües que fèiem classes en espais socials, ateneus... i vam decidir com crear la cooperativa per dignificar les nostres vides i també per intentar dignificar les nostres vides i que la nostra força de treball no servís per enriquir a un altre, sinó que la nostra força de treball servís per a enriquir-nos i per a viure nosaltres dignament. Amb aquesta idea vam crear la cooperativa, fa quatre anys i mig ara mateix, i des d'allí venim fent això: classes de llengües i serveis lingüístics (correccions, traduccions de textos) i també la banda de treball comunitari de barri. És a dir, també intentar cercar finançament per a poder oferir també classes i altres serveis lingüístics a persones que no s'ho poden permetre i que

viuen aquí al barri. Hi ha una banda que, diguem que tens un branca de les classes de llengües, l'altra banda son els serveis lingüístics i l'altra branca son el vincle amb el barri i la comunitat on estem.

I com vau acabar formant part de La Comunal?

Nosaltres, al principi, estàvem molt en espais diguem que molt poc acondicionats per fer classes de llengües, o siga, treballàvem en ateneus, en casals... Estàvem a l'Ateneu Roig de Gràcia, vam estar... vam estar també a una altre espai que es diu La Bastarda, que estava aquí al carrer Premià i, al compartir amb altres col·lectius altres espais, eren classes que sovint estaven... com que hi havia altres activitats en l'espai no es permetia això, com fer tampoc... classes d'una manera molt interrompuda, com molt poc seriós. Aleshores, quan vam sentir l'oportunitat que vàries cooperatives del barri s'estaven ajuntant per a venir aquí a desenvolupar la seva activitat, nosaltres ens hi vam sumar. Vam dir: nosaltres també estem cercant un espai, també, en aquest moment, estaven cercant alguna cooperativa per a què entrés en el projecte i vam entrar aquí. Aleshores ja vam començar a assistir a les reunions, a les assemblees i ja vam començar en el procés. És un procés que va començar ja fa tres anys i que hem acabat entrant, des de que vam començar, dos anys i pico després, des de que vam començar en el procés.

I com us organitzeu amb les altres entitats de La Comunal.

Amb les altres entitats de La Comunal ens organitzem, pues bueno, és un vincle diari, al final, ja ho has vist, que estar al bar i... al final som cent persones treballant aquí de diferents projectes i aquí se teixeixen moltes sinèrgies. És a dir, per exemple a lo millor Irídia, que necessita un informe, està La Directa que publica un article que busca una traducció ...ara, per exemple, amb els casals que estem organitzant ens estan sortint vincles amb Quesoni, amb el Xavi que a banda de...canta rap i també volem fer un taller de rap amb ell. Vull dir, el fet de treballar amb tantes persones, que també tenen més o menys la teva idea, fa molt fàcil que se pugui intercooperar. A banda d'això, participem cada dimecres, un cop a la setmana, a l'assemblea de La Comunal on participem totes les diferents cooperatives, tenen una representació, i des d'aquí també van sortint iniciatives; com l'hora del pati, que és una activitat que es fa ara per aprofitar el pati o altres sinèrgies que se van teixint. Algunes de forma formal i algunes que son idees que sorgeixen des de la informalitat, perquè el fet de compartir un espai no només és les assemblees, sinó que també és la informalitat de conèixer la gent.

I, aquestes idees compartides que estaves dient abans, rolo que compartiu valors, com les definirieu, una mica? Les idees que compartiu els diferents projectes que us han fet decidir que volíeu fer un projecte cooperatiu conjunt.

Les idees jo crec que son les ganes de no treballar... almenys, jo parlo de lo personal però després també veig que això és compartit, el tema d'intentar crear una alternativa econòmica a la que tenim, és a dir, que hi ha molta gent, diferents actors, que normalment l'estructura empresarial sol partir des de la verticalitat o des dels interessos en l'ànim de lucre. És a dir, en guanyem deu i, al final de l'any, els repartim entre els socis i els treballadors no toquen res. La filosofia de les cooperatives és justament la contrària, són entitats sense ànim de lucre. Això el que vol dir és que, al final de l'any, de lo que hem guanyat, enlloc de repartir-nos-ho entre les sòcies, doncs ho reinvertim en millorar les condicions laborals, en reinvertir en millorar els materials, els equipaments i no en embutxacar-se. A l'hora de prendre les decisions també. Com aquí, jo crec que moltes hem passat per empresa privada, societats anònimes o altres tipus d'estructures empresarials en les que tu sempre et deus a obeir les ordres d'una persona. Aquí les decisions les prenem de forma assembleària, tots els projectes ens organitzem en assemblea, això fa que la presa de decisions sigui col·lectiva. I també el dret a equivocar-se, si en equivoquem ens equivoquem, i no passa res perquè diguem que és algo pel que hem apostat i tenim el suport de la resta de persones que ho formem.

És una manera d'entendre el treball i és una manera d'entendre l'economia i entendre la vida. Al final, moltes persones d'aquí també participem o venim dels moviments socials, hem participat en altres col·lectius, vivim d'una forma d'habitatge...algunes persones okupant o venint de projectes d'okupació, és a dir, és com una alternativa creada des de baix. Que no és perfecta? Evidentment. També hi ha moltes contradiccions i aquí som les primeres en què també tenim moltes pors. Però que nosaltres intentem anar pas a pas i poc a poc, i fer-ho lo millor possible per a ser coherents amb la nostra manera de pensar i de fer.

Em pots explicar una mica aquestes contradiccions?

Clar, les contradiccions, a nivell personal, una d'elles és el tema de com arribem a tots els estrats socials del barri, és a dir, aquí la majoria som persones blanques que estem aquí treballant. Evidentment no tothom, a la nostra cooperativa, persones racialitzades, de nou treballadores son dos, que vol dir que sí que és algo que s'està començant a neutralitzar però sí que és veritat que falta molt per recórrer. És a dir, les cooperatives ara mateix, com estan concebudes, no arriben encara a tota la societat, és a dir, per què no tothom està fent cooperatives? Evidentment perquè al principi tens que aportar un capital social. Moltes persones tenen estudis, o tenen estudis superiors o tenen estudis universitaris, és a dir, com ens organitzem nosaltres per a poder arribar a les persones que tampoc no tenen recursos o que no han tingut accés a estudis superiors o a la gent d'altres classes socials. Les cooperatives, majoritàriament, estan formades per persones de classe mitja o persones blanques. Això també és algo que hem de tenir en compte i també assumir les coses a les que no estem arribant. Aquí també tenim por de que això sigui un espai, un pol cooperatiu

on fem activitat econòmica, i quin vincle teixim amb el barri? Nosaltres aquí, aquest espai dona treball a cent persones però què és? És un hervidero? És aquí un cas aïllat? Quin vincle tenim?

Intentar sempre no perdre de banda aquest costat. Sempre intentar entendre que el vincle, a les cooperatives, una de les claus és el vincle comunitari. O siga, mai perdre'l de vista i sempre estar pendents. I això és un repte que tenim nosaltres també aquí, a Sants i a aquest barri, les persones que treballem aquí.

I aquest vincle com és i com us agradaria, així a nivell general, que fos? Com veus, per exemple, d'aquí uns anys, que t'agradaria que fos aquest vincle amb el barri i com creus que és ara?

Jo crec que ara acabem d'arribar. Tot i que, com a espai acabem d'arribar però, sí que és cert, que quasi totes les cooperatives que estem aquí ja treballàvem al barri, o sigui que ja teníem un vincle. Però és que tothom del barri, siga com siga, de la classe social que vinga, racialitzada o no, parles una llengua o una altra...que se senta còmode d'entrar aquí i de utilitzar l'espai; ja siga assistint a xerrades, ja siga participant de les classes, ja siga organitzant un esdeveniment musical, venint a comprar llibres a la llibreria, tal. És com que arribe a més gent, que no se quede amb un espai com "ahí están los cooperativistas haciendo su movida i jo aquí no me sent còmode a entrar sinó tot lo contrari"; que sigui un espai acollidor, que la gent l'utilitze, que puguin vindre persones que tenen recursos econòmics i persones que no en tinguin, o sigui que hi hagi activitats gratuïtes; que se pugui també, nosaltres si fem llengües, quin retorn...? Sempre, que nosaltres pensem que tenim retorn al barri. Nosaltres, per exemple, sí que treballem amb el grup d'habitatge de Sants, amb l'escola popular La Bordeta...estem tenint este vincle, però aquest vincle jo crec que ha de ser de totes les cooperatives, de tots els projectes que estem aquí. Com tenir un retorn al barri. I això per a mi és el principal repte. És a dir, ara mateix estem construint aquest vincle, això serà un procés, ara mateix estem començant, però jo crec que això no ho hem de perdre de vista per mantindre el potencial transformador de les cooperatives i l'Economia Social, que sinó estarem fent un món millor per nosaltres però no per tot el món. Aleshores, jo crec que això és una guia que hem de mantenir, és molt important.

I com imagines aquest món millor, per dir-ho d'alguna manera? Així, a nivell de ciutat, com visualitzes una ciutat que fos governada per un model diferent al que hi ha actualment?

Home, les cooperatives ja crec que són un 8% del PIB de la ciutat. Vull dir, crec que és algo que està pujant i que cada cop la gent s'està organitzant més d'altres maneres. Vols muntar un taller de bicicletes i sou tres persones, per què ha de manar un i cobrar més i els altres estar allí pringats i currant per l'altre? No té gaire sentit. Jo crec que cada cop més gent està sortint d'aquestes lògiques. Què falta? Falta formació, falta educació, és a dir, la gent ha de

conèixer què és una activitat viable. Això ha de passar a les escoles, ha de passar als instituts, ha de passar a les universitats, és a dir, això és algo que s'ha de començar a introduir, l'Economia Social, des de baix i que arribi a tothom i que tothom sàpiga que existeix aquesta alternativa i, després facilitar que també altres persones que no ho coneixen, altres persones que no tenen recursos per accedir, que puguin tenir facilitat. I això també des de les institucions depèn que es fomenti o no es fomenti. Ara mateix sí que és veritat que està havent un canvi, o almenys joestic tenint la percepció que està havent un canvi des de les administracions més locals, municipals per a fomentar aquest model d'economia. Però això uns altres anys surten de l'Ajuntament i canvi del tot. Aquestes estructures han d'anar més enllà dels polítics, ja siguin com unes estructures econòmiques que també suporten el treball i que generen feina, generen ocupació i generen economia. Tenir en compte que és una via prou més respectuosa que les empreses convencionals, almenys aquesta és la meua opinió.

No sé, jo crec que la responsabilitat és de tot el món; nosaltres també funcionar i estar oberts, des de les institucions fomentar i facilitar l'accés, des dels centres d'educació també informar sobre aquestes economies i aquests models, per a què tot el món que vullga pugui accedir o pugui conèixer almenys. Si després no t'agrada, pos no t'agrada, o tu creus en el model vertical o creus en un model que tu prefereixes treballar per algú i després acabar de treballar i oblidar-te, també és lícit i també està bé. Aleshores, però que tot el món pugui tenir informació i que tot el món pugui tenir accés ho veig molt i molt important. Almenys jo hagués agraït que, quan vaig començar, algú m'hagués informat bé, perquè jo al principi, nosaltres tampoc no teníem ni idea de què era una cooperativa, com funcionava, com fer uns estatuts, com fer un reglament intern, com fer una planificació econòmica...ho hem anat aprenent sobre el camí.

Doncs, al treball, també una part amb què em vull centrar una mica és veure com es privatitza l'espai comú de la ciutat, és a dir, com cada cop més hi ha menys espais, d'alguna manera, que siguin compartits, com pot ser: vas a una plaça i està tot ple de terrasses. I també crec que un espai com aquest trenca amb aquesta idea. Perquè, per exemple, el pati interior és " bueno, tenim un espai que en teoria és privat-comunitari, per dir-ho d'alguna manera, però al mateix moment s'està obrint". I, el que et volia preguntar, és com creus que el cooperativisme canvia la quotidianitat a les ciutats? Una quotidianitat que cada cop és més privada, cadascú a la seva, de quina manera trenca una mica amb això.

Sí, jo crec que, almenys en el projecte arquitectònic i també quan es va obrir aquest espai, precisament una de les idees que teníem al principi era com fer d'aquest espai privatiu com un espai també comunitari. Aleshores, una de les primeres idees era el pati, que fos un espai

que abans estava tancat, que aleshores es va obrir per a què la gent pogués passejar, pogués, en principi pensàvem que seure, però després és veritat que, si ficàvem mobiliari fixe perdiem potencial alhora d'organitzar esdeveniments o d'organitzar actes, aleshores vam decidir deixar-lo diàfan i, a partir d'allí, que fos un espai obert i on s'hi fessin activitats gratuïtes. O siga, que no tinguessis perquè estar consumint per estar aquí o que tu simplement poguessis passejar o vindre una presentació d'un llibre o vindre a un concert o vindre... Com el fet d'obrir espais.

Clar, això és interessant perquè també és com juguem amb l'espai públic i com organitzem perquè l'espai públic siga de tothom i no es privatitze. Però no sé si jo d'això et podria dir molt. Pensant en nosaltres com a cooperativa, nosaltres les classes les fem en espais privats, a vegades utilitzem l'espai públic per fer classes també o per fer els casals. De fet, als casals utilitzem els espais públics amb els nens i les nenes ara al mes de juliol, però no te sabria dir molt més d'això.

Sí però, per exemple, el que m'estaves explicant abans de les aules també és una mica això. Teniu aules que per un moment les fa servir un col·lectiu i l'altre el fa servir un altre, que això ja és trencar amb aquesta lògica d'espai propi d'alguna manera. És dir: compartim els espais que cadascú, quan els necessita...

Sí, o que, per exemple, hi haja companys d'altres col·lectius del barri que vullguen fer una assemblea i no tinguen un espai o que plogui i no puguem fer una classe allí, doncs cedir un espai, que tinguen un espai a disposició, clar. Això sí que és veritat que és algo que ara estem intentant treballar, el tema de facilitar espais, obrir espais a col·lectius que ho necessiten.

Sí, a més, parlant amb en Marc, per exemple, em va explicar que, de cares a més endavant, teníeu idees de crear més espais de debat col·lectiu al pati i tal. Des de l'Aula d'Idiomes, teniu alguna idea més d'algun projecte que tingueu pensat de fer així de cara al barri per crear més sinèrgies entre el barri i l'espai?

Clar, nosaltres ja fem varis projectes amb el barri. Per exemple, nosaltres estem fent, amb el grup d'habitatge de Sants, des de fa tres anys que fem classes gratuïtes per a les persones que no tenen accés a l'habitatge o que no tenen recursos econòmics per pagar les classes; estem fent classes de català, de castellà i d'anglès. Ara estem fent els casals populars de la Bordeta, que també ho fem amb els nens i amb les nenes de l'Escoleta Popular que, bueno, que tenen un acompanyament en reforç escolar que ho fan també de forma militant les persones de l'Escoleta Popular, però, arriba l'estiu i moltes no tenen accés als casals. Aleshores per què no tenen accés als casals? Una perquè no tenen recursos econòmics, perquè no tenen papers o perquè no accedeixen a les beques de la gene perquè no se fien o perquè no saben completar els tràmits burocràtics o perquè son casals molt massificats. Aleshores, nosaltres vam veure aquesta necessitat que estava al barri, vam parlar amb

l'Escoleta i vam dir: Hòstia! Podríem fer uns casals popular que siguen aquí, que tinguen com a espai i punt de trobada La Comunal, per a què també siga un espai en el que...anem també al tema intergeneracional. Aquí som tot persones adultes, les que treballem, però no hi ha presència de nens i nenes, bàsicament. Excepte alguns nens i nenes que venen a La Desko o van a La Ciutat, no hi ha molta presència de nens i nenes. Aleshores vam fer "Hòstia! Doncs també estaria bé muntar els casals", i vam fer una campanya de micromecenatge amb el Coop57, no sé si també coneixes el projecte, i ens van cedir una plataforma de micromecenatge, ho vam llençar per xarxes i vam aconseguir 3.500 euros. Amb aquests 3500 euros paguem l'acompanyament de dues persones que estaran pendents dels casals, els materials, volem fer el taller de rap, anar a un estudi de gravació, varies activitats, i que això sigui una activitat gratuïta de tot el mes per a les famílies que no tenen recursos per accedir. Aleshores, al final també estem com oferint places a 25 nens i nenes, que son com 25 famílies, i això també fa un vincle amb la comunitat i el barri. Això és que la gent també diu: " Vengo a La Comunal o els meus nens van a La Comunal a fer casals gratuïts o jo vinc a fer anglès gratis perquè no puc pagar per les classes i també puc vindre o tinc que preparar-me l'examen de nacionalitat o tinc que fer classes d'alfabetització.

Nosaltres, la branca aquesta social i comunitària, venim d'ahí. Sí, ara després també fem el nostre projecte, la nostra cooperativa, però això ho hem fet sempre, ho hem fet gratis molts cops. Però ara, per exemple, ara tenim eines per cercar finançament, cerquem finançament per això. Però sí, sí, clar. Per a mi, almenys, és molt bàsic. I, a vegades, també...és la meua opinió però.

Et volia preguntar, el fet de Sants com a barri que ja tenia un passat cooperatiu com creus que ha influenciat en el projecte? O com és que, per exemple, de l'Aula d'Idiomes, que m'has dit abans que havíeu estat a Gràcia...

Nosaltres vam estar a Gràcia al principi a l'Ateneu Roig perquè el projecte, bueno, jo quan vaig entrar ja estava allí, però tampoc no... no ho sé, no va acabar tampoc massa bé. Però, aleshores vam tornar cap a...quasi totes vivíem a aquí al barri, a Sants i clar, el vincle amb Sants és...no és casualitat que aquest projecte sorgeixi a Sants perquè Sants té una tradició cooperativista molt forta, té uns moviments socials, associatius -des del moviment d'okupació, el moviment de centres socials- com molt vinculat i molt fort i fa que molta gent que ve d'aquests moviments hagin passat a participar en models econòmics com aquests, com aquests de l'Economia Social i Solidària. Aleshores, clar, que hi hagi projectes que son molt referencials, com pugua ser La Directa o com pugua ser La Ciutat Invisible, son cooperatives que...La Ciutat Invisible, almenys com a col·lectiu, porten quinze o setze anys d'experiència, això també fa que siga més fàcil. Ja són gent que té una experiència amb aquest model econòmic, amb aquestes estructures organitzatives en el món laboral i això també fa que hagi sorgit. I, per exemple, aquest espai, al principi, la idea era que es

modessin La Directa i La Ciutat Invisible perquè buscaven un espai juntes, s'hi va sumar Lacol i, aleshores, es van sumar més projectes fins que, al final, hem sigut vuit projectes.

Però també ha sigut un procés d'anar escoltant. Evidentment que al barri fa molt que hi ha tot tipus d'espais: des de la influència de gent que ha passat per Can Vies, de la gent que ha passat per Can Batlló, la gent que ha passat per diferents okupacions i projectes al barri que, al final, s'ha creat com un ecosistema de diferents projectes que han sorgit des d'ahí. I tot això és el reflex de tota la tradició des dels últims vint anys o podem agafar de referents els anys vint i els ateneus obrers i tota la construcció d'identitat cooperativa que s'ha fet a aquest barri durant molt de temps.

I quines xarxes creeu amb espais que siguin fora de Barcelona i també si em pots explicar una mica més com son les xarxes que es creen en el propi barri de Sants en el món de l'Economia Social i Solidària?

Però te refereixes a fora de la ciutat o...

No, no, em refereixo de Barcelona en sí. És a dir, de quina manera vosaltres com a Aula d'Idiomes i com a La Comunal formeu part d'aquestes xarxes cooperatives, que això m'ho has explicat una mica abans i també més enllà del barri, així a nivell de ciutat.

Clar, per exemple, moltes de les entitats formem part de la XES, que és la Xarxa d'Economia Solidària que diem que és el paraigua que engloba a tots els projectes de la ciutat. És a dir, també quan es munta la fira d'Economia Solidària també fem una participació. I, després, cada cooperativa jo crec que té els seus vincles amb diferents projectes, ja en lo més individual de cada cooperativa. Com a Comunal també pensa que fa un any que vam obrir, aleshores encara no em tingut gaire temps de sortir més enllà del barri. I jo també crec que també ho entenc com a construcció barrial, jo soc *barrionalista 100%*, jo crec que té tot el sentit treballar en el barri, fer comunitat en el barri i després anar ampliant. Però tampoc no voler abastir a nivell de tota la ciutat. O siga, el districte de Sants-Montuïc i també amb Poblesec, Sants, Badal, Hospitalet...com amb els barris del voltant està bé. Nosaltres, per exemple, hem fet projectes amb el Sindicato de Vendedores Ambulantes, amb el Sindicato de Manteros al Raval, hem fet classes gratuïtes i tal i, després, també dèiem: "Hòstia!, està guai que nosaltres vinguem aquí al Raval a fer classes però nosaltres també tenim gent en el nostre barri que no se pot permetre classes o tenim gent al nostre barri que no té accés a l'habitatge o tenim gent al nostre barri que no pot pagar els subministraments de llum i aigua. Aleshores, també, és més de treballar en lo local. Jo crec que les cooperatives sempre s'han centrat en lo local, i nosaltres jo crec que també...que vinguin aquí gent del Poblenou, o de Nou Barris, venir a aquestes activitats, està guai, mola, però jo crec que lo que mola és que vingui la gent del barri, que tinguem el vincle amb el barri i que sigui un espai referencial. Després, la gent d'altres barris, si vol venir, o la gent d'altres ciutats, està bé.

Però jo, per exemple, crec que nosaltres ens hem de centrar en la comunitat que ens envolta. La comunitat que ens envolta és l'Hospitalet, és Poblesec, és Badal, és La Bordeta i el nostre entorn barrial que tenim aquí. A altres barris *ojalá* se fagen projectes com aquest i que també tinguin els seus nuclis de trobada, però almenys jo no ho veig com a tan necessari com arribar a nivell ciutat i arribar a tres milions i mig de persones que té Barcelona, sinó que jo me quede més en la construcció de comunitat en lo local, crec que aquí és on hem de centrar els esforços. Voler abarcar molt, a vegades, vols abarcar molt i després realment no estàs fent res. Aleshores, en canvi, si tu estàs transformant lo local, estàs transformant el teu barri i on tu vius, i això per a mi és molt important. I després teixir xarxes de solidaritat, xarxes de suport o entendre com a paraigua i que també tindria altres vincles, això és evident. Però, primer, jo crec que hem de treballar des de baix i lo que tenim a prop.

Jo això, jo faig servir el concepte del *Dret a la ciutat* i, bàsicament, l'estudio com a queixa davant del model de ciutat que hi ha i com a reivindicació d'un altre tipus de model. Llavors, et volia preguntar quins límits us trobeu com a projecte i què és el que reivindiqueu o quines potencialitats veus que podeu tenir?

Sí. A veure, límits hi ha...els límits és que estàs treballant en un món en el què la depredació és la manera de funcionar. És a dir, per exemple, nosaltres en el cap de les llengües que tenim a les empreses privades, que el que fan és petar preus, petar grups, ficar un grup amb molta gent, amb vint persones en una aula, pagant-li una merda al professor, tenint unes condicions de merda... Aleshores, que s'estigui enriquint una persona segurament ni treballa en aquest centre o en aquest espai i s'està enriquint dels altres...Aleshores, com que les condicions son tant dolentes i els grups estan tant petats, poden petar preus. Aleshores nosaltres, a l'hora d'organitzar-nos la feina, nosaltres tenim les hores productives i les hores reproductives; les hores d'assemblea, les hores de gestió, intentem que els grups no siguin molt grans, que les classes estiguin ben preparades, que no siguin amb materials com "obre el libro por la pàgina 34" sinó que cada classe estigui ben preparada, tenir consciència, ficar-li consciència, que la gent vingui a gust. Clar, quan tenim en compte tot això, nosaltres també estem pagant les hores de pensar, les hores de debatre, les hores d'assemblea, totes aquestes hores reproductives. Aleshores, en un mercat on aquestes hores no es retribueixen o no es paguen o només depenen d'unes poques, si nosaltres volem retribuir, el balanç entre tenir unes condicions laborals dignes, oferir també un bon servei -que a tothom li arribi, que siga respectuós i estiga ben treballat, que l'espai també estiga cuidat, tenir aquest triangle- i aquest balanç en un món que se caracteritza justament per lo contrari – per l'individualisme, per la immediatesa, per lo ràpid, per petar grups, els exàmens- clar, no és fàcil. No és fàcil i, també tenir unes condicions laborals dignes i no caure en l'autoexplotació, que moltes vegades també hi tendim caure, és difícil. Perquè clar, acabes de currar i tu te'n vas amb la teva feina a casa perquè al final és el teu projecte, tu eres propietari o propietària de la

cooperativa. Aleshores, eixes hores que te'n vas a casa pensant " hòstia, pos aquí estem palmat pasta, com podem millorar això, el tema de fer una bona planificació" clar, tot això condiciona molt i, com estàs també en un espai on estàs competint amb una sèrie de depredadors, no és fàcil la supervivència. És a dir, voler fer les coses d'una forma diferent té un cost i aquest cost el pots assumir o precaritzant-te, o endeutant-te o intentar canviar les coses o fer-les d'una altra manera. I anem aprenent. O sigui, nosaltres tampoc tenim una solució, no sabem. Nosaltres ara portem quatre anys i mig com a cooperativa i els nostres salaris continuen sent precaris. Això poquet a poquet va millorant però no millora d'un dia cap a un altre. Tampoc no volem dependre de subvencions...també has de jugar i equilibrar un poc segons vages veient. I és un procés d'aprenentatge continu però, evidentment, en un món que està tan globalitzat, en el què les empreses peten preus de traduccions mmm Per exemple, traduccions, si externalitzes a gent que viu en altres països cobren molt barat, és a dir, tu estàs pagant unes condicions laborals dignes mínimes. Aleshores, mantenir aquest equilibri entre condicions laborals, mantenir uns bons serveis i poder organitzar-se de forma assembleària i tal, doncs no sempre és fàcil.

Alguna altra limitació?

En lo altre jo crec que estem creixent, com a model està creixent. El tema és com fas aquest equilibri entre lo personal i lo laboral. Si tu, per exemple, al principi comences un projecte i tens càrregues familiars o tens càrregues de... de fills o de tenir un familiar malalt o que tu has d'aportar al teu nucli familiar una quantitat mensual o tens que pagar el teu lloguer en Barcelona, que tampoc no és barat, doncs no és tan fàcil mantenir-te i subsistir, de projectes cooperatius que acaben de començar, no és gens fàcil. Aleshores hi ha molta gent que té altres alternatives habitacionals com l'okupació, hi ha altra gent que viu pagant molt poc o que no té persones a càrrec. Però equilibrar la teva conciliació familiar, personal, les teves càrregues, amb el sou d'una cooperativa quan acaba de començar no tot el món pot. O siga, no tot el món pot permetre's pagar un lloguer, tenir a un familiar a càrrec amb una dependència i tenir que pagar la dependència del familiar i després, a banda, currar i anar-se'n a casa amb 600 euros o 700 euros al mes. També això jo crec que haurà de canviar, haurà d'intentar... Les cooperatives també, quan més experiència tenen, també tenen millors condicions laborals. Això, per exemple, nosaltres ho veiem al nostre voltant però les cooperatives que acaben de començar, xicotetes, els primers cinc anys diuen que són els anys on moltes tanquen perquè és quan més costa.

Els cinc anys primers son els anys més durs, en què has de veure com t'organitzes per tenir una planificació econòmica. Després, a partir dels cinc anys, si la gent està dedicant-hi energia i esforços doncs potser millorem una mica. Nosaltres també estem en mig de l'evolució; del principi a ara han millorat les condicions laborals, però milloren poquet a poquet, no milloren súper ràpid. I això és algo que, en el altres tipus de mercat o en el altres

tipus de negoci va diferent. Aleshores una empresa, per exemple, diu: “no tinc prou demanda, despedisc a tres treballadores i ja està”. Nosaltres no funcionem així, nosaltres intentem ajustar per a què totes les treballadores puguin tenir un mínim per a viure i veure com ho podem fer. Mai ho fariem nosaltres de despedir a tres persones perquè és un procés assembleari, perquè es debat, perquè es busque opcions... és un model completament diferent. Nosaltres no depenem de demanda-oferta, nosaltres depenem de les persones. som persones lo primer; tenim unes necessitats, unes maneres de viure, unes despeses, unes famílies...Aleshores, tot això com ho podem mantenir. I això ho parlem diàriament, no és que “ara mateix no tenim pasta *pues esta persona fuera*”, no. No funcionem així ni ho volem, ni ho volem ni ho fem.

I a nivell personal, com creus que transforma el fet de formar part del moviment cooperatiu la quotidianitat?

És el que deia abans, és com un model de vida que tu elegeixes. També, si tu elegeixes aquest model, has de ser conscient que tampoc te van a regalar res. O siga, tu vas a començar equivocant-te, que tu no saps com funcionen les lleis, com funciona començar un projecte perquè eres economista (en la majoria de casos), perquè la gestió de relacions entre les persones que formen part de l'equip cadascú ve de son pare i sa mare, saps? Cadascú té les seves necessitats, té el seu context, té el seu entorn, i gestionar les relacions no és fàcil, i gestionar les necessitats i les opinions... bueno, tot el procés és un aprenentatge, jo crec que des del principi; que te vas equivocant, que vas tenint encerts també, per sort. Aleshores vas veient i vas fent el camí. I cada cop ho vas intentant fer millor, però no és que hi ha un pla, no és que diuen “això serà així i així triomfaràs i seràs feliç en la vida...” *eso no existe*. Aleshores, és des de la merda en la que està el sistema de treball, el sistema econòmic, intentar fer-ho d'una manera que siga lo més respectuosa possible, simplement. No és la panacea, no és la utopia, però sí que és, almenys jo crec que sí que és més respectuós que el que hi ha en altres llocs de feina o almenys en els tipus de feina que jo m'he trobat. I, que la teva força de treball pugui servir per viure amb dignitat, per a mi això és una cosa molt valuosa. Podria estar treballant de professor d'anglès en la pública, 1800 euros al mes i catorze pagues. Però, a mi, de moment no em compensa això. Preferisc ara cobrar-ne 600 o 700 i poder fer el que jo crec que és millor per les classes o poder tindre un vincle amb el barri, amb la comunitat, que siga des de les estructures econòmiques que nosaltres creem i fomentem, que se treballen uns valors, que difonen uns valors. No ho sé, a mi, ara mateix, me sembla més atractiu. Jo tampoc dic que en un futur no vaja a ficar-me a l'escola pública i a fer classes d'anglès, o a fer classes de català, o a fer classes de... Però ara mateix, per la meua manera de pensar, jo ara tinc trenta-cinc anys, sempre he sigut una persona que ha participat en col·lectius i en el moviment i que, dins de la meua manera de pensar, és la manera que més s'ajusta a la meua forma de pensar o d'entendre la vida i el

món i l'economia. No sé si ho aguantaré sempre, si serà sempre així, però de moment a mi em compensa.

Et volia preguntar sobre la campanya de *l'eixam sense reina*, que heu fet com per presentar el projecte i tal, una mica com enteneu el concepte, d'on surt, i com l'explicaries així com a definitori de la intercooperació?

Clar, *eixam sense reina* és la campanya que es va fer, això ho va fer la comissió de comunicació d'aquí de La Comunal, són gent que se dedica a això i, la idea que es volia transmetre era una mica això que, clar, aquí la gent veu...arribes aquí a l'espai i tu veus com molts projectes, com una mica és la idea d'un eixam amb moltes casetes xicotetes però que no hi ha ningú al mando que, al final, veiem que son les pròpies caixetes les que surten i des d'aquí és on es construeixen les decisions de: cap a on volem anar, què és el que volem fer conjuntament. I que hi haja, com un nucli d'organització de La Comunal, què és La Comunal? Doncs La Comunal no només és La Directa o La Ciutat Invisible o La Deskomunal, sinó que La Comunal és un conjunt de projectes que intenten sumar forces, habilitats, recursos, per a poder tirar endavant més fàcil. És a dir, soles moltes vegades no seríem res, o nosaltres, per exemple, quan hem estat soles hem tingut menys alumnes, hem tingut menys visibilitat, hem tingut menys repercussió, hem estat més aïllades. En el moment en què t'ajuntes amb altres projectes sorgeixen sinèrgies: projectes en conjunt, idees que se poden desenvolupar...si nosaltres volem muntar un acte i La Desko fica les taules o un vincle amb un projecte amb Quesoni pels casals. El fet d'estar en un espai conjunt i de treballar juntes és això. I el que es volia transmetre era que, precisament, La Comunal no és un espai que esitga dirigit o que hi haja una direcció o que hi haja un... sinó que és que entre totes el fem i el farem. Aleshores la idea una mica és aquesta.

Vols dir alguna cosa per acabar? Alguna reflexió?

No ho sé, més o menys jo crec que hem fet una mica, un poc de tot. O siga, que al final jo també parlo, una mica, des de lo personal, però sí que, almenys dins del nostre projecte i la cooperativa sí que tenim aquesta idea: que hem elegit aquesta alternativa econòmica i que aquesta alternativa econòmica serà el que nosaltres vulguem que fer i lo que nosaltres vulguem que implicar-nos i que, al final, també depèn de nosaltres. Si nosaltres volem canviar l'economia criticar és molt fàcil, però lo difícil és fer, lo difícil és jugar-se-la, iniciar projectes. Perquè, al final, molta gent també... "això és el cooperativisme, sou uns, que no sé què..." però si al final nosaltres treballem per altres empreses, altres projectes i continuem enfortint aquest model d'economia capitalista, no estem transformant res. En canvi, si nosaltres ho intentem, ens podem equivocar i ens equivoquem mil vegades, però ho intentem canviar; el model organitzatiu, treballar des de la col·lectivitat i no des de la individualitat, que totes les veus siguin escoltades, crear espais que siguin comunitaris i que

totes les persones del barri, tinguin la renda que tinguin, puguin venir. Jo crec que, el fet d'intentar-ho, i d'intentar fer projectes encara que siguin petits, ja és un canvi. I jo crec que hi ha que valorar-lo i que, d'aquí a uns anys, quan tot això es vege, que ja veurem el que s'ha fet i el que s'ha deixat de fer. De moment estem creixent, i cada cop també som més i cada vegada generem més economia i anem a veure si és aquest model de col·lectivitat o si serà continuar amb el model individualista. Jo crec que el model individualista tendeix a la baixa, que nosaltres estem pujant.

Doncs moltes gràcies

De res